

S I R A S

L O T I F O

NOŞRA BYKYMOTA ŞEWRA ERMÖNISTANE

RÖWAN

1 9 3 6

Рәwaji рызтатта хwә дькьтә ja ky бь
Sərafət y mərifət тьziјә.

Səba cə əw dylizn
u gava ky dylizn əw
nə şanə ty çar.

Кьнат Hamsun.

1.

Gava ky malle lb sər leva mьzgəvьta qomьkijə kə-
vьn țarr dьrьtbu, çara paşьn xwə gьvaşt bangda, xəbərə
paşьn zь gəwyrija wi fьrrin, gava ky Islama dinbawər
ruje xwə təvьşьki hьnə kьri bь timar kьrьn dьləzandьn
hьndyrr mьzgəvьte, həma we caxe tənə Sərdar xanbu
wəki we roze nəxwəst nə lb azana malle gyndari kə,
nəzi lb Islame dinbawər bьnherrə, je ky dьləzandьn hьn-
dyrr mьzgəvьte.

Ağr zь sьfəte wi dьbari, kəfa səe har bь dev kətbu,
cəve bьzoqi zь korьtkə dərkətvun, fьrribun, təpa
seri noçьla hьrьce bьrindar dьhəgəma zьne xwəda dьcu
dьhat.

Lь we dərə bь sьre səkьnibun, həjişt zьn, nava
panzdə salada əwi jək bь jək bьzarьtbu, hər jək zь wan
bьzartьbu bь şəwata xwə, bьzartьbu bь ərьnusija xwə,
bьzartьbu bь şь ky şьvatə mərye rohьlate y we gəve əwi
lb sər hər jəke zь wan dьnherrə cəwa əşija, jaң haçə-
təkə xəbьtandьne, je ky həbuna wi mьqimi dəstnədaşine
bun y cəwa ryhbər, əw borçdar bun, wəki fətm bьkьn
neta hər lьptandьnəkə əwi, je ky noçьla cəwa dar lb bər
be wərba dьbbun, ysa zi əw hesire bələngaz borçdar bun
bьlьrьtn ysa, cəwa ky kəfa əwi dyqazə... y bь sərə

alcax, le bь cөve hәzьr y җәng hәjјst zьna dь bьn by-
rijariа kәrr y lal sәkәnibun bala xwә dьdanә cujin ha-
tьna Sәrdare har...

Hәjјst zьn... Sәrdar gav radьhьstьn y dьzьmьri jәk...
dьdьy... hәta hәjјsta...

Hәjјst zьn, hәjјst gogәrcin.

Cөve jәke notьla kurьmә agьr dьҗhylln, wәki karь-
bun dь җәvәrreҗada iҗьq bьdьn car nьkal. Cөve ja dьn
heҗin bun notьla bәrә Iranejә kәvьnә bebьni, jek dәv y
levә җәkьri bun, jәk torьnә nazьk bu, notьla gьla tәzә
bьҗkok dajl, ja dьn notьla lal y dьrr bь rozerra pәrlәmij
dьbu, jek gogәrcina sәr zьnare kәri daqәbu, y zь gьҗka
bina җьnәte davit,

Sәrdar lь zьna dьnherrl, y cьqas zәf dьnherrl, әwqas
kәla wi tьzi dьbu, herьs le gyrr dьbu.

Cьqas bәdәw nazьkә dәlai bun әw hәр hәjјst zьn,
cьqas mәrvь hәwas hьzmәkar bu lь bәzьn y bala wan
gogәrcina bьnherrә, әwqas be җurre bu Sәrdar bь qәtьle
tьzi, dь xwәda dьkәlьzi, dьl y dine wi bәр hәv nәdьda.

— Kәne Lәtifә? Әw cәwa?, rәvl, kә? kәmәk da we,
әre, ty nьzani?, ty zi?, nьzani ty zi?, nьzani, ty zi?, nьzani...
әre әz fәm dьkьm... Dьzьmьntija wә gьҗka bь mьnrra
hәjә... hәр jәk zь wә dьdьle xwәda җkьle jәrәki xwәji dьkә...
dьvә ky wә qәliҗtәkәk lь deri ditijә... notьla pьҗika җәn-
dәke wә dьtәwә y dь we qәliҗtokerra hajide, әre... zьgar
tьnә...

Sәrdar хәbәр dьda bь hьҗәt y bь kәla tьzi, ha cөve
xwә dьkyta ve zьne ha zьna dьn y җar dьn notьla sәe
har dьcu vl sәri hәrәme, vәdьgәrrija sәre dьn.

Dy roz peҗda zь hәrәma Sәrdar хan revibu zьna
wijә nәha, Lәtifә: Әw zь wan hәр hәjјst zьne wi dьn
җahьlьr u bәdәwьr bu.

Təmam car məha we qıza şanzdə salı lə bər ryhe xwə dabu, lə bər zor y zylma Sərdar tējaq kərbu, çı y bəlğı pe kərbun; axrija paşın rəvibu... Cəwa?, rəvibu, lə ki all rəvibu?, Sərdar pe nızanbu, zəlalkə.

Əwi we şəte sərə se dərgəvane zına da lexystəne, paşe car all çəsus vijalı wıalı şandı, le əw çəsuse wı təmam şunda vəgərijan, jəki ty salıx y sulıx nanın.

Aha əva qəwımandına hanbu, wəki zə həd y həsab dər Sərdar harkərbu, həma əw bu mənə, wəki Sərdar qəla xwə də wan hər həjşt zıne xwə majında dıret, noçla səe har ha hylkımı ve zıne dıkr, ha ja dıne... we gave əwi zə hızkərbna wana jəke bawər nədıkır: bərgərrandına wan, ze hızkərbna wan, qədır y slanəte ky wan zə Sədarra dıkr y dıgırt, lə bər cəve Sərdar dışk qəlp xwane dıkr, bə Sərdar əjan bu, wəki əw wan ləfa dıkrn zə tırsa ryhe xwə, zə zora kılme.

Əve fıkrə zə həd y həsab dər qəla Sərdar tızi dıkr hərəsa Sərdar buvu hərəsa xınzire bəjanı...

Də hərəma rohlateda hıkrn tınə... hıkrn nıkarə həbəzi, lə wedərə, kədərə ky be qəjıde zor y zylmə, kə dərə kəlretına həjwanətije həjə, lə kədərə məri ysa lə zıne dınhərın, sığas ky fərzə bona kəfa wan, çije ysa hılbət we hızkərbn tınəbə.

Hızkərbn, əw nəməte təbiətəji dəlal gyl dıdə də gyn-dada, də paşla mıxylqəte xəbatcida, ja ky dıylmsı bə dəste zore y zylmə... we gave Sərdar dıxwəst jəkə ysa, wəki bə dı y rəza sərə xwə dajınə hər rıhına wı, nəky zə tırsa, rastije bə dı y rəza: əwi lə wan hər həjşt zıne xwə nıherı də nav wanda nədit jəkə ysa, wəki cəwa Sərdar dıxwəst ysa ze hızbkərbna... y Sərdar çar dın də nava hərəma xwədə cu hat, lə sər təqtə runıst, pənije xwə danə bın xwə, tızymı zə dəstəki avıt dəste dıne y wa wəkıland.

— Simizər, nezik wərə.

Zə nava qoma zəna peşda hat zənekə cəv byrybək, porri rəş notyla qəjitana dora kisa, carəkə cələng, mərv həwas həzməkare we bəzın y bale, qaş y qələma bu, zın ı sər peçije ıngə nezikı Sərdar bu; kərase qəpawyz ançax sərə məmka gərıtıbu, ysa bərzer pəjadıbu həta muje hərəm, tə qəji dəgot horı mələkə, bə wı tərzi, wəki cəve bəniadəm pe kəta we xwəba bəcuja, dı u iman peva nədman.

Simizər nezikı Sərdar bu, cong da ərde peşa cuxye xwəje xwə ramusa.

Sərdar dəste xwə bərə nāv porre qəjitani notyla həvyrmış, səri tımar kər paşe bə cəne gərıt səri bəınd kər, y ı cəve gogərcini nherri, Sərdar bə təmamiya qəlafate xwə rıçfi.

— Tu zə ke? həz dıki,—ze pərısi Sərdar.

— Zərə xwədə, zere xwəje mən, xane mən, je ky əz hesira wımə, je ky əz də oqıra xwəstıne wida səknımə, wəki taqət dıkm leva cuxye wı ramusım,—wəklənd Simizərə y çardın peşa wı ramusa.

Sərdar xeləke ruje xwə tərzi kər, sərə xwə həzand, bərani y bə sərə jək bə jək əva pərısa han zə wan kər, əw çab stənd, cıky dabu Simizərə.

Na, na,—bu hərəmina Sərdar,—əwe zi, Lətife zi ysa, gəndi ysa sond dıxwar le əw rəvi, ərə rəvi... hun gərık zi xəbərə zə dı dəwəklınlı... heji, Sahib, bərdəsti.

Sahib, notyla pərşika təwləbazək da xwə, hat ı sərfeza zəna səknı, gıhe xwə dagərıt, ı hıvija hıkyume xwəje xwə səknı.

— Sahib,—xəbərda xan,—van hər həjısta zi bəvə hərə də oçaxa pıřt ətərətə mıda çı bəkə, we sərətə bə kəvıra y hərrija qəwin əkuşkə y pənçərə bəxtıminə

ysa, wəki tırınça tóve nədə sər wan, həta şəş məha gə-
rək əw ruje roze nəvinın, şəş məha təmam...

— Xəbəre tə zagun y qanunın, xan, xwəji xydane
məzın'—zə İro şunda dıha tóv nədə sər həjlşt xanьma.

— Le hun cə? dıvezın gəli xanьma,— pırsı Sərdar.

— Soze tə zagunə, xan,— bəre éwyl wəqьland Si-
mizəre u İb pəji we həvte dıne, zə İro şunda dıha İb
rubare dynijae tóv nazəbqə, pənçə nədə.

Y gava ky Sərdar zə qırara xwə razi rabu sər pe.
çar dın tızmi zə dəstəki avit dəste dıne, ve çare kybar
y merxas disa İb nava hərəme kətə səjrange, cu hat.
Sahib həjlşt zın danə peşija xwə bərbь otaxa nişəndajl
bьr, wəki bьqədinə hykyme xan...

II

Sərdar zə kock u sərae xwə dərkət, y pəjal we mə-qəbe bu, ɫ keɫəre ky səme Zəngyjeɫ bə sal y zamana harbuɫ, sər həvra pel dɫda, pel ɫ kəvəre rəş dɫkətɫn təqlə—təzɫə dɫqyɫbɫn, pəşda dɫlɫstɫn y bəzər dɫbəzɫjan... pəji gəɫma rozerra pərrvədabu heɫkaja evare: bae he-nyk zə nav səva Gəridaqe kal dɫliland, təv zəpra səme Zəngyje dɫbu, ɫ sər gyl y sosəne baq y baqce dorane Zəngyje bəla dɫbu, bina çnəte davit car nykal.

Əw henkaji gələki xwəş dɫhət İlahim bona we jəke, wəki baq y baqce ɫ vi y wi bəri Zəngyje zə gəɫma nıvəro kəzribun, dare şvtəla y hyrmija, gyl y sosəne nə-qəba zə gəɫme səri bəzər kəɫbun, gəva ky we henkaja, bae şirɫn, ɫ dare rəza, ɫ heşnaji y guşije tɫrija təzə zərbuji dɫxɫst, rənge wan vədɫbu, əw bə həvra təv dɫkənijan.

Sərdar bəzər pəjal nava baqa bu, bina henke tə-məz met, le aɫr zə sfəte wi dɫbari, zə hersa səfət le bu sela sor... Əwi be həsab xwə şkəsti dɫdit, məlul y pərişanbu bo kəre Lətifə... bə hersa zyləmdare rohləte dɫ-bɫn ɫnge xwəda dhələqand əw gyl y sosən, je ky hərroz y hər şhət xun y xwıdana xəbatcije wəlet sərdə dɫɫziya, əmək perra dɫditɫn bona kef y səjiranga Sərdar. We roze ty tɫşt ɫ bər səve wi nədɫhat, nə gyl, nə mal y əmarət... Sərdar nədɫstɫri, ryhe wi nədtəvɫti... Əwi dyxwəst rast notəla wan gyla dɫ bɫnɫnge xwəda bəhələqlinə we Ləti

fa be ǎdǎb ysa, cǎwa ky ǎwi sal y zǎmana dǎ bǎn lǎnge
xwǎda hǎlcqandijǎ ǎw awyrr, je ky lǎ wl xwǎṣ nǎhatǎnǎ,
ǎw mǎri, je ky dǎqǎke ǎeribandǎnǎ lǎ bǎr Sǎrdar lewa
xwǎ zǎrǎn bǎvǎn sǎr ja zǎrǎn.

Bǎ wan xǎm y xǎlǎ Sǎrdar dy se sǎrija lǎ dǎrezaja
baq cu hat, dǎste xwǎ lǎ koka dare pir bǎr ǎni, noṭǎla
mǎrǎve sǎws nǎzanbu cǎ bǎkǎ, viǎli wiǎli bala xwǎ da
nǎqǎba Zǎngyje y sǎri hǎzǎnd, ǎwi zi nǎzanbu we toze
cǎwa dǎrbazkǎ...

Vǎgǎrrǎ mal?, ǎxǎr mal lǎ bǎrcǎve wi bliǎ mǎre rǎṣ,
Lǎṭife ṣemika wi hǎrmandijǎ, lazǎmǎ ǎiki ysa, wǎki sǎ-
bǎra wi pe be, nǎjisǎi ǎgǎre dǎle wi vǎmrǎ, y loma zi
ǎwi tǎrka baq y bostane Zǎngyje bina gyl y sosǎne we
nǎdǎkǎr, ǎwi nav—nava lǎ ǎzmane saji noṭla tǎs dǎrherri,
nav—nava gyhe xwǎ dǎda sǎr xǎṣǎ—xǎṣa bǎlge dara, y
dǎha zǎi gydarlija wi lǎ xǎṣǎ—xǎṣa cǎme Zǎngyje bu...
Zǎngy, cǎ? hǎbu dǎnava toṭǎle weda, dǎnava pele we
kǎf dǎjida, gǎllo cǎrrǎ?, ǎwe ysa gǎmvǎkǎri ṣǎlǎpǎ dǎ-
kǎr, bǎ kǎrb y kǎn bǎrzer dǎbǎzi... y gava ky ǎw ǎar-
dǎn kǎtǎ mǎtale gǎran dǎrhǎq Zǎngyjeda, y ǎardǎn awyr-
re tuz dǎnǎ kǎlǎmpǎre cem, lǎ kedǎre pelǎkǎ be hǎvsar
noṭǎla boqǎ cǎdǎre sǎri hǎlanibu kǎf lǎ sǎr xwǎ kǎrbu
lod bǎrzer dǎbǎzi, sǎrdar dǎqǎke sǎkǎni cǎved har kyta
cem, pela harbuji xwǎda lewa cem y bǎ zǎrp ṣunda
vǎcǎxija bǎrb kǎraja cem lǎ zǎnarǎki rǎṣ ket zǎ hǎv bala...
bǎlaji bu, y hǎma lǎ sǎr wi zǎnari xwane kǎr qizǎke.

Zǎ Sǎrdar tǎre qiz zǎ kǎfe wǎlǎdi, ǎw pela dǎqǎke
peṣda harbuji qiz avitǎ lewa cem y sekǎnbu. Sǎrdar se
gava peṣda cu y sǎkǎni: bǎle qizbu. . qiz dǎbezm hysyl-
ǎemal, noṭǎla hive cǎra ṣǎmdan, tǎ qǎji dǎgot hori, pǎ-
rije bǎ lytve qiza zǎ ǎzmanǎ hatijǎ xare, qǎṣ y qǎlǎm
kelǎma ṣirǎn awyrre cǎva, mǎrǎv dǎhǎngavǎn. ǎerrǎ
cǎcǎkǎi dǎst qizedazi dǎcǎrusi, ǎerrke cǎni lǎ bǎr pǎnce
tǎve pǎrrǎlǎmiṣ dǎbu noṭǎla lǎl y dyrr, dǎbǎ?, ky ǎw ṣǎwqa.

qizebu dabu çerr y car tərəfe cem, wəki hər təşt bərb xwə dəkəşand... hori zə ave wəldi, aha əva fəkrə han dəşəre Sərdare həbinokra byhyri: dıvə?. ky əw xəlatə Pexəmbər bu zə wira şandi dəwsa Lətifə wi yndabujl: axır sə?. Lətifə dəghıştın veja, ı bər ve səbu? Lətifə...

Aha, aha ve ləze hərtəşte we be gyhastəne, ve ləze hori we disa nqoji bın avebə y ve çare dvə ky bə lytve həwae təvi pele cembə, səndək-səndək bərrəqəşə xwə bədə kurağa cem bərzer bəbəzə hərə. ı dəve cem bhele Sərdare xwə şaşkırı bərusk pe vədajı...

Le naxer, qize fəsal çerr bərb ave dərez kər, dəst ie dırrçfn. pela ı çerr dəxst, çerr ı sər ave dəcu — dəhat nqoji bın ave nədəbu... hər nəjlsə çerre xwə zə ave hıdkəşinə bədə sər mble xwə notyla pəzkuvija tər-sijal sərk u cələng cərgav dəkə, dənava baqarra dəbyhyrə... qiz peşda dılvə ləzəki şunda dvinə dy mərije başqə, je ky dənava baqada dıxəbytın. Ve çare bina qize hatə bər dəha fəsal ıvija bəgave wəkə həv.

Dy mera, wəki dıtəbun qiz, dıtəbun Sərdar cəwa dəjə pəji weja, zə herse y xirətə dəxwəda xənqibun, le wana nəkarəbu təştək bəkrə... wana zanbu, wəki Sərdar we ləze dıqləxe gyre hardabu, nezik bun zərərə, wana nəkarbu bə awyrre cəvazi nişandın, wəki dyle wani zə Sərdar pəşnija.

Gəlo Sərdar əw hərdy məri dıtın?, təxmin dəbu, wəki dıtın... le sə? təlaş, wəki əw kinə, axır nə? əwə xwəje vi bazarri y təmamija dorana, kija?, əw mərije bə çylhat, wəki ı bər wi bəsəkənə: le qizəke disa dıləzand, pərr cətnə cətnbu, mərv bəghışta we...

— Sahib, — ı pəji xwə vəgərija Sərdar dəji ı xylame xwəji xəsandı kər, je ky zə dur dəçədand bəghizə wi.

Sahib, bədə pəji ve qizəke bəzənbə çije zijina we y zutərke çabe bədə mın...

III

Tari kətə ərde: tətəti nəkətə Sərdar, qıfətə qızıke, əw bəzən y bal, cəv y byrlje we notyla şəkəkə dıtarıjeda lı bər cəve Sərdar dıgərija, əw gərək disa bıvınə weja, gərək dəqəke ynda nəkə bıvınə, nəky tənə bıvınə, lı kələka xwə tıdə runştandaıne dı kocyk y sərə xwədə cəwa zına wı, həbuna wıjə arızı dəwsa Lətifa pırr bə-dəwə rəvl... Lətifa, le pırr bədəw y şırnə əw nav əw qası, cəqası bədəw y şırnə əw bı xwə, əw qıza dəlal...

Sərdar dılhəbu, həma ysazi navbıke we qıza təzə bı nave Lətife...

Sahib zı cəsusija xwə vögərijabu; əwi hərtıst za-nıbu... bələ gəndi nave we qıza zi Lətifəje ky hələ.. əw hərdy mere ky nava baqıdabun jək ze bıre Lətife İbra-him bu, je dın dərgıstije we Mansur bu, həma van roza we dəwəta xwə bıke.

— Dəwəta xwə bıke nə?, — bı hıçət wəkıland Sərdar xan, dıranə xwə sırkand, kınçə tıçarlıje lıxwəkı y bı Sahibra dərəkətə soqaqe Rəwane... əw dınava soqaqe Rəwaneje xıloxarorra dıbyhyrin, je ky bı kəlpıce sor jək taq, dytaq sərl dabun sər həv notyla baloləke mərə cıvanə dıkətıne, gava ky mərbv lı pənçərə dınherl ançax təxımln dıkr, wəki ronkaja cırake jan ja ləmpe dı wan avaje nızmə beçurrada həman xwane dıkr...

Sərdar dıcə, dıcə xane pələwan dı soqaqe tənə niv ronkajıra, cəve wı notyla cəve gıra fıre vəkırl, zı

herse y qale tzi dberusin cawa cawe gyr dь kuraja meşada.

Aha.—dьwəkıllnə Sahib, aha dь pьşt ve pəncəredanə Lətifə.

Sərdar dьsəkılnə... le əva cь? dəngə, cь? səwtəkə şirənə cьnatijə... Sahib lь sər peclje lənga tələ—təl dь şьmьtə hyndyr y bь wi tərrizi şunda vədjərrə...

— Əwə xan, taçe sərə mьn, əwə hьn dьstre hьnzil lь sez dьxə... Səwta Lətifə. . bərə—bərə dь kuraja taristaneda dəngə Lətifə awaz—awaz peldədə, dьzıngıbrə, dь şьnçrə bəla dьbə carnьkal, dəngə şirən tzi peclje mьz-mьzk lь sər saze sədəf drəqьsn ysa şirən, zь merv tьre, wəki təmamija dər y dorana kərrbunə gyh dağyrtьnə lь dəngə saz y səwta Lətifə gydari dьkьn...

Ryhe Sərdar bь xwəstьna dьl dəste zorejl merxas tzi dьbə bərb wan kyl y mərəqa, je ky qəwymın dь orta wi y Lətifeda, lazьmə əw xəm y xjal zь orte hьlen yudabьn... Lətifək rəvi ve gave həjə jəkə dьn...

Gərək zь orte hьlen əw pəvğyredan, je ky ve Lətifə gьredədn bь əmьte dərvarra, bь dynijaera... tənə-tənə wəhad gərək Lətifə səba wi lь sezxə y bьstьre, tənə wəhad gərək əw lь dəngə Lətifə gydarikə, ty kəs, ty kəs gərəkə tyryş nəkə lь wi dəngi gydarikə... lazьmə gyh gьşk benə xtьmandьne, dərə təmamija dьla be dadane, je ky davezn bona Lətifə...

Vəmьri saz y kılam... hərtəşt pənzil dьhale xwəda, dər y doran stəqьrrin.

Sərdar bərb hərəma xwə ləzand... nava cənd dəqada xylam y xьzmətkare diwana Sərdar, ysazi təmamija tətərə wi silhdar gьşk bьhəvra silhkьri tyndyryst lь hi-vija hukyme xwəje xwə səkınbun... zь merv tьre xan hazьrdьbə səfərije şərre gьran, zь merv tьre dьzьmьn hylkьmi hyndyrr wəlet kьrijə...

Sərdar gazi sərkare tətəra kər, hukym ı̄ sər hukym
nı̄qı̄kər...

— Hər tı̄şt we bı̄bə bı̄ kər y xwəstı̄na xwəje mə, —
wəkı̄land sərkare Tətəra y koma silhdar peşda ı̄vı̄ja.

Hukyme Sərdare xwəji xydañ əw bu, wəki Lətife
sax y s̄lamət bı̄ saze weba bı̄nı̄n hərəmə wı̄ cəwa
zı̄na wı̄.. şətək nəkı̄şand, hərtı̄ştı̄ qədijaı̄bu bı̄ hukym
y xwəstı̄na Sərdar.

Lətife bı̄ saze xwəba cəvə bı̄ hesər y gı̄ri ı̄ bər
Sərdar səkı̄nı̄bu...

IV

Sərdar ɪ Lətife dənheri dəqə ɪ pəjl dəqə, dyl y hənāv ɪ wija dəkəwğri, we gawe Lətife zɪ hersa y şə-
rme ysa soromorobuvu noçyla gyla dərbəhare pərr bi-
nok, hesre səve we dylor—dylor sər surəte sorda gy-
joldəbun noçyla lemşte, iskə iska red həv nəbdə, Lə-
tifa nazkə—nazdar nəzənbunazije xwə ɪ kekə, zɪ herse
y şərme soro—moro bubu noçla gyla dərbəhare dɪha
bədəw bubu, y gavaky mərv ɪ Lətife dənheri dɪ wi ql-
xida, dyl y çəgər ɪ mərv dɪhat bər kər y xəncərə, ysa
bədəw, dəlal y mhbub bu Lətife we gawe... Sərdar cənd
gava peşda bərb we qiza bəkr hat y səkni: əw dɪbr-
sija, dɪvə? ky nşkeva batnibə əw şkyle hori—pərija no-
çyla xəwypəke ɪ bər səve Sərdar, cəma ky əwto qaş
y qələm nəditibu, bəzar cətbəbu nəvynışan kərn, tene
xəwypədə fəkra bəynd fərri əw jək karbu bəditə.

Dəqəke zɪ mərv tere əw qiz zɪ ial y dyrr səkrije
y zɪ nəvəcəqlə cənəte hatije xyar tene, tene dəqəke,
əwzi bɪ dəsti pexəmbər wəki xəm y xjələ dyle Sərdar
bərəvine, aqır y əlavə dyle wi vesinə y disa nşkeva
batnibə... Sərdar dɪxwədə dəkəwğri noçla kənija qire y
qətrane, əwi dɪxwəst nezik, gələki nezik bvine bədə bər
dyle xwə, kyl y qəsərə dyle xwə pə bərinə. u nşkeva
dədə wi qlafəte nəzki inçə bɪ hərdy ləpə hrejn həmez-
kər noçla kələm pərrəki də bər qəfəsə xwə...

— Bəstere Lətife, bəstere səbə mən, bəstere y ɪ
sez xə wi məqəmə xwəjl qudyrəti.

Lətifə zə hersa sez weda davezə, xwə vədъсьгə, dyqazə zə nav ləpe wi hьrci dərкəvə xlasbə.

— Mqabl nəсəкьнə Lətifə, əva hərəma, коськ y səra we je təbьн, ty zə vьra wa dha ruje dərva nablн, ь wedəre tьštək tьnə.

— Ы wedəre həjə Iьrahim, həjə Mansur, həjə Zəngy... Əz zə ave y təve hьzdькьм həma ve gave əze həгьм vəgərrьм mal, əze sьbe zu rabьм, wəki zə Zəngyje ave bььм mal...

— Bona tə xari y xylame mьne ave binьн: dərhəq Iьrahim y Mansurda zi lap bir bькə: əw şvan y gavane bь sьpi y qreзын, zə wanra lazьmə şəv y roz xəbata gьran, le ty gərək bьziji bь əşq y şa, le Zəngy? dьvə ky ty gələki zə Zəngyje hьzdьki...

— Ax, zəf, gələki zəf zə Zəngyje zi, zə Ibrahim y Mansur zi.

— Mьн zə tərра got, wəki dərhəqa Ibrahim y Maңsurda birbькə, le Zəngy?... Əze hьkьm bьkьm, wəki Zəngyje binьн dьnav kəla kəvьre mьnrra dərbaзкьн...

— Zəngyje?... binьн ava kəla—kəvьre tə?..

— Сь tьşte əşev majlne həjə... əзьм хwəji хydan, xəbərə mьн qanunьн... ava Zəngyje pьrrə, əze ərqə bьdьmə dərхstьne... Ы ve dərə dь hyndyrri sur y bədəne mьnda, çiki fьrə zə cəva dur həwyzəki tьrəji məзын əz bьdьmə сєкьгьне, сar y сarнкale həwyz əze gyl y soсьна bьdmə nьkandьне, gyl y soсьне сьнəti, y ty сəwa hori pəri tyje dь wi həwyzida bькəvi ave, хwə bьşoji, tyje bьmьzi bina gyl y soсьна, bьstьreji y Ы sazxi, le əz, əze gyhdarikьм, wəki tyje сəwa bь wi qlafete хwəji хwədeji bь pelarra bьlizi, sovajki, əze Ы bəзын y balatə, Ы dəv y leve tə şəкьri bьdьherьм, je ky we bina gyl y soсьне сьнəti bьmьзын, tyje zə mьnrra bьstьreji, Ы sezxi y əze əwi dəv y leve tə şəкьri ter,—ter bьmьзым, ter Ы səwta şirьн tьll peçije barmuti ser y gyhdari кьм.

— Le ty zanbi, wəki əz zə Mansur y Ibrahim hızdıkm.

— Ty dha Ibrahim y Mansur nabini tıçar... əwe bıxəbıtın bona bəxt xwəşija tə... sərbə şəbeqa sbeda əwe ı sər leva cəme Zəngyje bıxəbıtın bə palə y fəlhe mınə majin behəsabra, əw gərək ave bıghın bə həwyz, wəki ty zi noqla we ave zəlal y şabi, wəki ty fəm bıki cıka Sardare pələwan cı hynıra karə bıkə y dıkə, wəki ty gongl alcax bıqədini hıkyme xwəje xwə...

Lətife sərə xwə şunda dawşand, porre zerini şunda cu, ı sər qole mılla səkınin, y əwe təxmin kər. wəki zə qəwata we dərə mıqabılı wi zylımdari bısəkınə, le dı cəve we rreşə qələmida pıriska əmre dərvaıi aza dı-cırusı...

Əwe bıhıstıbu, sərhatja we Lətifa ky bəri we hatıbu, y əwe xwə dımtımdıland bə we xəwne, wəki rozəke zi əwe aza bə, dı hən əza Mansure xwəda we hesa bıkə wi dıle xwəji avezok...

Təxmin bu, wəki Sərdar fəm kər net y mərəme qı-zıke... na, — əwi qırar kər ty re bər bə dərva vənabın... Mansur y Ibrahim zi gərək ısa benə xəbate, wəki həta kytabuna ərtqe u həwyz gərək əw vesın, dıha nəzin ı rubare dınjaje... le həwyz, həwyz, oh, əw xəwna wi bu, əw fıkr we caxə ı sərə wi təsələ bu, cı caxə ky pela Zəngyjeə dəv bıkəv ı zınar kət, zə həv bəla bəlaji bu u xıwane kər həmə ı sər wi zınarı Lətife... əwi təxmin dıkr, wəki ı kədərə həbə, ve ləze qıze xozı nav pela bə, cəwa əcevəkə nəditi, we ı bər cəva ynda bə, le əw jək nə qəwımi, ve gave Lətife we bıkəvə həwyze mərmər ı bər cəve wi, bona wi, tənə bona wi... gəlo dıha hətə? şıkləki ısa lall dırrin cəwa Lətife, əw pərija cıbnəte mərv bıvınə dı nava həwyze mərmərda, wəki

cəwa İb sər ruje ave dylzə... Axır nə ysa? də həkjətə-
da hatijə gəl kərn, y ki? karə peşija Sərdar bəgə, .
wəki əw həkijate xəwni bəvə rasti, y həma bəra dynija
zanbə, wəki Sərdar karə sə hukuma y hynura bəkə, gava
ky əw mərəm dəkə sə bəqazə bona kəfe, we binə sər
bəfytija..

V

Бъ һыкуме Сәрдәр тәтәра зь баҗа, зь һындур мала у гунда... бәрәв кырып бь зора җамци һәзар — һәзар мәри, бәрәв кырып зь тәмәмҗа мьллетә дәст даҗе хан, бәрәв кырып әҗәм, ермәни, тьрк, кырманҗ, асори... Ль һәр дара әмьр сәкьни, дь нәва мал у җенлыкәдә бу җин у җьри, һәр кәс җьриҗа дь һалә хвә у вә роза зәлүлидә, вәки әвә риҗка һан зи һат ль ван җәлби... бәрәв кырып бь зәра җамциҗа, бәрәв кырып уса, сәва дь җәртәна кәвьндә зорбә у тьлқәдар бәрәв дькык җул у һесирә хвә...

Ты ләва у диләка, ты ав у һесьра сәртдар нәдан сәкьп кырыпне, бәре әвүльп бьре Латифе Ибраһим у зәве тусьзи дәләл кы һазьр дьбу, тьвдарәке дәвәтә хвә бькә, Мансур ани, ль рәји ван анип җинәре Мансури кал у бәва, Карәпет у је дьп ани,..

Җәва әвүльп Мансур у Ибраһим җәрьбандьбун тьҗабьли тәтәра бьсәкьпып, изьне нәдьп вәки тәтәр Латифе бьвьп, сь фәјидә, вана сь? карьбу тьҗабьли бист тәтәре сийһдар бьсәкьпып, дь бьп гәфе куҗьтнәдә, әв дьһаллаҗьбьрри бун, бьве нәве гәрәк ре вәкьранә бона җәф у хвәстәпнә хәне зүльмдар. Розьтра дьңе вана бь җинәре хвәји кәвьп Карәпетгә тьсьһәт кырып, вәки ләзьмә сәбр кырып, бь сәбьр кырыпне гәрәк рәва Латифе бе тәҗкил кырыпне.

Ле гәло? дьле һьзкырыпне занә сәбьр бькә. Мансур, әв хорьте әгити тәмар җьдijәҗи, дьдье вилә сьһәт бьһәт нотла сјае Ғьридаҗе кин лод дьбу тьҗабьли хан, кәл тьзи дьбу нотла бобәлискә җумьстана җәе әҗәм дьзьндьри...

Əva jəka pak zanьbu Sərdar, pak zanьbun tətərəd wi u bona we jəke zi Mansur bь hərdy hevale wiba dabun sər xəbat ərgejə cətьn, çije hase, nobədar danibun sər wan zь tətərə zalьm, je ky xəbəra wana xwəş cer u šeti bun, bərgərəndьna wan hьmina qamçije zь kəzije hьrca hunəji bun...

Şəv u roz, be rьhəti dьxəbьtin y həzar—həzar palə u fəhьlə, dьqələştьn qəfəsa xwəlije y dь sər hər govəkəkə kolajida dьrğzija xun u xwjidana xəbatçijed wəlet... dь bьn təva qəzьlida bь kurə av u hьnə kyğtole nane həşk, palə dьxəbьtin u nьzanbun cь? y səba cь? dьkolьn. Dь-qəwьml ky əw məzələki kuri dьrez bu, wəki paşe dьşke teda bьkəfьnьn, ty kəsi tьştək nьzanbu. hьkym lь sər wan həbu bь əvqas kurajl, bь əvqas fьrəji bьkolьn, wana zi dьkola... qate xwəlije dьbyhyrin, dьğhışt qate qəja u zьnara, palə xwə dьğvəşt, zor dьdan tamare mьla əw zi dьqələştьn zь həv bəla dьkьrьn, xwl dьdan, dьkə-sьrin y çar dьn dьkolən ha dьkolən.

Həma həvtija əwylьn wəkə dəhьləqə palə məzəle xwə lь dəve ərge ditiьn, Sərdar hьkym kьr, wəki mьrija həma lь dəve ərge zi bьkьn cəl: Sərdar dь cь hьkijateja bьhistьbu, kəs nьzanə, le fəqət dь sərə wida runьştьbu, wəki sekьrьn qəwin dьbьn we saxə, cь saxə ky əw bь çьnjaze mərija qəwin dьbьn, hime sekьrьne y əwl dьxwəst we hьkjata kəvьnə nəditl binə seri, bьkə diti...

Dь bьn təva dəšta Cridaqejə gərmda bь səri kərija lь həv dьkətьn əw qəlfed insanətə pəruk, səwa rrəwyr, bь we farqlije, wəki əw rrəwyr be həmdl xwə dьxəbьtin bona xwə, wana dьtəmand havьla kəda xwə, le əw qəlfed isanət, para wan kətьbu. xwjidan y kəsьrandьn, sty-xwarl y wəstandьn bona zylьmdare kəf xwəsti... Zylьm-

dare qərəbaşı wəki də hyndyrr wanda fətsəndəbu əw
nav y namus, sə ky ja isanətijə, dəşyhyrand əw net y
mərəm, sə ky zə wanra fərz bu səwa məri, isanət

Y aha də xəbata məha səsjadə Mansurə əgət İbra-
him u həvalə wan Karapet hatəp gyherandəne, bunə da-
rək y dərzi y bə həwa wərba dəbun, be həmdt wan dəstə
wan hyləhat y dadəhat, dəha qəwət də tamare wanda
dəməbu, nə zi əw xuna gyrr də mərəge wanda.

Gava ky Mansur İb dorane xəw nəheri dit, wəki əw
pələ ky se məh peşda hatəbun, jək zə wana tynə, xə-
bata gəran y bərcibunə kək İb wan anijə, məzələ wan
İb dora ərqə bunə şərifə, y dəwsa wan mərijə təzə ha-
təne, əw re İb peşja wanə zi.

Wəxt hatəbu, wəki Sərdar bəqədinə we qəgara xəw
ky Lətifə zə əmre dər lapdə bədə bərrinə, wəki dəha ty
dəl bona we navezn y zə tətər pərsi:

— Wə hələ Mansur əəl nəkərijə?

— Na, xəwəje məzn, əw hələ İb bərgyhe xəw dədə,
İb sər İngə.

— Əre, əz fəlm dəkəm, wəki səra şəxyl peşda nasə,
hun İzəne dədən ky mərv əqətijə bəkn, əre? də haj-
ide, zu bəlv, hərə ərqə bə məjite wi qəwin bəkə, we
saxe şəxyle zu peşda hərə...

Y tətərək hat çəm Mansur wi wəxti, sə wəxti Man-
sur kylyng danibu ərde bə dəle kəsər İb diwana Sərdar
dənəheri, qədərə ky vəşartibu dəle wi, İb qədərə də hynd-
dyrr qəfəsədə gərtibu hazkərna dəle wi, əw dəle əvezək,
y əwi təxmin dəkər, wəki əw dəle vəşarti ve ləze dəve-
zə, loma zi həma we ləze dəle wi zi dərəm—dərəm
davil, dərrəqəsl...

Zə tərpkə cəijə Gəridəqə dəhət tə qəji dəgot bə
kərb y kən əwrəki rəşi təri, forma kəhələ zin kəri le də-

kət y dəqəke dšhat bər əvə Mansur, aha, aha əw əwyre we alcax pəjaji zər bə y əwe banzdə sər wi əwyri, we bəđhizə sur u bədəne Sərdar, sərra banzdə hərə hyn- dyrr, Lətifə hylinə çar dən, hərdu we banzdən sər pəšta əwyre, bəynd, gələki bəynd bəfyrən, həryn wəlate aza, lə kədərə tydnə xan u Sərdar, lə kədərə mərv karə bəxə- bətə, bəzi u həz bəke...

Oh, hynyr u əçev, le gəlo? hynyr y əçev bona fe- qiranə... Y həma we ləze qəwəmi hynyr u əçevəkə majin, tətər bə zərp hat bə pəšta şure təzi namyl lə Mansur daq kər, le kərə qirrin..

— Ty xantije diki, əre? mərddare həram.

Mansur zə çije xwə banzda rabu sər xwə, dıha lə cika pəşte nəpəheri, kəvrək zə ərde hylanı, tə qəji dı- got bə qəwata həvt mərə kəwyki qafe tətər kər, qaf lə tətər bu dy çija, zə sər pəšta həspe fərri kət, y nəspe zinkəri lə bər Mansur səkəni bu hüriniya wi... aha, zə tərta əçev, gosərmat. Demək badihəwa ninbu? xəwna Mansur: əwi çerəband banzdə sər pəšta həspe bər bə həməma Sərdar fərqaş kə, Lətifə bərrəvinə, bərə xwə bədə wəlate dur çiki aza... le əw əçev ma nivçi... Çoqək Tə- tərə silihdar notla bəruske dor lə Mansur dərən, nava dəqəkeda çənjaze wi lə ərde pən kərən, lə bər əvə wi məraqdərə vəkəri əwyre rreşi tari ky zə nav əvə Gri- daqe bərzer pərwar dəda, hat byhyri, le ve care dıha dı dılxə həspeda ninbu, əw əwyrekə fərə be səri bu, lə kədərə karəbu çı bəvuna çənjaze təmamja fəlha...

Ibrahim y Karapet lə bər leva ərqə qəbr kolan, bə əvə həsər y dəri çənjaze Mansur pəjaji hyndyrr qəb- re kərən, Karapet dı bər xwəda kəwğəri, qəsqəçi wa wəkəland, wəki tənə əwi bəhist xəbərə xwə:

— Heji Mansur, rəmə lə tə və, ty bəniadəmə zə ytvə mən, rastə dın y həbandyna mə nə jək bu, le

dьle mə jək bu, ty nədьhəti der y mьzgəvta mə, le dь-
bьn əzmanəki y ь sər ruje wəlatəki mə d zit bь təvaji,
əm dьxəbьtin, dqaqçin, mə xvidan dret bь təvaji.

Zьmane tə zь zьmane mьn ninbu le ryhe tə y ce-
şite tə je mərvatije bu əw zi notьla mьn, ax əm cь be-
zьn, kyda hərrьn zь ve qətle dəste zylme, axьr təne dər-
dək ninbu, kylək ninbu dьzerandьn əz y ty, axьr ьşxanək
təne ninbu, wəkl əz zi y ty zi dərbdər kьrьn, əşq y ьzkь-
rьn zь dьle mə bьrandьn, təv ь mə kьrьn si y taristan...

Həjl gьdi ty zь hysne mьn, həta xwəşl dərd y bəle
zorbə mə bьkьzьrinьn dьl y çəgəra ь mə daqbьkьn, həta
xwəşl?, əw dərde gьran we mə ь həv bьpecə bьkə
kьbab.

A'x həta xwəşl... y Karapet nьkarbu çaba pьrsa xwə
bьvinə...

Rozьra dьn Karapet əw xəbər wəkьlandьn ь sər
qəbra ьrahim ь bər dəve ərqe y disa çava pьrsa xwə
nədit..

Ahə bь wi təhri pəjaji qəbre bu, ь bər dəve ərqe,
Ibrahim, Mansur y həvaləd wiva,..

Aha bь vi tənəri miasər bu xəwna Sərdar, ja ky əw
sal y zəmana pe dьfьri. U bu xylə--xyla ave, av bərbь
kəla y kəvre Sərdar bəzi notla məra, zjae məzьn, bu
fьşlna Zəngye, səri hьlani həvraz kьşja, hat y tьzi həwze
Sərdar mərmər bu, je ky səva Lətife cekьrьbu.

VI

Téva roze pənçe xwə zərin kytəbu sər həwze mər-
mər y gava ky dьbu evar, stəjr lь ézmanə dьbun ləp,
hive tirenz davit sər həwze mərmər, y car nьkal dьcь-
rusi, şəwəq dьda notla zьrick—qylavdun. Lь dora həwz
şin bun, kylilk dan, gyl, sosьn y rьhana... Dared emiş
bəzn, kьşandьn, kylilk dan, y pərr vədan, rəfe kəwa, həc-
həcka y cьvika lь sər cьqle wan dara həlln, gьrьn y
həla zedə, cənd həv zi bьbьle həzarə qəfəs kьri lь sər
sərə həwze mərmər wana bь həvra witin bu, dьcьvьlin,
dьgylylin.

Le lь dorane wan gьška səkьnin, bьlьnd bun sur y
bədən, əwqas bьlьnd, notla rьma, wəki təjr bь baske
xwə, şer bь qəwata xwə çylhət nəkьn bər bь wan sur y
bədəna mezə kьn: ty bəni adəm tyryş nəkьn lь wi həw-
ze çьnəti mezə nəkьn, je ky Sərdar hazьr kьrьbu tənə,
tənə səba Lətifə, wəki Lətifə dь navda şa bə y şa bьkə
Sərdar, hərəroz hərgav.

Y gava ky hər tьşt hazьr, tyndyryst dь çije xwəda
bun, Lətifə wəkə roze bədəw bь lьtve xwəji horja bər bь
həwze mərmər, baxce gyla məşja, Lətifə əw hynyr y
əw çьnəta rasti lь bər cəve xwə dit, gələki kefxwəş bu
bь we çьnəta rasti y həma ve caxe bьbьle həzarə lь
Lətifə dьnьheri y dьgylyli, tə qəji dьgot dьxwəzə ze
pьrs bьkə, gəlo kizən bədəwə? Əw həwze mərmər y bax-
ce gyla şəwqe dьdьn Lətifə, jan Lətifə bədəwije dьdə

wan həmişə, y həmə əw pərs zi zə xəw dəkər Sərdar y ty kəsi nəqarbu çaba we pərsə bəbinə. Le də dyle Lətifədə qylcəki şa tynnəbu, ləzəki şunda hər tışt ponəzi, bu tarı. Lətifə də xəwədə şəwyti zə kəzəve kur nəlija... zati salək təmam xətəm buvu, wəki əwe zə shabiye zəna y Nigara çarija xəw zədətər ruje ty əvda nədibu. Bə wi təhribu hykyme Sərdar.

Lətifə bərə əwylyñ gələki lə bər xəw da, mqabılı Sərdar səkni. le əw əşq y əlavə dyle wədə, əw kəsərə əmre aza y həkərənə Mansur ky dyle wədabu, Lətifə ənin sər we nete, wəki əw həta wəxtəke kərrbə bə hər tıştirra jələ hərə, Lətifə təxmin dəkər, wəki mqabılbuna we bə Sədarra kərə sərə we zi y je Mansur zi bədə lexs- tənə, loma zi lazəmbu, həta wəxtəke səbər kərən y jələ cujin bə Sədarra.

Lətifə dyxwəst bəzi, bəzi Mansure we, bona we jəke zi Lətifə bə lava y diləka soz zə Sərdar stənd, wəki əmre xəwəji y xydane we bəhvşinə dəst nədə, dəst nədə İbrahim y Mansur, we caxə Lətifə we bəvə ja Sərdar.

Sərdar soz da. Əw soz Sərdar da we roze, cə roze Sərdar hykym kər sər tətərə xəw, wəki erqə qəwin bəkə bə məjite Mansur...

Lətifə cə zanbu?, wəki Sərdar, je ky xəwəje wələtə- kijə notyla fəişə soqaqa gliki soz bədə, təkə érde y notyla səe dəz tuka xəw çardəñ zə érde bələsə, bəra bəzi Mansur, y Lətifə bə gumanbu, wəki cəqas bəzi Man- sur, ləznə we zi həjə bəzi, nəky tənə bəzi hələ bə guman təzibu, wəki aha Mansure we we be rozəke weja bərvəinə azakə ysa cəwa Lətifə ky lə peşija we bə dylkətije xəwər- ra rəvi, azabu ghiştə mraze xəw.

Gəva ky gərma havine əgər dərvəşand carnəkəl, gəva ky hər rühbər dərvəşin xəw dudanə bər sija kylene heñk,

həmə we caxə həwze mərmər y baqə gylajl bln qydrəg
hənək y dəlal səkənibu səba Sərdar y Lətifə, Sərdar bə
Lətiferra dəhat we dəre kəfə y səjirange, ysa kəf y
baqəcə gyla Sərdar də həkijatada xwəndəbu, y həmə lro
əw həkijat buqə rasti lə çəm Sərdar.

Aha əwana ləngə xwə aylə şewika həwze mərmər
y baqəcə gyla. Sərdar wərgərtybu cil y qərqas zə ətləz y
qymaş svək y hənək lə dərəz həta guzəka, əw cu runyşt
də cadəra lə bər dəvə həwyzda, ja ky bə qytəni y qəna-
wyz xəmylbu həzar çurrə roxək həvyrmş kəri. Lətifə tē
təne bə derəki ətləz y gizmə gylapdun, çane nazьki də-
jal də nav kərase şərinnra dərəm—dərəm tē xwane kə-
rəne, əw səri bərribu, bə mədə, lə bə hər təhri duxwəst
sfətə gyləş nişani Sərdardə, ja ky Sərdar bə səbər lə
hivijə bu.. Aha Sərdar bə dəst nişanək da...

Lətifə fəm kər, wəkl xwəje we cə dyqazə... Əw zə
xwə dəşqətinə kərasa ətləs lə bər Sərdar dəsəkənə, no-
təla zəna Sərdarə əwln bə bəzən y bala sere dəqəke də-
səkənə, fərkəke dyda dədə xwə y zə sər lewa həwyz no-
təla qərəbəşka nyqəjl bən həwyz dəbə, y bə dərperra lə
sər rəje həwyz dəsəkənə zəndəd bədəwə notəla pəmbu
bə pelarra dəkəvən qal y çəngə Lətifə notəla wərdəka lə
sər rəje ave dərnymlə. Pələk qələfətə we dərnyxemə
pela dən sərda dəgərə lə kələkə dəxə ja dən lə sing, av
zə bər həv vədqəlyşə, Lətifə lə sər rəje ave dərraqəşə,
dərnymlə...

Aha çar dən dəst pə dəkə y Sərdar bə cəvə nətər
lə dərnherrə, lə dərnherrə aqər y alava dylə wi dərha təv
radəbə...

Aha awabu əw həkijat... həri pəjai nava ave blyə,
dəgərə, cəndək dəkə: dəqəke tē qəjl dəgot av y təbiət zi
bə we bədəwə məzulin, əw zi pə şa dərən. U zə Sərdar

тыре, wəki əw dajina pexəmbərə, tənə pexəmbər karə pərikə ysa dь çənətəda bvinə, loma zi Sərdar zь cəve xwə bawər nədьkьr, hysylçəmalə ysa? karə miasər bьvə bь-dəsti pexəmbər, əw zi dьnava cəyle çənətəda, le gəlo karə ysa bədəw bə cəwa Lətifə, axьr ty qysur, ty nav y nyxysani lь bəzьn y bala Lətifə tynəbu, wəkə kyrija dərzije.

Əw çanə şьmşatli nazьk, əw məmьkəd sorə sьpi notьla seve qьcalməse, sərəd məmьka notla çotə karьbare dykaned ətara u gava ky hər çarəke mərv le dьnherri şəwqəke təzə dьda Lətifə bəzьn y bale.

U Sərdar bь agьr y alave tьzi hətə zь pənçe təve zi ərnusi dьkьr, wəki ysa tuz dabun sər Lətifə, əwl zь pele ava həwyzi ərnusi dьkьr, wəki re dь həv nədьdan pə-ləke lь pəjl pela dьn Lətifə həmez dьkьr, hətə pel zi kə-tьbun hьçətə bo хатьre we nazьke.

Gava ky Sərdar lь pənçe təve dьnheri, wəki cəwa xwə kьtanə we dəlale, gava ky şərre pela dəstpe dьbu y həmezdьkьrьn Lətifə, Sərdar dьçije xwəda nьkarbu rь-hət bьtəvətə. Əw zь çije xwə pəja bu, dəstə xwə dьrezi ləva həwyz kьr, bь mьlle Lətifə dьrt zь həwyz hьkьşand. Na, naxer, mьqimi rastijə... əwə qizə bənladəmijə, sər werra tynə ty qiz... ty kəs nьkarə weja zь dəst wi bь-dьrə... əw qizə zь həwyz hьdkьşinə, cьlkəd ave notla morija zьpьk—zьpьk lь sər mьla, namьle pəsire y zər məmьka xwə dьrtьbun, y gava ky təve pənçe xwə kьta Lətifə y wan morije ave lь bər təve kəsk sor wərkьn cьlkəd ave, tə qəji dьgot bь jal y dyrr Lətifə хəmьlijə. Sərdar dəqəke bь cəve nətər lь Lətifə dьnherrə, kəvane dəstə xwə davezə navkela Lətifə y lь dora xwə dьgər-rinə, Lətifə notьla gongьl lь dora хан cьv dьdə. cьkə ave vijali – wiəll gьlol dьbьn, əw kəfa Sərdər təmam dьbə.

İçər kəfəke dьn bь Sərdar dьgьrə, Lətifə bərbь hərə-ma xwə dьbə, ja ky sərakə хəmli y məzьn, ja ky lənge

ty əvda pe nəkəť bu. Lətifə dəqəke sekən dəbə y çardən
İ sər İng dəsəkənə.. təməzija tənəkə İ sər myla əw İ
çrta hərəme səkni...

Durba təsələ dəbə dənge mqame listəne... ve çare
dəha cəve Lətifə bə zəlulije tizi dəbən, əw sərə xwə
şunda dədə də pənçərərra İ dəvra dənherrə, le ty kəsi
navinə, tənə dəştəkə fərə be bəni İ peşije xwane dəkə,
ty kəs, ty kəs xwane nəkə y nəkarə xwane bəkə... əw
çardən mülle xwə bəbnd dəkə İ nava hərəme dəbrytə
be həmdi xwə..

Əw dəlizə. Ve gavezi ysənə kef y xwəstəna Sərdar...
Çardən kələk—kələk dətəwə əw nəzəkə dəlal, mələd barmuti
təmazi İ sər, çardən dələzinən bə hers y hucət, nəvələ
zərav noťla şilana tərri viall—wiall dəmlmə, İ sər xali-
xallce xas ysa sərbək dərrəqsə tə qəjl dəgot we noťla
həçhəçkəke ve gave we baska hələnə bəbrrə, dur, gələk
dur. U disa dəlizə, Lətifə dəlizə listəka çnətə.—Düşürmiş
dəbə Sərdar... əz dəlizəm listəka zəlifətije, ja mərbəne,—
düşürmiş dəbə Lətifə y həndək—həndək qəwət zə myle
we dəbərə, həndək—həndək govda le gəwşək dəbə, vija-
li wi ali dətərrəşə, cəved bələk le tizi həsər dəbən, no-
ťla dy çəkəd xune dy həsər ze gylol dəbən.. əw də
çije xwəda dəsəkənə, dəha İpat pə nabə le təməzi hələ
be həmdi xwə İ sər myla wərba dəbən, u də bən
təməzijerra çane we xwane dəkər noťla hıve bə ava
gyla avrəşandi kəri, bina qydrətə qydrətə ze dəhat,
wəki bina ysa zə ty kyllike çnəni nəkarbu bəhata, dy-
xazi bə çə dəstə xwədəjzi əw batana nəkəndəne də nava
çə çnətədazi bija, əw bin y bədəwi nəbdən çky bin
y bədəwija Lətifə bu we ləze...

U Sərdar dəha bər nəvsa xwə nədə, we ləze zə
çije xwə bənzəddə érde, təməzije zə sər səti y mülle

Lətifə wəda dəvezə, navkela titəl həməz dəkə y bər bə
kərrəvata zerrin dəbə, sərə we datinə sər bəlgi, cəve
Lətifə dəkəvən həv. Həma we ləze lə bər cəve Sərdar
xwane dəkə cənət bə təm y qydyrətə xwəba ysa təzi y
dəwləti, wəki nədəhat gəl kərnə...

VII

... Sərdar zə hərəmə xəw dərkət, zə çənəta əzəmənı terbuji, bə xəlatəkə ysa çənəti terbuji, wəki tae we çənəte y xəlate dəgmə də çənətnə majında həbiyə, gava ky Sərdar qəhişt səvdərə, shabiye zəne wi nəziki wi bu səri zerra danı, təməne bu, əlam kər:

— Rəbe mən, cənd dəqə peşda Simizər wəfatbu... əwe se çara tırnça təve təwaqə kər y mən herse çara zi təwaqə we şunda da, nəhəşt ruje təve bəvinə bona təminə tə ky lə mən kərbbu.

— Bə mənra xəbərde tənə dərheq saxada,—bu hərbminə Sərdar, nəxwəst kefa kəri pərişankə...

— Hər həvt xanımə dən zi gələki təwaqə dəkən wəki, wana dərxbən duniya ronək... Əw sə? həkumən dərten zə wan leve tə gameşl...

— Zə Sərdar təwaqə kərən nə lazımə... Sərdar bə xəw zənə, wəki əw jək sə wəxti lazımə.

— Ja rəbe mən dəyə wə bə xəw zə əyulm y zən buna duniyə xəbər dədə, —wəqəland shabl səri zə Sərdarra danı, kyndə bu y şunda cu.

Hersə Sərdar bə bənıbu... şəş, disə şəş məhe dən zi bəra əw ruje təve nəbınən, wəki zənəbən həkumə Sərdar sə? karə bəkə, wəki çar dən gələta ysa nəkən, bə Sərdarra nəkəvən həkumə y zə kocka Sərdar nərrəvən. Dəwsə Lətifə rəvi bən bəzərən je dənə paşə əwə pıre

xwə nas bəkn.. ve gəve Lətifə təzə tərə Sərdar dəkə...
loma zi talaşa wi əwe dən ninbun, əwi həjifa Lətifə rəvə
zə wan hesira dərdehəst..

Roz buhyrin u Lətifə həndək—həndək səlməsi, dərde
dəl əw dəgəst, dərdehənd y dəmaşand, rəng le buvu rənge
hewae, zə kəzəbe əw dəxwədə dənəlija...

Bə roza, həvtija y məha lə pəji həv əwe dəwəkə-
lənd əw xwəstəne Sərdar, əw mərddarije Sərdar səky
Sərdar hukym dəkər, səky kefa wi duxwəst, Lətifə də-
kət pəşa Sərdar be rəzadl, be xwəstəna xwə dəqədand
xwəstəne Sərdar tənə səba xətre Mansure xwə, əwe
hərçar, hərtəm dəl mənə dərda bər dəle xwə, wəki ysa
nəkə əw zi y Mansur zi yndənə, əva həsəbe hən dəkər
Lətifə lə we hivije bu, wəki lə ky həbə Mansure we be,
weja zə wi ađri xəlasə, we bəghizən mərəze xwə hər
gav y shət, gava listəne, gava ky Lətifə dəkət həwyze
mərmer bə pelarra dəkər şər, wan həmu saxa şəkəle
Mansuri lə bər cəve Lətifə bu, noçyla sərake də hyndyrri
dəle weda dəşuxyli...

Gava ky Lətifə lə bər Sərdar noçyla gongyl dərre-
qəsi, zə əwe tərə bə Mansurra dylizə, we lize çara paşən
əw xəççe Sərdari kytasije dərde, we bə Mansurra bəfirə
hərrə çiki dur wəlate aza bə mərəze xwə şabə...

Wəxt buhyri roz lə pəji roza, məh lə pəji məha, hat rozə-
kə ysa, wəki dərha Lətifə bər dəle xwə nəda, sfəte Sərdar lə bər
cəve Lətifə bu məre rəş, ysazi sfəte çarije y shabi, je ky tənə
izna wan həbu ruje Lətifə bəvinən, Lətifə zi wan hərdyja
u Sərdar...

Le axər əw dyqazə təve bəvinə, təva mətimi bə cəve
xwə bəvinə, kəwşəne bəgy lə sosən xəməli bəvinə u
bə wan həmyjarra təvajl bəvinə Mansure xwə...

U noçyla dəvi tējroke barane bu xylə—xyla həsəra
zə cəve Lətifə bələk barin, qəla we tərzi bu, dəle we

rabu noṭyla cəme Zəngyjei dərbihare sərhəvrə cu pelda, d̄ xwəda kəlyzi, kəsəra əmre aza Lətifə sərhəvda ḡvəşt, q̄mələnd. Əwə tənə d̄ pənçərə hərəmerra l̄ dərvə d̄nheri: dəqəke sərə xwə d̄ pənçərerra dərxəst l̄ dur gyhdari k̄r, dəngəki zizi şir̄n le təsələbu, z̄ zer, gələki zer d̄ b̄nətara qəfada, əre dange Zəngyjebu, wəki d̄-hat, bələ, Zəngybu, wəki d̄k̄r xyşin, z̄ Lətifə t̄re əw əi d̄z̄r̄l ysa mələl y b̄niba k̄r cəwa əw b̄ xwə Lətifə... Ty kəsi taqət nəd̄k̄r l̄ dora b̄rç y bədəne Sərdar b̄-gərrə, lomazi Lətifə ruc̄ke ty əvda n̄karbu b̄dita.., Lə-tife bala xwə da dur çida m̄xbu y sək̄ni, noṭyla cəwa çara paş̄n əwre zink̄r̄l hatə bər cəve Mansur, ysazi z̄ dur nav cəva Ḡr̄idaqə əwrəki rəşl tari b̄ lytve xalica h̄kijati hatə bər cəve we, əwr d̄ləzand z̄ be y b̄ruske zerandi... aha, aha əw əwyr nezik bu, əw noṭyla we xalica ky h̄kijatada ḡll d̄k̄n, ja ky mərəv l̄ sər rud̄nin əw d̄f̄rrə...

Aha əw xalica we be l̄ bər pənçərə Lətifə nazyl ər-debə, əwe banzdə sər we xalica sere, xalica we weja bər̄b̄ baqa b̄rrəvinə, əwe həma l̄ sər xalica çabe b̄də Mansur, əwzi we banzdə l̄ kələka we runl, y we b̄lənd b̄f̄r̄n, h̄rr̄n dur, gələki dur, l̄ kədərə dəşt y zozane beb̄ninə y azanə, l̄ kədərə Sərdar t̄nə, l̄ kədərə, mərəv karə h̄z b̄kə y h̄zk̄rije xwə b̄st̄nə, əwzi be h̄zk̄r̄ne... aha, aha xalica əwyrin nezik bu. . Lətifə haz̄r d̄bu z̄ cije xwə banzdə, le we ləze dəstək l̄ m̄le Lətifə kət y xalica sere l̄ bər cəve Lətifə bat̄ni bu, əw şunda vəgərija. L̄ h̄mbərə we Sərdar sək̄nibu.

— Əm h̄rr̄n, — d̄wək̄llinə Sərdar, — əm h̄rr̄n Lətifə.., əz cumə baqce gyla y h̄wze mərəmər, h̄wz əi y baqce əi bejl tə mələl̄n... əm h̄rr̄n. pələd h̄wyz l̄ h̄vlja tənə, əm h̄r̄n gyl vəbunə, le bejl tə binə wan t̄nə...

— Na.—dьkə qirrin Lətifə,—əz dyqazьm dьnava Zənguja mqlmida bьkəvьm ave.

— Naxer, te bьkəvi ave təne səva mьn, ty bənladəm gərək rusьke tə nəblnьn.

— Əz dyqazьm sobajikьm təne səba xwə.

— Lətifə,—

— Sərdar, Sərdare zori zyrbə, bezə, kane? Mansure mьn...

— Ax Mansure Tə,—wəкьland Sərdar y səкьni.

Zь we roze gava ky Sərdar Lətifə zəvt kьr, y Lətifə soz ze stənd, wəki dəst nədə çanija Mansur, we roze həta lro Lətifə nave Mansur hьl-nanibu, Sərdar soz dabu, wəki dəst nədə Mansur, loma zil Lətifə dьha nave wi nə wəкьland, Sərdar təхьmin dькьr, wəki kəсьke nьha zuba bir kьrijə... Aha,— сь tьşte xarəndьne, xyləsə qizьke həla dь qyləcki dьle xwə da çl gьrtijə bona wija, na, naxer, Sərdare gьlikə hər tьştli, wəki Lətifə tele dьle xwə bь dərvarra gьredajl lap-də bьdətinə, daste xwə zь dərva bькьşinə, Sərdar dь xwəda əngьrri y wəкьland:

— Mansur dьha tə bir najinə.

— Nəkarə şuxyle ysa bьqəwymə, ty dərəwa dьkl.

— Əw tə bir najinə, bь çьnijaze wi mьn ərq da qəwin kьrьne, wəki şuxyl qəwinbə, av be tьzi həwyzbə, lь kədərə ty xwə teda dьşoji bona xwəje xwə...

— Ax, tə? Mansur?, ax ty xunxur, dərəwin, pezə-vəng y fəişə... də tə zu bьgota, le əz dьha səba ke? dь-zim... axьr nə? əva gьşk, hərcə ky mьn kьşand səba wi bu, axьr сь karьbu əwqasl qəwəte bьdə mьn, wəki mьn

həta İro əwqas mərumi y bələngəzi kəşand, tənə gymana Mansure mən bu, ky mən pe dızıt, wəki rozəke əze wı bəvinəm, həmezkəm ter, dərd y kyle dyle xwə y wı bə-
fırınəm, bəzım bona wı.

U Lətifə cıvd kər sər pənçərə.

— Bəsəkənə, ty din nəbuji, qıza bəfətm...

— Na, əz ve gave zə həmu çara aqıltyrəm...

U Lətifə huçum kər xwə də bane hərəmeda kəwy-
kikə.

— Səbər bəkə, ty cındərmişi nini, mərbn İrpeşija
təjə.

— Weda, ətər İr peşija mənə...

Mərbn? bəle mərbn... İe əz duqazəm bətməym də
azajeda nav bina təmızda nə İr keləka tə ve bina hərbni...
bıra məjite mən bəvə xure təjira y tyja, xure mışka y
məra—İe bıra İeve Sərdarə həram neziki mən nəbən,
bıhele əz bəvəm xwəll də nava bina azada, y bıra əw
xwəlija ky zə çənijaze mən se dıbə təvi we xwəlije bə,
kızan ky çənijaze Mansure mən təvə, zə bıra wa dəste
Sərdar ne İki mən nabə... weda -weda neziki mən nəbə...
dınava təbiətəda məzəle mən fırajə, gələki we fırebə,
xwə notyla ve tabuta mərve sax nınə, notyla vi məzəle
gəni nınə.

Lətifə wəqylənd çara paşın əva xəbəred han, bə
kine y kəle tazi, Sərdar weda dəfda y xwə də bane hə-
rəmeda kəwyki kər bər bə geli həta dəve Zəngyje... zə
bane we kəla bəynd həta bər dəve Zəngyje çəndəke Lə-
tifəjl nazık də nava həwəda cənd çara təqlə da, kərse
qənawyz də nava həwəda wərba bu cəwa xəlİca xəw-
naejə sere, u Lətifə cu İr zıçara y qəfa kət, sər həvda
hənçərri dərəm—dərəm...

Дьвезьн, wəki əw mərije ky haz dylkətəna Lətife
y Mansur həbun, axrija paşında wəsəle çənijaze Lətife
ky pirə pirə buvun, ditən, bərəvi sər həv kərən y dьzi
Sərdarba bьrən bər dəve ərqе dь tьrba Mansurda kьrənə
сəl, bər dəve we ərqе je ky Sərdar cekьr bona bь dəste
zore Lətife bь xwə bьdə hьzkьrən, le hьzkьrna dьle we
bьsьlmьsine bьkə bьu pənija xwə...

Ө С М Ә Р

Ль wedәre, kedәre ky cijaed bьlnd bь qәfa y zь-
nar hьlparьki әzьmana dьbu, ль kedәre ky әwyrә rәшә
tәrl kәri—kәri ль sәre cija xьrdьlibun bь hewra gьran,
u ysa шirьn dьzngәri bae henьk, сәwa ль meшә hьmbәr
govәnda tәjirәda dьkьr witi:n bь dәnge шirьn.

Ль wan gәrr y gyherra dьxylxylin авед bәlәkije bәr-
fa y сәvkanija dьlәzandьn bәrb bәste dәшta fьrә. Zь hәр kәn-
dalәki, зь bәrwara y rehәvraza хушине сәwуке ава dь-
hat, әw зь hәvraza bәrьzer dьbәzin, gava ky tәv hәv
dьbu, tәlp dьgьrьtn gьran dьkьшijan, y gava ky disa
bәre wan dьkәt rebәrzera kәvьr y kyсьk bь xwәrra ra-
pec dьkьrьn, dьbu зьrьmin bь kәrьb y kin.

Usabu әw zozana шәrhәde: ль mьle raste meшәki sьx-
bu, ль mьle сәpe cijabu bь gyl y sosьne awaz—awazi
pьrr хәmьli.

U әw cijaе ysa bь gyl y sosьn хәmьli, qәfa y zь-
nare wi bь әwyr y әzmanara хәbәrdьdan, dь nava sai
y zәmanә qәrьnada bь bьrine хәdar zәр y zьnar зь hәv
qәlьшibun, bьlndajike tari y xalibu.

Zь gәrra wi cijai tәve ysa dьqьzьland, wәki bәri
wәde xwә bьhare gyl y sosьna bәlьge xwә raxьstьbun
bь bina qydyrәti әw bәst tәzi buvun, mәrьv hәwas hь-
zьmәkar bu tәr le bьgәrrә y bine vәсьnә, сьqas шirьn
dьhat bae henьk bь bina gyla, sosьn y rьhana pәrwә-
dәkьri, nae gьli kьrьn.

Meş y moza İ sər bəlge darā raw gərtybun yzina wanbu, mǝrgiske, y ryhbǝre bǝhare tǝmǝm ryh bǝrda hatbun, dǝlyrtyin carnǝkal, şaja ryh vǝdǝrandǝna xwǝ dǝkǝryn, ja ǝmǝre tǝzǝ car nǝkal, İ bǝr dǝve ava. İ bǝr qǝşǝ kǝvǝra y İ sər bəlge darā...

Zǝ bǝr pala cije raw gərtybu kǝrije şyvǝn, bǝzǝne styry xǝşt cǝndǝk kǝrybun İ sər qǝfe zǝnara, y İ sər sǝre wan, zǝre bǝlynd kybar – kybar bǝrzer İ dǝrre y kǝrije mija dǝnherrin, je ky raw gərtybun dǝran dǝeerjan, vijali – wiali heşnaje bǝhareji tǝzǝ mǝqǝs dǝkǝryn, y nav nava İ bǝzǝne hǝvale xwǝ be ǝbur dǝnherin, je ky xwǝ dabun cǝngǝle zǝryn zǝrǝda İ wan dǝnherrin,

Kǝrim İngǝki xwǝ dabu bǝn xwǝ, İngǝ dǝn zǝ bǝr xwǝ bǝrdabu, y sǝre sǝje gyrreǝ danibu sər cǝnga xwǝ y bǝ dǝnge ziz qirrina bǝlura wı dǝhat, cǝqas dǝcu, ǝw qas ziz dǝbu dǝnge bǝlura wı. Bǝ mǝqame şirǝn qyvina bǝlura Kǝrim ǝw bǝst gərtybu, tǝ qǝji dǝgot we lǝze kǝvǝr, kysǝk, gyl, sosǝn rǝhan y bǝjibun, tǝjir y tǝrawyle meşǝ tǝv bǝ hǝvrra kǝrrbunǝ gyhdarija mǝqame Kǝrim dǝkǝrn.

ǝw qize ky İ kelǝka cǝm runǝştybun, İngǝ xwǝ dǝşuştyǝn, aha, wana İng, sər y cǝve xwǝ şuştyǝn kyta kǝryǝn, cǝnd kǝryǝn banzdan sər kǝvǝr y zǝnara bǝre xwǝdan bǝr pala cije... daw y dere wan, kǝsk, sor, şin y qicǝk, sǝri y zǝrdabǝrr bǝrǝnge gyl y sosǝne nǝqǝberra xǝbǝr dǝdan, xǝmǝla xǝmǝle tǝzi dǝkǝryn rǝng awaz.

ǝsmǝra ǝsmǝri xwidana ǝanija kǝvǝr bǝ zǝnda zǝr paqǝşkǝr, y caquja xwǝ kur dǝ bǝr rǝşta xwǝda nǝkand, xandoq u sǝryǝng tǝzi rǝşa xwǝ kǝr, carǝk y cǝlǝng rǝhǝvraz bu.

Dǝnge bǝlure dǝha bǝlynd bu, mǝqame bǝlura şyvǝn dǝ dǝhǝzǝndǝn, bǝrbǝ xwǝ dǝkǝşandǝn, sǝwta bǝlura Kǝrim, sǝwta ǝvǝnija dǝla bu.

Zə wan qıza cənd cun ketən nava pez, y vıjall vıjallı pez danə ber rəfəsa, gyhane miya gərten də ərdeda dotən, şire miya bə sər cəve həv rəşandən, də bərwardə İb mıləki pez həv kərəsəji kərən.

Əsmərə neziki bə kərije pez dəkər, Kərim gava ky Əsmər rəcən kər sərə səje gyreq weda dəf da, bəhəcam zor da dənge bılure.

Cəve Əsmərə zi kənljan gyləş cırusın, hənare surəte sor, noyla dy seve xırtze bunə gylək gava zə şabuna dəve məwizi bə kən vəbu, dırane sədəfi bərra xwane kər noyla dırane kara xəzala, —hız bəkə zə hızkıri, — dıdıle xwəda wəkylənd Əsmərə.

Sıfəte şıvani gyləş, cən y byrlje wı bədəw bə mqa-me şırynra təvaji ysa İb Əsmərə rudınyşt, ysa le xwəş dıhat „wəki dyl y çəgər le dısut, tel bə tel tamare xune də hınydyrr Əsmərəda dıraqısin zə şərım y şabune urət le qımyılbun, əwe əw dəştə fıre zə xwərra təng həsab kər.

Təva bəhare zatl namı İb Əsmərə dıqımyıland, xun də weda dıkələzi, azır y alava qəfəs kərənə dıle wejl tərək gyrr buva, noyla gogərcinə sər zıpara əw nışkeva kətə qəfəse y car salə wəkl də we qəfəse, we tələkeda cyrymış dıbə, y we ləze, gava ky Əsmərə qəfəs şkenandıbu, gava ky neziki hızkırije dıle xwə dıbu... Əsmər İb rışt xwə dınherrə, kane?, kəsək naxwənən, ki? zanə kətnə ki qylci y çəsusija we dıkən... oh, də bıra xwə bıtəlınən, çəsusije bıkən cıqası dıle wan dyqazə, təva bəhare dıha nahelə, wəki əw dıle nazık qəfəs bəkə, we hızkıryna şırən pərdə bəkə, tıçara, tıçara əwe əwqası xwə bır nəkırjə, tıçara şəwata dıle we ysa gyrr nıbljə cəwa we sala paşın, tıçara əw ysa bə cılhət neziki qıgara xwə nəbljə cəwa ve ləze. Oh, gəlo we bəhare təve

сырра? уса дьрдьыланд, сырра? уса фəңəбу, wəkl дьңсəнд
Əsməre ньһəқije бькə...

U gava ky bilura Qərim dənge xwə wəbьrri, хəбəрək
зь дəв y leve Əsməre фəкьри fьrri, һьзбькə – зь һьзкьри, дə-
қəке дəв y leve фəкьри fьгə wəдьбьн дьгəне sədəfi noҗыла дь-
гəне kare хəzəлə дьбьрьгьн, əw gyləş дьбə y дькəнə, heza бь
дənge wə ziz y һьзкьрна əziz гərr y gyһerr дьзьнзьгə,
nur y nədəra wə дьдьле Qərimda дəşyхylə. Qərim ыь сь-
fəte Əsmərejл бədəw y ыь сəве wə noҗыла əзыmane sajl
zəlal meze кьr, бь дьле əvezok neziki wə bu.

— Əsmər.

Дьле Əsməre zi əvit rəқьsl, əwe səre xwə һəzənd, tə
qəjl дьgot əw тьrs y хofə ky һəтə wə wəhte əw qəpəсə
кьrbun, зь xwə dawуşənd wəda əvit, wəda əvit qənd y
bəndə ədəte kəвьнə be oқьr y pəşə xwə bərdə ze гь-
ziја pьнçəra сьнi, Əsmər xwari ərde bu зь nav wə pьн-
çərrə kылмək хəndoқ һьлəni y бь дьл y rəzə дьгьzi Qə-
rim кьr.

Qərim dəste Əsməre бь һərdy dəstə гьrt, gvaşt, хən-
doқ jək бь jək gyloli ərde bun, əw hedi-hedi neziki
Əsməre bu.

— Ахьр сьсах?, — Qərim бь кəсər pьrsi.

— Сь сах?, əzi пьzanьт, — wəкьланд Əsməre бь
dəngəkl məlul çəba pьrsa Qərlmə пьşkeva da y əzə dəst
бь дьле xwəba gvaşt.

— A.. Əsmər, — бь ləz wəкьланд Qərim бь дьле ба-
гьstan, — ахьр əz сьqasi səbьr бькьт, — y пьşkeva surəte
Əsmərejл noҗыла seva хəлати da бər ramusana, Əsmər дьгь-
гьсьл noҗыла məja nav əve.

— La мьн һəş tədae, — wəкьлл dənge qizəke y зь
perra kылma xwə тьzi şir бь sər сəве Əsməre rəşənd..

Disa evərə, disa Wəli һəтə һyндьrr ode ыь sər min-
dərə xwə nəгьт runişt y bu fьştina qəльna wi, du ыь

sər malla bu gezgərin, cəved xəwarə t̄zi xun kyta cəve Əsmərə, d̄y b̄n poze xwərra ḡrr̄zi, h̄z̄ngə kur ra-h̄st̄n y Əsmər da sər conga kwə.

Təmam car sala əwi wa byhartijə. We caxə Əsmər 16-ə şalibu, hələ qizəkə am̄n y tam̄n bu z̄y dynijae be xəbər.

Hətə wi jaşi M̄stoe bələngaz həgər z̄v̄stane, həgər b̄hare z̄y d̄r̄ki cit zedət̄r t̄st̄k l̄y Əsmərə nəd̄k̄r, zati xar̄na we zi h̄nə dəwe t̄r̄ş y toraqa əj̄rbu, nav - nava z̄y mala Aq̄e h̄nə hur - r̄ruvl. p̄ş̄k y çəḡre p̄ze ş̄r zek̄ri d̄hat mala M̄stoe bələngaz, le n̄şke-va hər t̄st̄ hatə gyhas̄ne. Ve gawe Əsmər karə xas y qymaşi zi l̄y xwəkə, sol y gore b̄zerr zi b̄kə p̄e, y hələ sərda roze bəq̄dadikə b̄d̄ə s̄re kwə.

S̄rija əwyl̄n əvana ḡşk le xwəş d̄hat, Wəlizi şəve hətə s̄be l̄y dora Əsmərə d̄cu d̄hat həmez d̄k̄r, dal̄st̄ z̄y seri hətə l̄nga, le hələ ze ter nəd̄bu...

Sal b̄ sal Əsmər z̄y həv̄ d̄rd̄k̄ət, noçla gyla d̄r-b̄hare vəd̄bu, m̄r̄v̄ həwas h̄zmək̄ar bu l̄y we, cəv byrlja, qaş y qələma dem̄e gyll, ordama ş̄r̄n, awyrre cəva mezəkə, le Wəl̄i roz b̄ roz d̄y xwədə d̄q̄q̄d̄i d̄k̄əlz̄i noçla p̄l̄nḡe har şəve hətə s̄be d̄k̄r ərr̄in, ̄y dora l̄nḡe Əsmərə d̄cu d̄hat, d̄k̄r dəve kwə y nav - nava hyl̄k̄ym d̄k̄re, t̄w̄ləbaz d̄da kwə, be həmd̄i kwə z̄y hal y qal xəbər d̄da ojl̄nbazi d̄k̄r̄n, d̄bu axə - axa wi, ofə - ofa wi, d̄n̄əl̄ija d̄k̄əl̄ija y çar d̄n̄ l̄y dora Əsmərə d̄cu d̄hat, z̄y k̄lək̄əke wəld̄ḡerr̄ija k̄ləka d̄n̄, d̄bu ərina w̄l...

Gava ky ron d̄bun - şəved ysajə b̄y kyl y k̄sər, Wəl̄i b̄y kin y byqze l̄y Əsmərə d̄nh̄rr̄i, s̄be hətə evare d̄əri l̄y sər dad̄da cəwa ḡrt̄l̄ y t̄n̄e w̄xte nan əw bir d̄an̄in.

Ilahi ve sala pašın Wəli lap harbuvu, əw cənd çara cubu bazarra y vəgərrijabu, gava ky zə bazerr vəgərjabu hər tım əwi şəve ysa gosərmat byhartəbun, səvəybre zi dəri d̄bha qəwin l̄ sər Əsmərə dadabu.

— Əze 14 ə sala zi xwəjikk̄m, le nahel̄m z̄ h̄nydyrr dərəkəvə, ruje əvda b̄vīnə,— Əsmərə rozəke b̄h̄ist̄bbu əva gəf y gyrre wi,

Wazi başə, wazi Wəli karə t̄me kəl y şəwata d̄ble xwə b̄rrezə.

B̄h̄ara b̄ista net y m̄talənə majin z̄ Əsmərərə anibun, le bona Wəli əw b̄h̄ara b̄ista wəkə h̄ərçarbu y həla d̄bha xwəş y hesa wəkə h̄ərçar, əw h̄ərca ky l̄ Wəli xwəş d̄bhat, le l̄ bər cəve Əsmərə rəşbu, wəkə m̄r.

U roz b̄ roz pəji d̄bbu d̄yl y çəgərə Əsmərə, Wəli zi r̄h̄ət nəd̄ma, d̄yl y çəgər əwi zi l̄ xwə d̄kkot.

Əsmərə d̄bha xwə nas d̄kk̄r, d̄bha nə əw q̄iza s̄v̄kə z̄ d̄ne bexəbərbu, n̄h̄a əw b̄ f̄kk̄r y z̄anbun d̄yşyrm̄iş d̄bbu... Wəli əva jəkaça f̄əm d̄kk̄r̄n̄ y d̄bha b̄ k̄ine y k̄ymr̄əşije t̄zi d̄bbu.

Aha iro cəve wi d̄rr̄əq̄s̄n̄, cəne wi duzan k̄r̄i sl̄ql̄n̄ ze te noṭ̄la gyre c̄llə, d̄br̄ane xwə d̄bc̄ir̄kl̄nə, q̄amc̄ije dəsta d̄b̄ dəste xwəda wərba d̄kə y z̄ hersa d̄ş̄ir̄q̄inə saqe sapoka, d̄bcə hyndyrr ode, Əsmər qytije h̄yld̄ş̄inə, hər n̄əj̄isə ç̄id̄də, Wəli neziki Əsmərə d̄bbə, k̄əf b̄ dev k̄əti noṭ̄la h̄əspe ş̄irət k̄r̄i Əsmərə l̄ ərde p̄ənd̄kə, b̄ dəst z̄al̄m te nav cəve Əsmərə, b̄ ḡyll̄ja d̄iḡrə b̄de ky ty d̄d̄ej̄l̄ h̄əta m̄lle wi rad̄bbə, h̄əta qəwəta wi həjə Əsmərə d̄h̄n̄ç̄rr̄inə.

Q̄iza m̄rt̄b̄ba, ty q̄iza k̄uc̄k̄e b̄rci, ax̄r tə cəwa ç̄ylh̄ət k̄r, wək̄i nave Wəli l̄ ərde x̄b̄st, ty n̄amuse d̄k̄i laka puṣta, əre n̄ə?

Льнг у келәке Әсмәре зь зәрра қамқлја дьҫвьн сәр һәв, сьҫаси дькә қиррин, баррин у ҫаррин дәст насә бәр дәсте зальм, дәсте Wәли һала nawәстьн.

— Ты тәјақ накі нә?, қанҫух... на, ты насі, қолос ль сәре мьн һәјә, әзе зь poste wә һәрдыја dyhela рәһельм, баве мьн һәвт зьн хwәји дькьрьн, ле зь wаңа әке зі мьҫәнәти бь баве мьнрра нәкьр, ньһа те мьн бькі сәсәрәт Wәји ty қиза Myste баҫәwal. Әре, әре зьрар тьнә, рак—рак—зәф баҫ.

U гава ky Әсмәр бу мәјлт, be дәнг у һьс ль әрде дьгрез бу, раҫә Wәли дәсте хwә ze қьҫанд, сәнд сәрија ль пава ode cu hat, раҫә Әсмәр бәр хwәба кьр, дані сәр доҫәка руһьстьна хwә у ль келәке руһьшт.

Xelәke ҫunda Әсмәре сәве хwә вәкьрьн, ноҫыла мә-рәкі рәҫ mere хwә ль келәка хwә dit, һесьр ль сәр сәве бәләк бувун гол, дьлор—дьлор дь сәр һьнаре сурәте сорда дьһатьн хwәре, бәр у бьҫкок ле қәтјабун у пәсйра кь-ресрра зәр мәмька хwane дькьр.

Wәли ve ҫәре бь һерса данји nezikl we бу, бawәр бькі әw зі қәтьбу бәр iskә—iskә, гава ky дәсте хwә styje Әсмәрра бьр, ле һәма бь we һерсе зі ноҫыла һьрсе гәлија кидәрә зьне қәтә бәр, да бәр раһусана.

Әсмәре әw ҫunda дәт да.

— Ахьр ty сь dyqazi? бәсә ty қә зәні, wәкі ty ль сь? дьнлјае дьзји.

— Na Әсмәр, ахьр руһе мьн тәјақ нәкьр, сәхе ky мьн бьһист, wәкі ty суји бь Қәримра қәти... ах дә хwәли ль сәге мьнбә.

— Ахьр сәба сь wа?

— Хьләсә?

— Bәле, һәма әз зь wі һьздькьм.

— Зь Kәрим?

- Bəle zə Kərim.
- Wəjl xwəll lə səre Wəllbə.
- Wa.
- Lo wəkl ysanə əz d̄b̄ha nə merəm...
- Ty təzə zani, wəkl ty mer nini.

Gəlo we dəqe zə we dərbə xədartər həbu dərb ky hətə nəv cəve Wəll, həbu,, gəlo kərəkə ysa tuz wəkl we ləze cəgər lə Wəll kəri—kəri kər, gəlo d̄b̄ nava əmre xwəjl si salida qərɸ y qarəkə ysa lə səre xwə dibu, cəwa ky iro z̄b̄na wi ky əwi car sala not̄la qiza b̄k̄k̄r xwəjl k̄r̄b̄bu, əw ḡyl̄i da dest, əw qar da seri, wəkl əw „nə merə“.

Bəle, əwi əwqasi xwə məlul y bələngaz nədi. U aha d̄b̄ hyndyrr wida xəbərda kina məz̄n, d̄b̄z̄m̄nije, d̄b̄ha d̄b̄ we oda eukda ty t̄st, ty t̄st tynəbu, wəkl d̄b̄le Wəll aɸr y şəwata wi, hyrrbuna wi sekȳn b̄k̄ə,—şəwat y alava ər̄nusiya wi, ja kymrrəşije y d̄b̄z̄m̄nije. Wəll çar d̄b̄n dada Əsmərə, dəst avitə pəsire k̄rase cit zit̄ol k̄r zorda ani xware, pəsir y nəv k̄ela k̄əkȳke ma be s̄tar rut y t̄zi lə bər Wəll vəbu, lə sər s̄f̄ate qiz̄kejl naz̄k d̄b̄hat xwənd̄b̄n nəh̄z̄k̄r̄n, kina məz̄n y b̄ wer- ra təvaji xwane d̄k̄k̄r sing y bərə naz̄kə dəlal, je ky d̄b̄got̄n sər m̄nrra bədəw d̄b̄ha həram̄n, ysa bu Əsmər əw t̄orr̄na dəlal.

Əsmərə təjaq nəda, c̄qasi b̄ dəsta y lina mer dəf da, le əw not̄la məre təva b̄hare lexə gər̄m̄ b̄və, b̄ Əsmərəba qəmt̄i, da bər gəza not̄la ḡre har, nəji- nyke x̄ə d̄b̄ k̄eləka, p̄ste y bədəneda k̄rə xware, hər nəjisə k̄idəre ky dəste Wəll ḡhişte xun teda rəşbu, əwi xwə z̄b̄ hersa y kymrrəşije lap ynda k̄r̄b̄bu, k̄ərb y kina wi əw x̄yre wi boq̄əjl təde b̄ vəc̄r̄rine t̄er d̄b̄bu, no- t̄la təjlire s̄m̄rr cəwa ky k̄ewrişke d̄b̄də bər ləpa, əwi

ysa Əsmər dabu bər ləpa zə həv vədərri, əwi noyla
xənzire bəjani siqin bə dərane xəw xəst. məmьke Əsmərej
sori səpi zə bən dəste we kəşand dərхəst, dəv avitə
dərən le danə həv ysa kəşand, wəki xune pələmisk perra
avit səfətə wi, y əwi noyla pir həboke dəve xəw kər
xuna we qiza qənc met, fəna zuri...

*
* *

Ve gave ysa xəşə əva kəхьke kəvən, ysa bə təmə
əva təqt kəsibi kem xarən, oh, Əsmər noyla murja də
bətə, y qə nawəstə. Hər təşt də bən dəste wəda te gy-
həstəne, wərq y bədəwija təzə dəstinə.

Lə sər sərsum dəha təzə tynə, dəha kəncə Kərim
dərnav dəst y pijada niən, tə qəjl dəgot əw hərəcar pəze
səvdərəda zi zə şabuna bə dyl y əşq qəaen, y bə kalin
dəjl bərxə xəw dəkən.

Şər y qənwəyz dəha pəştə Əsməre nəqəmylinən,
nəzi zəq y ramusane Wəli we bin təng dəkən, dəha zur-
rin y ərrine Wəli nəqəvən qyhe we, nəhərrimlinən.

Zə şabuna dəha ləngə Kərim əi ərd nəgərən, bəlura
wl dəha bə dəngə ziz dəkə gyvin, y roz lə çəm wan, zu
dəcə əva. Həzkerəna Əsməre dəha təqt y qəwətə dəda
Kərim, noyla bərə zə xəbate zu əcəz nəbə.

Cava ky ro dəcə əva y hlv noyla səniyə fəre səfətə
xəw vədəkə y rast lə Kərim y Əsməre dənherre, cəjə?
ty qəjl dəbezi, ərənusiye dəkə həla ty bənherre rast lə
wana dənherre y zə kymrəşija qyloz dəbə.

Kərim sərə mija gərtijə, le Əsmər dədoşə, gərəşə
mija dədəste xəwəda dgveşə, fəşə—fəşa şirə dəkəyə dize,
vijəli wləli dəfəstəqə dorane Əsməre çəqiz dəkə.

Cava ky Kərim dəwəstija lə sər mərtəke pəşt xəw
rudənəşt y bə dyle tər lə Əsməre dənherri: səfətə Əsməre
we gave dəha şəmsəti qərqəş bu, zə wl şiri qərqəşər, su-
rətə we ysa sər bən, zə xuna ky dy roz pəşda zə məm-

ke we pələmişk avit, zə we xune zı sortərbu, zall cəv y byrlje we də dynajədə ty qary qysur nədanin sər xwə.

Həla gələk təşt də tofyle ryhe Əsmereda həbun, əmre dynijəe həla həndək dabu we, le də hyndyrr weda be həsəb əşqa zijine həbu, əw əşq roz bə roz zədə dəbu, əw əmre ky əwe də nava car salada byhart, əmre rəzilije bu, Əsmər nəha azajə, xəmə y xərrəqə zijinə car sala əmər lə bər we kərbu biri.

Əwe İro həla tətə kətəbe Kərim ky zəvstane də məktəba məznada pe hinbubu, zə həv dərxəstən le nəherri, y əwe zə dəle xwədə wəkəland nəve həlfə „Əllif bə“, gələ kizən? həlfə, axır nə nəve we Əsmərə, y bona nvl-sara we bərə əwılən əw həlf lazımə... le həla əw nəkarə bə dəle tətəm rəhət məzulbə, həla fəkkəred şəvəly, dəqə—dəqə məzyje we lə həv dəxə y notyla sikə rəş şuxyl ten lə bər cəve we lod dəbən, axır nə Wəli rəhət nasəkılə, axır nə Wəli əwqas bə kərb, bə dəve kəv gəf xwərlən wəki zə poste hərdyja we „dyhela rəhələ“. Gələ Kərim karəbə çaba we dəzımtənija wı bədə, wəki əwqas tətijə, əwqas harə y be bənijə... Həla bərine weja dəşəwytin, həla qyrse rəş də çane weda tətibun, həla lə bər cəve we ynda nəbubu hersa wı gyre har, wı hərəcə gəlija.

U Əsmərə bə hət kərbna be bənı dənherri lə Kərimə gyləş, dəqəke dəst le dərrəçfən, həndək dəminə də bər congarrə diza şır wəlgərrə, əw ançax dəgərə, bə ər-nusl dize bə xwəba dəgveşə, dəqəke tətəmin dəbu, wəki əw qəza ky ze dəsilki, vəjə şəruke tınə sərə we, y əwe bə cəve kəsər lə hive nəherri, ja ky tə qəji dəgot bə ərəf weja dəkənə... Gələ dəqəwytə?.. Nəmə əw bə xwə Wəli... bə we hersa ađrı, bə wan cəve har...

Ve çare diz zə dest fərri lə ərde kət, şire şəpi lə ərde bu gol...

... Bəle şuxyle qəwmandənənə, axır səbə we jəke Wəll qıza Mystilje mırddar car sala xwəjikır, ı bər cuhat, bu dorgərinka we, zı tətəmijə zıne aqə nəhije baştır xwəji kır, da wərgərtın, y iro əw hərə bər dəre jəki notıla Qərimi tı bərcl, wəki həval hogyre wi pe bəkənı, qərfa pe bəkən, əre nə?, wələ xwəş bazarə.

— Əze dyhela rahelım, dyhela y bı wan dyhela xylame mıne sarıxe xwə bdyrun,

— Ax Wəll, wax Wəll, - dıqarrija dıqarrija dıja Wəllijə pır, - dıle xwə məşkenə çınyıme gorr, wəki rəvl, dırrıja xwədədəbə ty şax bıbə, əze dəwsa jəke zı tərta se zına bınım, wəki qə Əsmər nəbə xylama jəke zı wan.

— Bave mın şırəte ysa ı mın nəkərynə, qənc y xırab zına mın gərək ı bərdərə mın bımyə.

— Na Wəll, ve roza mınə pır rəş nəkə, nıhə dınlıja hatijə dyhastıne, kəs dıha roz bı ədətə məjl kəyn nakə.

— Axır cı? şuxyle zına mın bı dınlıje kətlıje..

U Wəll notıla hırcə bırdar dırrıja, xwə ı şəl y pələ dıxst, le gımana wi hatıbu bırrıne, əw dy roz bu dı xwədə dıqçıqı le re nədıkətə, əwl lap xwə ynda kırbu, xəw nədıkət əva, ı bər hıvərrona kələk—kələk vlalı - wlalı vədqərıcl, tə qəjl dıgot şəvərrəşə bawışk tene.

Aha əwl əw çotə bızərə dıdıt, dıdıt, wəki zı xwə razıne. Təne namyla Qərım dımyımyı, le əwl ysa kybar y sərbəst xwə dı sər comeqə təwan dıbu, tə qəjl dıgot mıre sıjanə:

Əsmərə bı awyrre ysa şırın ı Qərım dınhərri, ysa perra həjırıbu, wəki dı nava əmyre xwə car salada ı kələkə Wəll əw roz nədıt, Wəll hısrətə xəbərəkə we şırın ma, əw kəsər dı dılda bu bırin.

Əsmər, ty iro ysa dıbrıqı, ysa bədəw y nazıkl, wəki hori y pərije nava çınətə zı nə wəkə tənə, ty iro dı

y çəgərə Wəli bə çəgəyə ko kəri—kəri dəki, dəhərreşi, barud y sərraçe bə dñle wiji şəwat dırrəşini, də nava təmamlija El y Əşira wəlate Romeda tynəbu zənekə ysa zə nava zəna, hətə bəgırə zə əjişə horija... Əre, ərə Əsmər, we ləze ty xwə şaş dəki zə şabuna, Wəli zanə, we jəke pak zanə, zanə wəki ty lə sər wi əmbrə xwəji bəxtəwarije dəgıçfi, axır nə əw gışk bəxt rəşija Wəliyə, oh, wəki məçal bəketəe Wəli we cəwa bəmetə xıfə we gərdəna tə bə xələ xıtan bəmetə... Na, na ədət bə çur-rəki majin həkum dəkə, lazımə bərə əwylən vi, vi şıvane həməq, wəki tyryş nekə zə nav kərije pez dərkəvə təvi çerga mərija nəbə... U qəma qətiyə dədəste Wəliyə wərba dəbu dəbıçfi lə bər pənçe təve, y nəşkeva Wəli xwə zə çı dərezi namıya Kərim kər...

Əsmər ve çare bə səwyta zəlul dəkə qırrin, heza Kərim pe dəhısə, wəki nəjinasija sarbuna dəst y lıng əlne bona cıje, dəv dəlınge we də şirda məwyzibun...

Əsmər bə rəça y dilək dəkə qırrin:

— Ax Wəli..

Wəli nəe zəvte, gava ky dəbhısə qırrin y rəça Əsmərə, də xwədə dəwərime qaw dəbə qəmə dədəste xwədə lə ba dəkə.

Kərim notıya pıylıng zə çije xwə banzda lə sər pe səkəni y mərtəke bın xwədə də dəste xwədə hıldteqland, əw bu qədərə nıve nıv dəqe, bəle nıve nıv dəqe zi y Wəli həsabe Kərim dibu.

— Əva sə gıyrəki dy peje, bə əkəs, pe kənija y bə xwə gıyman mərtək zorıya anı biləka Wəli, ky qəmə dəhəzand.

Wəli tərreşi, qəmə zə dəst fərri, bu şıngına we, cu lıselə kət bu dy pərca, le mılle Wəliyə hyrr, notıya hıne goşte be ryh, dəkeləkeda dəlqija...

— Ha, ha, ha,—pe kənija Kərim, qəma tə zi ko biyə Wəli...

T Ə J R U K Y R M

ƏZ RƏWAJI HƏKIME ƏQIT

DIMITROV DƏKƏM

Həla bəri dəst pekərnə ve nvisare, əvə qəwəmandərnə wa hatijə parəvəkərnə ı Germaniə faşistə.

Demək wa

NECIRVAN (Hitler)

TƏJR (Dimitrov)

QARQARK (sosialistəki imangyheri)

KYRM (sosial demokrat)

VARƏK (zjare ky we bəvə bə mərifət u sərəfət).

Bu, dьha, wәki tәjire fьtьldari ۀgiti kybar zь bьlьndaja—qafa zәr y znarajә ۀwranі хькә—xali zь pәrwaza xwә qәtija u kәt, kәt bь baske bьrindar, kәt bь nykyle xundar u lь bәr lьnge necirvan pьrьtі. U әw ۀvәd tәjire simьrri noqьla ֆamdan, alaydar, tьzi bun bь kәsәra gьran, kәsәr, wәki tьzibu, bь birja wan qәfa, zәr y zьnara, helaned bьlьnd, wәki cәtьn le dьbu cujin.

Nәcirvan bь nәdәra razi, lь tәjire bьrindar nьherri, lь pәnçәrruke wi hәvraz hьkьֆandьne he qәwәt y be fәjidә nьherri, be hәsab ֆabu dь xwәda kьrьmьzi. Xuna sorә al gәvәz, xun, wәki mәwycьbu lь dorane tәjire pәrr bәlәk, u әw basked zirә qәwәt“ je gava ky lь hafa zәr y zьnara fьtьl dьdan, ze dьbozdijan tәmamija tәjir y tәrawyle lь dorane zәre fьtьldar, u hәma we gave, wan tәjirәda, dь we xuneda cьndьk dьlist, nav—nava cьlьked xune dьpәkijan kьnçә necirvan. U necirvan gylgәֆ dьbu, gyl gәֆ dьbun u wәrq dьdan wan cьlьked xune, wәki dьpәkijan wi u lь wi xwәֆ dьhatьn, әwan ֆәdәti dьda, wәki necirvan dь ֆәrrda alt kәrijә sәrәke tәjirәda, әw kьrijә dәst dae xwә bь rija qәtьl y xune. Demәk necirvan za-nьbu fәjida ֆәrrе necira xwә kәfa we gәnç.

U bь we mәrәma gәֆ pәcьnl necirvan tәjir qәfәs kьr, cәwa merxas bәri da re, hatә mal. Әw qәstika dьxәbьti. wәki dь çije pьrr mәrida bьbyhyrә u niֆani gьֆka dә hьnyre merxasija xwә, wana ֆorçdar bьkә, wәki bin bьkьn wan cьlьked xunejә bь wi hьlpәkijal bin qydy-

rət, je ky bona wi zə sosən y bəjbune dynijae şirəntər y binvədəji şirəntər bun.

U əwi təjire kybar də hyndyrr qəfəsa necirvanə həsənida də çəlqe şişe həsənirra bə kəsəra be bəni lə təbiətə vəkəri y aza dənherri, lə wan əija, zər y zınare pərrbəlynd dənherri, je ky bəlynd, çələki bəlynd hylparki əzmana dəbun, u həma bə kəsəra zə azaje pərr həkəri dəbəlyməsi dəle fəre. U gava ky əwi dədit rəfed təjirədə lə əzmane heşin, pərwazed wan govənda gəran lə sərə əija, lə hava gəli y zərə, bə xwəstəna azaje təkə kəla bə qəwət də xwədə dəkəlyzi, u həma we gave, gava ky təjire simərr, bə kəsəra azaje lə dəve qəfəse nəherri əwe ləze, gava ky bərbə qəfəse dənhat qarrqarəki pır, baske xwəji rəş wəşənd, zə baska rəştər nykyle xwəji rəş lə şişe qəfəse xəst u bə kəne ərəfi, wa xəberda.

— Pəzəmm, axər əw səwa bu, wəki ty, tə kərəm nədəkər zə əzmana pəjabı zər, u nəşkeva ty kəti qəfəsa vi necirvanə bələngaz.

Təjir tənə nykyle xwə həzənd u awyrrək da qarrqarrke bə ərəf kən disa lə dəşt y məşkəne aza nəherri.

— Pəzəmm, —dəşt pe kər u wəkəlynd qarrqarre rəş,— əz zənyəm, u baş nəsdkəm tə y səlşlətə tə, aha təmam səşd salə, wəki əz gyhdardare tə y səlşlətə təmə, wəki wə səwa lə əzmane heşin də nava taqe həwejə bəlyndda çyrid dəkər, bə mən əjanə kybarija tə, tə ty çara kərəm nəkər zə əzmana bərzer xwarbi, beji zər, u həma we gave caxə ky van mərijed rəfəzi, bə milona həv qərr dəkəryən, çəndək lə col y gəllia pəildəkəryən, bona mə xwarənpəkə bə təm hazər dəkəryən, hətəni wan roze bərcibuna tə zi, ty zə əzmana nati xwar, tə parik zə wi nəməte təm nətəmand, tə lə əzmana xət dəkəşənd dor sinore. xwə, sinore təjire simərrı kybar be şyarre, u tə təlləndən əw

təmat, ƙe ky ƙerƙbandɓn hɓkɓɓn wan bɓɓndajed tɔ
nəqəbed zorɓn... O, əz baɓ, zɔf baɓ zanɓm hɓnyred tɔ,
wan qəfa, sɓngɓ y zɓnare tɔ hase, hɔma zɓ nəvijed mɓn
dyda nəzani ƙɓɓn bɔrbɓ tɓxube tɔ hɓkɓɓijan, u tɔ əw
vəmbɓandɓn u ysa zi tɔ tɔləf ƙɓɓn əw tɔjrɔdɔ je bɓ ƙəder
bɓɓnd fɓrrɓn bɔrbɓ tɓxube tɔ, wɔki bɓghizɓn bɓɓnd ƙije tɔ, je ky
tɔ nav ƙɓɓnə sinore aza.. Ty dɓvini?, ve gave xɓki xaliɓə əw
tɓxube tɔji azatdar, ve gave ty borɕdar buji pɔjabi zer gəllək
zer, zɓ wan mərije sefiɓ zi zertɓ, zɓ wan ƙyɓm y ke-
zɓke hɔram zi zertɓ, je ky bɓ ru ɔderra dysoqɓn, xwə-
lije dɓxɓn u həla qemiɓ nabɓn we xwəlije zi tɔr bɓxɓn.

— Bɓɕɔhɓmɔ,— tɔjir, ƙɓɔ fɓɓin u ɔvɔ xwə dɓrt,
wɔki nəvinɔ wi ƙɔrɓkonke rɔɓ, illahi ky əwi baske xwə
rɔɓ fɓɔ—fɓɔ dɓwɔɓandɓn u dɓnɓxamtɓn əw mɓskɔne
fɓɔrɔji aza, je ky hɓzkɓɓna dɓle tɔjirbu.

— Əz dur ƙəvɓm nɔ, ty disa əw kybari nɔ altbuji...
e ty zanɓbi, wɔki ƙɓlita azaja tɔ vaje dɓdɔste mɓndane
u əze tɔ azakɓm, wɔki ty beji sɔr qɓrare mɓn.

Aha zɓ tɔrra qɓrare mɓn. Lɓ vedɔre nezik həjɔ
pɓzmatɔki mɓni ƙəvɓn nav Boreniɓə *), əm tɔme bɓ
həvɓrra sianete dɓkɓn bɓ saja van ƙɔndəke mərijed bɔ-
lɔngaz, Boreniɓə vɔzəndiɓə tɔmatliɓə mɔzɔla, dɔrxɓstiɓə
ɕɓniɓaze tɔzɔ u tɔme əz tɔglif ƙɓɓmɔ sɔr ɓiv y tɔɓte,
hɔma dyh tɔɓtekɔ mɔ maquli həbu, əwe zɓ mɔzəl dɔr-
xɓst ɕɓniɓaze ziɓarykɔ tɔzɔ mɓri u mɔ tɔvaji bɓ mɔdɔ
tɔmand.

Ve gave əwə vɔɓartijɔ dɓ nava ɓilanada, bɔsɔ, wɔki
əz dɔji le bɓkɓm, əwe we sɓhɔte dɔrƙəvɔ u wi necirvani
fɔna bɓkɔ, u tyje disa azabi.. u həma sɔba we jɔkezi,
ɔwə tɓɓzmɔ, jan xɔrɕɓɔqɔk, gɔrɔk ty zɓ se ɕuɕuke
tɔjire simɓrr, bona ɓiva xylamed mɓn... əz dyqazɓm,

*) Nasi—boreni gyra mɔrɓxɓrɔ.

wəki d̄ tamərə xylame m̄nda z̄l b̄lizə xuna təjlre sim̄rr.

— Z̄b tərri d̄vem b̄çh̄m̄ə z̄b vandərə,—ve çare b̄ hers wək̄land təjlre sim̄rr.

— Demək ty razi nini?, baş, də wəki ysanə hərə u b̄və hesir.

— Hesri başə həzar çar, le nəky b̄ wan çəgərə qarrqarr azatdar.

— Zərbədəst,—bu k̄rrina qarrqarrk.

— M̄rumi,—bu r̄şkina təjlr.

— M̄n duxwəst, wəki cidarek bavitana wi şytje təji kybar.

— Le fəqət, ryhe m̄ne aza b̄m̄nə z̄b hər cidara

— Oh, m̄ne cidar b̄k̄ra ryhe təzi.

— Le m̄ne əw z̄nçir y cidare tə d̄ k̄r̄ma d̄le xwədə b̄hələnda.

— B̄ hat̄re tə, ryhe z̄nçir k̄ri.

— Nə b̄ hat̄re tə, ryhe zerandi.

U gava ky qarrqarrke baske xwə wəşand h̄lavit. b̄rb̄ guz̄me h̄mb̄ər f̄rri r̄l̄ş̄i s̄r çəndəke r̄ş̄ika gəv̄rbuji, təjir f̄r̄ə r̄f̄əs h̄k̄ş̄and u disa dəst r̄k̄r̄ İ təbiətə kybarə əməkdar n̄h̄erri.

Necirvan dəst b̄ ḡrra xwə k̄r, qəfəsed b̄n m̄lada r̄rr bar̄stan. Ve çare əw d̄ orta ḡnda u bazarra d̄-byhyri; İ çənd çija komed tylija rasti wi hat̄n, neziki qəfəse bun, d̄ orta çəlqə qəfəsejl h̄s̄nirra r̄z̄ke tuz k̄ri d̄rezi təjir k̄r̄n, inçtmis k̄r̄n, baske wiji ç̄r̄ndar disa eşand̄n, xun ze anin, xuna təzə sorgəvəz, u wan z̄i xwə v̄gəv̄zand d̄ we xuneda cəwa nişana merxasije, u zerand̄na wi təjlre sim̄rr, hələ we ḡlək b̄k̄ş̄anda, wəki n̄şkeva barana zip̄k̄ təv bez̄ng n̄k̄ra, u əw borçdar n̄k̄raça, wəki ş̄nda v̄s̄x̄n, b̄k̄v̄n mal, u z̄b

barane şunda érd y ézýman tøv lørýzin, bu gyrrina éwý-
ra, kəsk y sor býruske alavda, bý zýmaned agýri pesira
ézýmen alýstýn, dəqəqə də nava wan býrq y býruskada
təjir vəçenýqi sərşwəda hat. Oh, əw ézýman y təbiəta
şırýn cýqas kybarbun, wəkə ryhe wi təjlri, we govəka
təbiəte cəwa kybar y sərbəst lş bər xwə rapes dýkbr,
weda dýdəfand təmamija wan mərrije týrsonək, həta əw
necirvan zi rəvi kətə hyndyrr xərabəki xwə sýtarkbr, hə-
tarl baran y býrusk sekýn bun.

U gava ky necirvan disa dəst pe kbr, lşvija, lş hərə-
rije qəlybi, hərrije sol le kýrýn rýty u əwi te dərnxəst,
wəki cəwa bý we hərrija lod kýrýrra bý sola wiba qəmb-
tibu kýməki barani y bý wirra təvajl bərbý mal dýlvija.

Necirvan wəstijal gýhişt mal. Əw qəfəs, ja ky təjlre
zitolkýriji navdabu, býr taqə zeryn u həma lş wi taqizi
təmbz kbr soled xwə u kýmə barani bý cýrrə hərrirra
təvajl zş sola necirvan pəkia də çəlqə qəfəserra kət hynd-
dyr qəfəse bər pənçe təjir,..

II

Rəzi, gələki zş razibuna xwə pərcvi çýl gyləşbu ne-
cirvan. Xwəje govəka býlyndaje bebni, əw érrnaf ve
gave də býn bandyrra widanə.

Oh, necirvan zanýbu, zəf baş zanýbu érf y édəte
altkýrija. Hər altkýrýnəkə məzýn duxwəst ryh təmbzike
məzýn u be gýli əwi necirvane qərrnədar mərđi mərđanə
dəre qəfəse vəkbr u komək da təjlre býrýndar, wəki zş
wedəre dərəkəvə, u də taqə zerynda əwi hýnə gýhije hýşk
raxýst, təjir lş wedəre sər gýhije də qylcəkida çý kbr u
wa got.

— Aha zş tərta azajl zi, býra ty kəs taqət nəkə
bezə, wəki necirvani sərçýlkə, u əw təjlre simýrr zş
azaje dýbýrinə. Aha zş tərta qate mala mýni zeryn bý

fyreji u bylyndaja xwəba, bydərte cyqasi dyqazi, byfyre cyqasi dyly dьki.

Necirvan xəbəre xə xəxym kьryn u zь xə razi by əerəyl kəniya, dərl by rəji xə qəwin dada: təjir nə by necirvan gyhdari kьr, nə zi by fyreji u bylyndaja kilyera wi bynərd gyhdari kьr, by wi dьlə şkesti... Əw, əwqasi zi fyrg nədbu zь we qəfəsa ləzəki peşda.

U təjir gava ky zь byryna baske xədar dьnəliya, həma we caxe kьryme barani by təhrəki zь şəlle hərije aza bu, dь we mərəka sarə bynərdə nəmda kьrym by rьti by ərderra şunda—peşda gьran lьryti.

Kьrym dь ru ərde porьskiva şymti, peşda—şunda xə rasan dьhişt əlyked zь zəryra pəniye məriya kortda cuji, dь ru wi ərde kamqəşkirra dьhişt wan soia, sər wanrazi hьkьşija u disa bərzer dakət, zь wi tьre ky əwi eija y gəli byhartьn, sərra byhyri, xwane dьkьr wəstan-dьna kьrym be həsab, u zь we zedətyr xwanedьkьr kьbarija wi kьrymani, həma gava ky əw kətə bər awyrra təjirə məlul.

Ахыг səba cy? tejr ysa runəştije be şyxl.

— Səba cy?, dьrysi kьrym, u məzyje wi kьrymani çaba we pьrse nədьdit. Əwi dərheqa sьlyləta təjirajə nəmyrida byhistьbu, byhistьbu dərheq rəva wənə çьridi u dərheq bylynd pərwazdajina wənə sawdarda, le əwi by xə tьş-tək fətm nədьkьr nə dərheq rəv y çьridada, nəzi bylynd fyrrina sawdarda, zь dьne rəfьbu.

Aha əw dь we xəfykeda, sər wan əyl y kortьkarra byhyri, le əva təjira əwqasi zi nьkarə: le hьlbət kəne? əw simьrtija təjirani... le dьqəwymə, wəki əvana by çarəke hьkijaty, əmьr həma əmьre wije, əwe kьrymani, rastijezi cy? təxьmьn dьbə by əzmane həşin, helane zoryn fьtyldajin, rəv y cьnd kьryn, həla ty kəremkə zь ərde qylozbə, cy ka ty kari dardəvike by həwe bylyni u xə

дъ сәрра бьзымтлн... һылбет на, әв јәк дьшк кәлк мә-
зытјә, ле курьм, оһ, әв рәһа хвәлјеә, һәма зь хвәлјези
вәлдї, әв бь кәлкмәзытјә нази, ја wi шымтандьнә бь
әрдerra қаш кьрн, қаш кьрн һәта мьрне... Аһа тьдrrа
әмьре курманјә... u әв рукьшке бәлөгаз бь we қаян-
дьна хвә курьмани бь хвә гуман, һәла диса бь әрдerra
дькьшја, дькьшја бь ru әрде we хәфька бьнәрдrrа, әwi
хвә дьһјанд дївер бь тәмамјя дьрезaja хвәба ль сәр
дївер рән дьрез бу, u диса қьшја ve çare һәвраз...

Дәқәке әв дьқазә бь rija хвә буһырї сәвнас бә, ле
вәгәрдандьн рьрр сәтьнә зь dest нае, әв диса бь ru дї-
werra дькьшә, дькьшә дьghїзә рәңçәра бьсук, ја ky бь
тәпәкә хьтмандibu u һәма дь бәр қәлїштәка тәпәкәrrа
аңсах—аңсах гонaje дьда һундырр we хәфьке. Фәқәт әв
зі бәси курьмә, әв ve gave согаге дьвинә, бәрга ребу-
һарјя дьвинә, u гава ky ль рәји хвә вәдьгәrrә тәмамјя
хәфьке y тәјре қьңсьлї дьвинә, ль вәдәре ve һафа бьлнд
курьм гәләкї қав дьбә бәр хвәrrа дьсә... Аһа wә дїт,
wәкї әв дьһїшт бьлндajкә сәва, ле ль вәдәре, ль we-
дәре, тәјр бь әрдеба қәмьтibu...

Demәk тәхьмина курьм растә, әв сь ky әwi бь-
һїстьбу дәрһәқ сьрид, фьррїп y рәrwazedа һькїјатнә вькә
валаньн, ле, wәкї һәнә мерхасе сьрїда y фьррїне һәма әв
мерхас бь хвә курьмә, курьме барани, je ky дьһїшт we
бьлндaje, ль zere рәји хвә һїшт тәјре сїмьрр. U бь ve
кәсәре әв бь çабuna курьманјә рьрр мәзьн дь хвәда
рьңгьррї, гәләк çабu, боцька хвә һәзанд wa хәбәрда,
e һәма ysa wәкї тәјр зі хәбәрдана wi бьбһисә...

— Аһа әз дьһїштьмә дәрәçа лапә бьлнд, дь бьн-
ьнде мьнданә бирәкә кур, u дь һундырр we бїреда
тәвак бь nave тәјрја, je ky дәрһәқ wїда мьн гәләк тьште
әçев бьһїстьнә, u je ky ть тьште әçевїе teda тьнә, әв

noṭṭla ʔuməki b̄ ʔrdeba qəmtijə, u n̄kərə ʔratəkə
hesa zi b̄kə... Rastije, wəki əw təjir noṭṭla ʔʂtəkiə, le
əw səwanə, wəki əva dit̄ned bədəw, wi bərb̄ xwə ʔəɟɟilf
nak̄n.

Həla b̄vin̄n d̄riija xwədəbə, b̄vin̄n, wəki s̄ʔ
rəwʂək d̄ soqəqerra dybyh̄rə, səwa xwane d̄kə əw q̄i-
zəkə s̄v̄kə naz̄kə b̄ xelija mer k̄r̄ne, aha əz hətani
dəv r̄ʂ y songa we d̄vin̄m...

Oh, s̄ ʔərqəʂ y isph̄i... Oh, həma boṇa dit̄na ve
lajiqə, wəki hər məri, hər r̄yh̄bər, hin b̄və b̄ ʔrderra
kəʂbə, b̄ghizə b̄v̄ndaja m̄n...

Oh, disa r̄ʂək y ʔotə r̄əni, əz d̄ha k̄ur d̄vin̄m ʂ
songa həv̄rəz we isph̄ije cil ʔərqəʂe...

U həma ʔ h̄mbərə we ʔərqəʂije, k̄ur̄m b̄ d̄le
gylgəʂ v̄əɟr̄r̄zi, u həma ʂ we gylgəʂija wi k̄ur̄mani
bocka wi həlija...

Le k̄ur̄m, wəki xəjisətə wi n̄n̄bu d̄ sər xwəda b̄n-
herrə u həma əw d̄ wan m̄təle ʂabuna xwədabu, gava
ky əwi dit, wəki t̄jir gyhdarije ʔ xəbərə wi nakə, jan
ha qə n̄əv̄hisə, ve ʔare b̄ ʔr̄f y ʔdət bərb̄ wi v̄əɟər-
rija u wa n̄q̄bland:

— R̄zman ty ʂ ʔi b̄ləqijaji, həvəki tə ʔm̄r b̄-
dita ax̄r ty s̄ʔ f̄m d̄ki ʂ wi hal̄i... Ax̄r dər̄həq t̄da
həzar y jək h̄kijət y ʔətə ḡli d̄k̄n, le ty b̄ ʔrdeba
qəmti u n̄kari sər wi ʔumə bər xwerra zi dər̄baz bi:
ty bawər b̄ki, wəki ʂ barana dyh əz p̄rs̄m̄e k̄ətmə,
jane na m̄ne k̄omək b̄da tə, wəki həvəki səjrəngə bijai...

Təjir b̄ səve k̄əsər ʔz̄l dina xwə da q̄liʂtəka t̄-
nəkə, le həj̄iwax, wəki d̄ wedərerra ʔzman xwane n̄-
d̄k̄r, le k̄ur̄m d̄st b̄ q̄v̄zətija xwə k̄r̄bu.

— Jaz̄bq, jaz̄bq, wəki n̄sl̄tə wə n̄zənə b̄ ʔrderra
b̄fiz̄kinə.

— Oh, éçzija,—xyləsə wəqylənd təjir, zə gəvəzətija kyrym éçzujij, le kyrym bə təhrəki fəlm kər xəbər-dana təjir u sərda gərt.

— Rastije hale tə, hale éçzibuneje, aji, wəki -ə zi noçyla mən çije xwə byghasta, u də rəca mında bylvijai, we caxə we hale tə zi başqə bija, we caxə ty z' we hlykşijai ve pənçərə, təe lə soqaqə mezəkya, İlahim lə pəga hatən cujine də kədərerrə dybyhyryn cong u bərcoged pəmbuxyij je qized nazəkə dəlal dəbyhyryn... həwar, sətər zə tə təjirirra, həjif wəki də nava çsən u əsle məda ədət tynə zəwaçə zə ryhbərə majin bykən' jane na mənə qiza xwə bəda tə, wəki zə tərta zənti bə, kəra, mənə ty bybrəji sər mala xwə u ty hin bykəraj wəki də nava əmərda səwa bə ərderra byxəzri... Le mər-rije cəv vəkəri dur ditneba zi karə hin byvə... Aji, wəki ty mərifətəkə ysa bini məjdane, hin byvi u bymahini rabun—runştandəna mən, hlybət we caxə əze bə məzəne qəwme mərta xəbərəym, gyl dajnym peşija wi, wəki tə bylvisyən əwləde qəwme mə...

U səbe həta evare, eware həta səbe kyrym xəbər-dəda.

III

U həma wi saxi bu, wəki ryhe təjir bə a lav tzi bu bə hlykəryn u biranina wi əmre xwəji byharti.

Be həsəb gərandar bu, əw taqə tariji qərrəz, aha, aha bə keranava dəlyqijənə, rəş y gəran bunə helined pırhəboka, kəvze y kamkeşke xwə dəjə sər diwara, aha əw kezək y byhyke də qylc y buçaqada hlyk buji, bina kəvze, kəreçə y qərrəze, u bə wan gəşkarra təvəji qərə-qorije wi kyryme baranl, şədətije we jəke bun, wəki lə wədərə zə təve y dynijae qətijai əwi qylce tarida tynəbu.

эмьр бькәлә тьзи, у нькарбу зи һәбија, бь эмре гыләш, бь ыкьра дурьыри бона wi бәнији, тьнәбу у нькарбу һәбија сәрафәтә кур у дур, сьма ку рәнчә тәве зе дур бун: ле әве таристане, әве кәвзе у пиротанке, heline pirhә boke, (konne pire) у әве ронаја ку бәр чәқла тәһәкәра хwane дькьр, тәне карьбун тәра wi курьми бькьн, wәki карьбә зь хwәrra бьхьзьгә, бь тәһрәкi сәре хwә хwәјикә.

Le һәма әв гьшк бь тәвајл сьқаси зи гьрандәрбун, һәгәр бу кьреç у қьррез, һәгәр бу кәвз у кезьк, wana нькарбу бьсыльсандана рыһе тәјире симьри кьбар, нькарбун vesinьн we агьр у алava һьндьрре wida бона әмре азатдар.

U бь wi сьлһәтә гьмрһ, бона хwәстьна әмре аза тәјир бь зәтьр у кәдәр кьрә қьзин, baske хwәзздьһа wәрба кьр, ле јазьқ, wәki baske wi ль diwara кәтьн у disa mөлul bun, ле һәма әв зи бәс бу „wәki әв авaje бьндәрд бьләрьзија, koned pire зь diwara wәшijan кәтьн әрде, қьlafәтә кезьк у byhyke гәвәрбуји дь қьлс у бусақада сьвијанә сәр һәв бунә гьлөк, у һәма зь we кәвза бьdiwerba қәmti зи сәлөк рәкija ль nav сәве курьм кәт, курьм зь сике зьқәти, кәрби, ле гавә ку әwi dit, wәki тәјир зь ç.je хwә қәльрәти, әwi бь şабун у әерьфија кьрманije wa wәкьland,

— Әз дьвиһьм, wәki әв çәррьbandьне тә, ку ту сьгһәтә мьн һе тәјидәнә, јазьқ, јазьқ, wәki әв mәrifata тә лзьне nadә wәki ту бьви мәрве ела мә.

Һәма агьре гьрр ку дь nav рыһе тәјрда lod буvu minәni zәлзәлә аләвләмиш дьбу. Сәве wi бь şәwate ysa дьбьрәқин, сәwa ку тәв дьқьзылнә нивроје дь wәlate орта дьнјajeә гәрмда. U рыһе тәјр бь алав у şәwat дьфьри бәр бь зьпаред мәзьн у берегә, бәр бь рәфа әwred nas, бәр қатед әzmanанә зорьн у зорьн, бәр бь bobәlske у ба-

gərə, zə bər qızana ky ysa bə tırsuxof drəvən təmamja bəni u ryhbər, u bər bə qızana ysa kybar qəfəsa xwə dajə həma bəxwə əwi təjri.

O! əmre, əmre behəsab aza bıra pərr vədə sər məziled behəsab, bra əmr bə təjrra gylgəş bə, əre, əmr gərək gyləşq bə, sımki təjr tıçara xwə zə we dəma əşqe şunda nədajə u tımme hazrə qəfəsa xwə zədadajl bəhıncırinə, dərkəvə dənja ron, disa qəfəs u singbərə xwə bədə bər həwe, bobəlske u bagərə. We caxə we zə sinore xwə aza bəqəwrinə təmamja təjraded majinə pərbələk, je ky bə mıxənəti zə gırtına təjr qar hylaninə u wedərə, zore kəfa xwə bələngaz təşkil kərynə, xwə hesab kərynə xwəje sinore təjirə əzmanı u bə weva zi tırs u xof bəljə nava bəni u ryhbərə bəxwəjijə bələngaz kərynə. O, təjr pak tinə bira xwə, wəxte ky təjraded mıxənət çuçıke wi dızın u bə mıxənəti əw avitən dəve rıyng; u caxə ky xwə bə rıyngra dəkır şər, necirvan bə mıxənəti lə rıştə wi xıst u dəstanine xwə əlami dənjaje kır.

O, nıha ryhə təjr bə xwəstınəkə be səri u be bəni tızijə bər bə əmr—zıjine, bər bə şər, bər bə azajə. O bıra əw təjraded mırdar, rıyng u necirvan fıkkır nəkır, wəki bona təjr hər tışt kyta bujə. Əmre aza, kədərə ky ryh zə hər çurə zıncıra azajə; kədərə ryh dəkarə bəfərə bər bə azajə u tıçara kəfxwəstına necirvan ty bər tıştki hesab nəkə u nəbhe vırrına kyırma... O, əw əmr gazi təjr dəkə, bə kəsərə bebəni u behəsab gazi dəkə.

U tıjr qəwata xwə raşın çara raşın çıvand sər həvda u sər lıng səkını...

IV

Oh,... edı tıçara u tıçara kəla tızı dıle təjr sekınl nədəkırın. U nıha, həma ve dəme wəxte ky təjr bə alava azabunə tızı bu, dəva bobəlske dəkır quzın. Əwre

rəşə tari lod buvuñ sər həv, əzman dətəqia bə gyrrin, t̄re orta ərđ u əzmana sinor hatijə hylanine u disa xosa bərə dəst pe bijə u də nav wanda t̄ne bruska, bruska gəşə ky bə t̄qand̄na gymr̄h̄ singe əwra dəqələşə, z̄ sər b̄l̄ndajed behəsab dəf̄rə u l̄ dora xwə dəkə t̄oz u duman.

Həwa har buva u ty ryhbər n̄karbu bər we harbune t̄jamiş bə, ḡşk, ḡşk zi k̄ətbun çije xwə b̄n diward qalb̄n, nav qələştoka y t̄rsjaji d̄lnədk̄r̄n sərə xwə zi b̄l̄nd k̄n, dəvva b̄n̄r̄n.

T̄ne u t̄ne t̄jr bu ky we dəme bə şabunəkə kybar ʔ sərə həwe d̄nheri u hər t̄qin də nav dəle t̄jrda bobəliske gymr̄h̄ə t̄zə peşda dani, z̄ hər t̄qina bruske u z̄ hər t̄renza ronaje ryhe wi zəlal u gəş dəbu u xwəst̄na wi bər bə əmr—z̄ijine dəha u dəha gymr̄h̄ dəbu.

U həma we caxə bu, wəki bae harbuji, je ky dəri u p̄ncere xanie cukə dəx̄st, diward we dalest u t̄jr dit, nask̄r, nas k̄r r̄zmame xwə wəxtəkei kybar, u ba bə d̄lməz̄n̄ja xwə kybar bir k̄r əw behyrməti, ja ky gələ çara t̄jr dabu we wəxta f̄rina xwəjə ləz, u n̄ha wəxtə ky t̄jr t̄ynnəbu, ba t̄re wəki ş̄xyl t̄mam ninə... U rasti zi c̄ dəlraziti u xwəşbun, wəki bazo t̄raw̄le t̄rsonəkə n̄l̄ajiq, laz̄mi həwe bu qəwatekə qəwinə t̄qab̄ldarije, qəwata t̄jr, bə k̄izane ş̄r k̄r̄n dəkarbu b̄ḡhiştə t̄mambune, dəkarbu əjan b̄kra qəwəta xwə u b̄dita slanəta xwə u həma bə we xwəst̄neva bu ky ve l̄ze h̄m t̄jr, h̄m həwa t̄zi bun, alavləmiş bun u şəwat v̄dan. U həma disa ve dəme alavləmiş bun u şəwat v̄dan. U həma disa ve dəme bu, wəki bruska qəwət u ađr v̄dajl ḡhişt u xəşv̄and əw xəf̄ka tari, ja ky qumaqa we bə alava b̄ruske p̄rləmiş bu, necirv̄ane şəw̄ti minani gylokəkə rəş də b̄n p̄ncə t̄jrda p̄n bu.

U tərj ʃa bu b̄ əʃqa tərjani. Həwa we gawe d̄ha gymr̄h bu, sərda zedə bu qəwatekə t̄zə zi. ʃəwate car ali ḡrt, alavləmiş bu u xəf̄k b̄ dər u doranaba da bər alave.

Z̄manə alav̄ə har buji hər t̄ʃt danə bər eḡr u ʃəwate, əwana ḡhiʃt̄nə p̄rr u baske tərj zi, p̄rr u bask k̄z̄rand̄n, le tərj z̄ alava sorə b̄l̄ndbuj̄i ḡrm d̄bu u ʃa d̄bu. Oh, s̄qas t̄ʃt həbun, t̄ʃted beker jek laj̄q̄i ʃəw̄tand̄ne t̄un, s̄qas r̄z̄ibun u ḡn̄ibun həbu l̄ dorana, je ky hətani ʃəwate ryhe tərj d̄z̄erand̄n, d̄d̄f̄and̄n, le n̄ha əw həmu d̄ nav alava ʃəwateda ynda d̄bun. ʃəwate hər t̄ʃt z̄ bər r̄ja tərj d̄da h̄ydane u bər we v̄d̄k̄r məz̄illa bes̄əri u beb̄ni, niʃani tərj d̄da b̄l̄ndaja azaje.

U tərj b̄ xwəst̄na azadar̄je t̄zi, p̄rr u baske xwə v̄k̄r, n̄ha diware m̄əəkə ed̄i n̄karbun l̄pata wi b̄dana s̄k̄nand̄ne, əw arike r̄əʃ u m̄rd̄ar id̄a t̄yn̄əbu...

U həma ve l̄ze bu, w̄ki kyrm b̄z̄donək d̄xw̄st̄ t̄ʃt̄ki bezə tərj, le həma we dəqeda, n̄zam z̄ kedərə var̄k̄k hat neziki kyrm bu u kyrm h̄lda dəve xwə u w̄xt̄e ky var̄k̄e d̄k̄r kyrm daqyrt̄nə, tərj b̄ qəwata məz̄n̄ bər b̄ həwe f̄ri. Sərə kyrm ky d̄ərva mabu, b̄ həzand̄nəkə t̄rse paʃda z̄v̄v̄ri u l̄ fr̄ina tərj nheri u əjan ninə əw we s̄ f̄k̄r b̄kra bona f̄rr̄ina tərj, s̄m̄ki əwl̄ ʃe l̄band „p̄pu“ gazi k̄r u d̄xw̄st̄ t̄ʃt̄k̄ b̄gota, le həma ve l̄ze zi var̄k̄e kyrm b̄ t̄əmami daqyrt̄and.

Tərj gov̄ək̄əkə dyda f̄ri d̄ wi ʃ̄ij̄e xwə h̄zn̄ək̄rida, kedərə ysa ryh u azaji tenə xəp̄qand̄ne.

ʃabu b̄ ʃəwata alav̄daj̄i, b̄ h̄zk̄r̄na bes̄əri u b̄n̄i, bər b̄ əmr̄ z̄ij̄ine, b̄ həwale xw̄əra, b̄ ba u ba-ḡərera f̄rri bər b̄ z̄ər u znared b̄l̄nd, bər b̄ p̄l̄ete əwra, bər b̄ b̄l̄ndaj̄ed azaja xw̄əj̄e kybar u əgit.

Н О В А С А Ө М Р

I

Тә durva бьньһерриа, мина көвре сьвьки һьлшјјаји бу, мәрьв дьгот дәрbed мәрьве iskustzan lekәtijә nәgьhiš-tijә neta xwә. Bevla wi xaromaro, мәрьв дьгот мәria дьдә тьrsандьне, wәki ty be дьli xwe neziki wi бьbi.

Cawa dissonanse кьнч qәmьti sәр кьнчed xwә galustikәkә sor gredьdә, pәrre we һәрdu allјava wәkә һәvdu, дькәvә sәр çeve pençәkә raste u сәpe.

Дькәрә be һәzандьн zi wәxtәke peva бьзәльqә u бьсәкьнә, әgәр мәрьв қақьзәki peşbәri сәved wi nәgьrә. Wi сaxi әw һәрdu mьled xwә vәдькә, frәдькә, be хәbәrdan қақьze һьltinә u dәvтәra peşja xwәda дьньvisә.

Dy мәрьве ky hatьnә wedәre әw wana vәre дькә, xwә çida rast дькә, сәre galstuke zi rast дькә u çarna çarna сьgarәke дькә dәve xwә u дьньһerrә carһьlqә Әw diware peşbәri xwә дьньһerrә u disa lozunga diwerva дьхунә,— „pәle dәrdajina хәbata xwә peşda бьbә“.

U wәxtә әw асьz дьbә, wi сaxi сәpo rasto дьньһerrә, дьzikava vәdгәrrә, бәrsәrijә xwә zore дьньһerrә, ньvisijә:

D Ө V T Ө R D A R

Disa xwә çida rast дькә, қақьze peşja xwә дьньһerrә, тьштәki дьgәrrә... сьһәta сьsja әw кәrr y Ial, pe dәsta кьнчed xwә kyme rast дькә, dәve xwә pe тьlija мәзьн дьгьvәçә u бь Iәz дьсә dәrva, ysa дькә кәs нә-binә, кәs rast нәe, bona кәfa wi нәşke.

Iro, wəxta əw gəhiştə diwanxane, dəngək kətə gyhe wi—Isak Artemic—əw dəng mina tirəke kətə gyhe wi, əw vəçəpəqi paşda—vəçərria, bə idioti İb ruje wi mərɣv nəherri, je ky gazi kəre u paşe got,—kərəm kə. Əwi bə žiraji xwə həzand u got.

— Isak Artemic, əw çara səsjanə, wəki əw xəbata çikome (mestkome) dajə wə, ty sabotaze dəki.

Əw soromoro bu, İb syfəte humberi xwə nəherri, u got,—səma?

— Dəha səma? əwə nav kollektiva xwədə xəbata arə sɣvək dajə tə, le ty naki.

— Əz mərɣvəki ysa ninəm, zəvzəkije bəkm.

— Cawa? wəki ysənə, gazeta diwerda nəvisara məqala bona tə zəvzəkije?

— Le cijə? wəje gazet həje, bəxunən dəha. Əw mərɣve Isakrra xəbərɣda paşda vəçərria u got,—pak.

Isak Artemic peşa pençəke xwə dawəşand, vəçərrija, kəre mirtəmirt u zə diwanxane dərkət.

— Ağrə bo, dəha gədə—gudə nəma, bu nəvisarci... mərɣv dəbe gəmarreze wanəm, wəki gəmara wana bərgəzəm.. hup dənəvisən, məqaled gazete zi ze bənəvisən, kyta bu, cu, dəha səma? hətənə jaxa xəlqe dəgəryn.

U nəşkeva səkəni, sɣzi çane wirra cun, rənge wi hatə gyhəstəne carhılqe xwə nəherri.

— Sabotaz! sɣ got? gəlo nəbə, əw ojnəke binə zərəryn, le cawa? bona wi sɣ şxyləki sətənə, gylık məvadani, kyta bu cu, də wərə xlas bə, əz mərɣvəki bə namusəm, kərr y lal şxyule xwə dəkm...

Na xer, mən şxyule xwə xrab kəy, dənəherri əwana cawa şxyule xwə dəkm, mən şxyule wanrra got.

— Zəvzəkije, əw mərɣnə ysənən, wəki duxun, əm bezən we sɣ bə mən bəkm gəlo... çikom, çvat. Isak Artemic dəzəməne diwəne, drana dəs bəgəkiçə həski, həvs..

U əva neted hana tari, xrab, pəj həvrra d̄hat̄n u f̄kra Artemicrra d̄rbaz d̄bun, miḡa ş̄k̄la d̄hat̄n b̄r ə́ved wi. Əw b̄ mexaniki v̄ḡerria u allje diwanxane n̄herri.

— Əz, əz, w̄ki əva bist salə hat̄m̄ə v̄ra u cum̄ə, van qulça ḡş̄ka miḡa mala xw̄ə nas d̄k̄m, İçar n̄ha n̄ş̄keva ze b̄m̄n̄m...? na, na xer, Isak Artemic b̄r t̄ş̄te ysa t̄jamiş nab̄ə.

Əwi wa b̄ k̄s̄ər s̄ere xw̄ə həzand u b̄ l̄z paş̄da v̄ḡerria, n̄ərd̄waned diwanxanerra h̄k̄ş̄ja, d̄sted wi l̄əz̄in, b̄rb̄ kaḡtora ç̄kome cu, le f̄req̄ət d̄əri v̄k̄r u cu hyndyr̄, l̄ m̄ərv̄e run̄ş̄ti n̄herri, s̄ere xw̄ə allje t̄xte peş̄b̄əri xw̄ə k̄r, s̄ər t̄xte lawuk̄eki ç̄ah̄l ş̄k̄l d̄k̄ş̄and.

Əw m̄ərv̄e ky b̄ere wirra xəb̄ər d̄da, Artemic ə́ved xw̄ə l̄ wi d̄r̄əland; l̄ k̄əş̄b̄ d̄n̄herri, le əw wed̄ere nibun, le lawuke ç̄ah̄l xəbata xw̄ə xlas d̄k̄r u b̄n̄ida d̄n̄visi.

Isak Artemic got,—h̄ş̄ əva q̄jate gazeta diwer̄ə?

Lawuke ç̄ah̄l be ş̄ərm got,—b̄le u ş̄k̄l daḡi bon̄a Artemic b̄r ə́ve xw̄ə b̄bin̄ə.

Isak Artemic pak l̄ ş̄k̄l n̄herri—əw m̄ərv̄ək bu, s̄st bu, n̄ xw̄əje ymre xw̄ə, av z̄b̄ bevla wi d̄cu, n̄vi k̄əş̄bu hyndyr̄re qytije...

Isak Artemic nave b̄n̄ida xw̄ənd u b̄ mexaniki got,—əva ciş̄ə? b̄n̄ida n̄visi bu „m̄ərv̄e archive“ (Isak Artemic). N̄ş̄keva Artemic k̄r̄ə ofin u b̄ ə́v̄eki n̄əpak l̄ xort n̄herri.

Xorte ç̄ah̄l b̄ d̄l̄eki r̄əh̄ət got,—d̄ha n̄əlaz̄m̄ə m̄ərv̄v ve b̄n̄vis̄ə, əme ve m̄q̄ale həma b̄ vi ç̄urr̄əji l̄ gazete x̄n̄.

— Ke? əmr̄ da t̄ə, w̄ki ty wa t̄ş̄ta t̄əv həv ki.

— Ty, bona k̄rne t̄ə.

Өз?

— Бәле, дьһа көмөкдарһа тә нөләзьми мәјә, әмә
һро газете нәһр кьн

Isak Artemic дәве хwә һ һәв хьст u хwәст тьштәки
bezә, le нә хwәст, jan zi әв gotна хwә zedә һәsab
кьр, кәсәк ньзанә, le һәр авьррәкә тuz da хорт u зь
отaxe дәркәт.

Әв соқақарра дәрбаз дьбу u зь хwәрра дьгот,— дьһа
кьта bu, кьта bu, wәхта Artemic гьһиштә mala хwә, cu
сәр кәррәвәтәке кәт, вәләzia.

— Нәр тьшт кьта bu, oh! дьнја vala, ту сьта дәрһәқа
мьнда wa хрәби? әз мәрвьәки сь salimә, мьн һәла хер
зь дьне нәдитижә, әзе зь ru дьне һьлем... le биранина
мьн... кәсәк дьһа мьн bir najinә. Әз мьрьм, бь gyman
bum, le кәсәки авәк нәда ryһе мьни ti, әз дьхәбьтим,
bona зь һәр гьли—gotна дурьм, le гьли gotна зь мьн
һьз кьрн, һатьн һ мьн алжан...

Нәта ниве шөве orrina Isak Artemic bu.

II

Рәңке тирьңа roe рәңçәре тәнгрра кәтьбун һуң-
дурр. Мәрвь дьгот тьштәк сәр рьшта Isak Artemic гәрриә,
әв парра қульби, хwә da сәр бәлги u дәрва ньһерри, çe-
nike хwә гьвашт, һ отaxe ньһерри, spicala қу авитьбун сәр
ruja тәхтә, һәвәки қылер бу, Artemic сәри һәзанд.

Нәла дьһба шькһ дьһатьн бәр сәве Artemic u әв
дьфькри. Ньһа zi әв рәһәт нибу. Рьрс u гьли gotned
мәјид сәр Artemicda һ һәвды дьзвьррин.

— Мәрвьед филisof дьбөзьн, wәки әмрда нәјнәsia һәр
тьштәки te шрөвәкьрне,—әв диса дьфькри,—le нәјнәsia
әмре мьн sawa te шрөвәкьрне, әз сь дькьм? әз бь сь
шәмә, интереса әмре мьни дәрбазбул ciјә?.. Қәт тьштәк
түнә. Әви сәрһьлқе һанда сь һәјә, wәки әзи pe gyman
бьм, әви әмре һанда.

Əwi b̄ t̄əmbəll̄ k̄n̄çə xwə wərḡərt, avə wədərə şər-
b̄kda sər c̄əve xwə wərk̄r, disa sər çije xwə vələzia.
Əwi draned xwə həv br̄n̄ anin u got,—gəll̄ idlota,—
raşə d̄b̄kri, m̄ərv̄ d̄be r̄əhətə, wəki m̄ərv̄ roze 6 s̄-
h̄ətə rune u b̄n̄v̄isə, we şunda zi wərə rune u bona
vana m̄b̄qald̄ gazete b̄n̄v̄isə... Le hale m̄n̄ we sawa
b̄! wəki əwana həvəki d̄ne zi b̄ m̄n̄rra xrab d̄ərbaz k̄n̄...

Həma we l̄ze z̄n̄əki çinara wi d̄əste xwə l̄ deri
t̄st, d̄ri v̄əkr̄ u hatə hyndyrr, çaj d̄əste xwəda danl̄
sər t̄xtə, k̄nia u l̄ syfətə Artemic n̄herri, Isak zi l̄
z̄n̄ke n̄herri.

Əwa ky hatə hyndyrr z̄n̄əkə 25 salı, b̄d̄əwə zirə
d̄yle xwə sax bu.

Əw cənd roz bu, wəki z̄n̄k b̄ mere xwəba we
h̄əjatəda d̄zin, le çarəke Isak cae z̄ wana xwəst̄bu,
ləma zi z̄n̄ke z̄ xwərra k̄rbu ədət, d̄ha be got̄na
Isak c̄qas roz bu, cae d̄stda dani otaxa Isak, d̄dae,
ləma zi Isak t̄me d̄got,— əz z̄f̄ razimə, ty c̄ma z̄-
m̄ətə d̄k̄şni.

Isak həvəki wa şərm k̄r, rabu sər xwə, k̄rsl̄je da-
rin̄ şkəst̄i z̄ b̄n̄ t̄xtə d̄ərx̄st, rəça z̄ z̄n̄ke k̄r, bona
əw rune.

Isak soro—moro bu u got,— d̄ə əz naxaz̄m̄ z̄m̄ətə
b̄d̄m̄ m̄ərv̄e başqə, disa sər t̄xtə xwə run̄st̄.

Gyne z̄n̄ke b̄ Artemic hat, əwe got,—ty iro c̄ma
wa v̄əb̄k̄şl̄, xy n̄xwəş nini?

— Əz c̄ bez̄m̄.

— Sawə?

— T̄st̄ nabə, we d̄ərbaz bə.

Isak Artemic wa sərə xwə xyrand, t̄əv̄zl̄ hatne, bu
„ofə“, „ofa“ wl̄.

— M̄ərv̄ d̄be ty z̄ ve d̄ne nini,—z̄n̄ke ysa
got u l̄ c̄əve Isak n̄herri.

Isak zi le ньherri, emane дагэке wan ль сэве һэв ньherrin, le we momente Isak бэрзэр ньherri.

Isak got,— сь we дьнеда һэжэ?, wәki эз хwә зь үе дьне һәсәб кьт,— әw боңа we дәрәҗе бу, wәki әwi җаба зьньке да, сәwa зь һәзәндьн u һьртәндьна Isak кьвҗ бу, әw гьл зь кураня дьле wi дәрдыкәт.

Зьньке җашмаји ьрси,—сәwa сь һэжэ?

— Нун мер у зьньн, wә зь әмре хwә сь фәм кьријэ?

Зьньк кәңя u got,—wa, сәwa? ty ysa zi zu зь әмре хwә, дьне аҗьз буји malava, һәла сьҗас тьшт һэжэ, мәрьв һин бә, ze фәм бькә,—әwe дәве хwә бьр u ани, got „u“, әwe ysa дрез кьр, wәki Isak Artemic диса ль сэве зьньке ньherri.

Nave зьньке Sәnәm бу, surәt u deme we ль мәрля хwәҗ дьһат, loma zi әw бәр сэве Isak Artemic дьһамә-зьн бу, ньҗкәва сьзик җәңе Artemicrra дәрбаз бу, бь рефлeksi җав да

— Фәм кьгьн.

Sәnәme хәбәрда,—le раҗе,—ху ty зь hive нәкәти wәki мәрьв ньһа җа нәбә, le we кәңге бькәнә, җа бә? Isak, эз rast дьбезьт, wәхта рәред Рус ане мьн хлас дьбә, тьнә, bona әм һәргьн кинәе, театре, wi сәхл әм һәрду zi муьуррије дькьн.

Әм мьле хwә дькьн мьлед һәв, нав баҗарр дьгәргьн, әм авая. сужин һатьна мәрьва дьбиньн... әw мәрға тәмаҗә... Маl ава, дәркәв дәрва, һәла бьньһеррә, ськә дьнја сь дькә.

Isak wa кьн got,—әw тьштәд нәдитјаньн. Sәnәme мlна мәрьва хәјди got,—ja!

Isak бь дәңгәки ньмьз got,— le сәwa ci тәрранә, ськә дәрва сь һэжэ, ки сьдькә?, ки сәwa дьгәргә?—ty u вьра,

вѣра,—эви гот у ды кылм зѣлѣанд пелра хвѣ, ведѣре
безѣ, сѣка вѣрда сѣ хѣлѣ? мѣрѣв бѣ we жѣке ѣа жѣ, le
эва сархылѣ хана гѣло дѣкарѣ эѣе дѣра вала тѣлѣ бѣкѣ?

Сѣнѣме гѣрке мѣлед хвѣ хѣрѣвѣз хыкѣѣсанд у гот,—
эз тѣѣтѣки фѣм пакѣм.

Isak гот, --ахѣр тѣѣте фѣмкѣрнежѣ? Wѣкѣl ty фѣм бѣкѣ,
паѣе эѣви хѣлѣкѣ бѣна хвѣ кѣѣсанд у лѣ Sѣнѣме нѣхѣрри.

Sѣнѣм дѣрхѣѣѣа ѣнѣре хвѣда фѣкѣрри, незѣкѣl wѣ bu,
зѣнда wѣ гѣрт, гот, --хѣ ѣанѣ тѣ гѣрм нѣнѣ? паѣе зѣнѣкѣ
ѣлафѣте хвѣ бѣрѣбѣ Isak бѣр.

Isak дѣса хѣзѣа, ѣѣда лѣрѣзл, wѣхта Sѣнѣме эѣ дѣгѣ-
ѣѣѣ, рѣнге wѣ cu, эѣви дѣна зѣф бѣна — хвѣ хыкѣѣсанд у
дакѣѣсанд, дѣле wѣ zu zu davit.

Isak, wѣкѣl дѣ тѣмамѣа ѣмре хвѣда ysa незѣкѣl зѣна
рунѣнѣѣѣбу, wѣхта дѣсте Sѣнѣме le гѣрриѣ. сѣзѣк дѣ ѣанѣ
wѣрра cu. Dѣсте we нѣрмѣк, мѣле we тѣзѣлѣ хѣрт, орта тѣ-
лѣje we, wѣкѣl зѣ хѣрт бѣна сѣлед сѣсѣк кѣтѣбѣне, Isak лѣ
wana гѣѣка нѣхѣрри, эѣви гѣлѣкѣl хвѣст бѣна пакѣ, бѣрѣбѣ
we ѣѣрѣѣѣje хѣррѣ, le гѣло Isak дѣкарѣбу хѣма ѣѣрѣкѣва
ysa бѣлѣ, нѣрѣхѣтѣ бѣда ѣанѣ зѣнѣкѣ...

Na... Ахѣр дѣна Isak нѣкарѣ ysa мѣна мѣрѣѣе хѣл
sar бѣмѣнѣ, паѣе эѣви дѣсте хвѣ хылѣрѣл дѣсте зѣнѣкѣ
бѣрѣбѣ хвѣ кѣѣсанд, дѣсте we зѣ дѣсте хвѣ да вѣѣѣтѣнѣнѣ,
гот, --на, эѣлѣ сахѣм, мѣрѣв дѣгѣт бѣна зѣнѣкѣ гѣхѣѣѣ
surte wѣl.

Мѣрѣв дѣгѣт зѣнѣкѣ хѣзѣ Isak у ѣѣѣмажѣна wѣ tѣнѣ
bu, дѣса дѣст пѣ кѣр, дѣрхѣѣѣа ѣанѣсаѣла wѣ ze дѣрѣрси.

Нѣѣѣѣѣа зѣ дѣрѣва, дѣнгѣкѣl мѣра hat—Sѣнѣм, дѣн-
ge Isak hatѣ бѣррѣнѣ, эѣ дѣса ѣѣje хвѣда rast bu, le Sѣ-
нѣм ѣѣт зѣ ѣѣje хвѣ нѣлѣрѣтѣl.

— Ha, Ruѣan, —дѣнг да, —wѣрѣ хѣндырр, wѣхта эѣ
hatѣ хѣндырр, гот ѣнѣре мѣ lro pak нахѣенѣ, бѣнѣхѣррѣ,

həla səj zı vənəxarijə? Ruşan mərəvəki çahılı səg xəwə bu, əw, ysa zı zəna wı Sənəm zu nasia xəwə dıdan mərəva. Əw neziki Isak bu, dəste xəwə ıb rəştə wı xəst u ıb kə-ləka wı səg təxt runəst.

— Aj mərəv. əv sə wəxtə nəxwəşia təjə?

— Na çanım, əz nəxwəs nınım, aqası kəfa mən həvəki ıb çı nınə. Ruşan got, — ha? də təşt nəbə, le əz. Ruşan kymə xəwə hılanı, bə dəstəki myle zəna xəwə gərt, pə dəste dıne səg mılka Isak gəvaşt, — le ıro kəfa mən dıha pırrə.

Sənəme got, — disa sə həjəl də bezə.

— Əz dıha sə bezım Sənəm çan, heza komisiəje avaje təzə səkəri hılanı həsav kər, wəki pak hatijə sə-kərne.

— Rast?

— Əwl dəste xəwə ıb myle zəne xəst u got, — rast vıra hada ty dıkari mınrra bezi hostae baş, hənəka nəki ha!..

Isak got, — e'h, sə xera teda həjə, pəşə mina idiota ıb sıləte Ruşan nıherri.

— Aj! tərta mərəv, əw mərəve ky dıxəbətın həma bona xera xəwə dıxəbətın?

— Na, dıxazə bezə malə, hatijə səkərne, ty, zı mərəvəki diwara datini, gərək hazı şıxyle xəwə həbi..

— Də əva zı wan malə tə nınə, həla ty sıbe dəre u bınıherrə, səka we səqas zəman təjamiş bə.

— Əmrə tə drez bə, həla ty çahılı, həla tə gələk təşt bıbini, le gəşki pıceə, valajə...

Ruşan fıkəri u got, — ja rast, sə bıjə? malxərab, nəmrut nəbə, mərəv dıgot Ruşan dıxəst kəfa Isak bıne çı, əwl dəst sıyije Sənəmerra bır, zəna xəwə pəkər u da həməza xəwə u pəşə got, — əze, ıro kəfe bıkım Isak, le te pəşə zanıblı səka əmr sıjə. Pəşə əze tərta xəbərđım...

Rozed paiza kьn, hətа Isak Artemic hedi—hedi dьcu, le dьbu tari. Əw sər təxte xwə benəder vələzia, pьšta xwə bьr y ani, dəste xwə da sər sərə xwə u dьvašt, paše bina xwə kьsand.

Çinared wi təzahati, dyhva bərdьle dabun bər dьle Artemic. „Əmr—zijln cije“? əwi bь wi çurreji xwə zь xwə dьpьrsi, əwi zь wi əmri cь stəndijə? cawa zlijə, dərbaz kьrijə... Əwi lь hale xwə bəre, əmr—zijina xwə dьpьherri, dani bira xwə, dьfkri, wəki əwi tьštəki pak lь ruje dьne nəditiјə, carhьlqe wi valajə.

Le cьma əw zь əmr zijine be par majə? cawa dəst bь əmre xwə kьrijə? aqrija wi we cawa bə?

Cətьnə, cətьnə mərv nьškeva çava van pьrsa bь-binə. Isak Artemic hər tьštəki zanə, wəki pakbuna Sə-neme dyh bira wi nacə...

Wəxta zьn y mer dyh həvəy pac dьkьrn, sьzine cawa çəne Artemicrra dьcun, tьštьnə cawa dьnatьn bira Artemic...

Artemic cьqasi dьxast, wəki əw disa bьhata u bь əşq zənda wi bьgьrta...

Əw dьləgьzi, sər qelaka xwə dьfьtьlə..., le dьle wi radьbə, dьşəwtə. Gəlo wəxta cae ninə?... na, gərək mərvvi sərbəst bə, əwi cьl sali tьštək nəkrijə... le nьha, nьha.. oh!..

Əw zь çije xwə radьbə, freqət dəste xwə lь pənçərə çinare xwə dьxə u gazi dьkə:

— Sənəm cae binə.

Disa te u dьkəvə çije xwə, lьng le dьgьgьcьfьn... dьle wi dave, mərv dьbe cьvikə, dəri vədьbə, Sənəm kəni lь ruјə, dərdada te.

— Hь Isak.

— Нь Сәнәм, иро һәвәки кәфа мән тynә, гыллҗе тә дәркәт.

— Ле сьма çиле таридә runьшти?

— Әз һивija төмә.

— Бьrra?

Сәнәм ләмре зу дадьдә, әw ysa зь Isak фәм дькә.

Isak дьbezә, —әз зәф razimә, әw занә, wәки тьштәки wl кем ма, гәрәк бе сәри, хәбәр ман, wәки әwi нәgot, wәки pe kyla дьле хwә pe әjan кьра.

Сәнәм paşda вәдгәrrә, дьһа гьнд ль Isak дьньһerrә, дькәнә, Isak дьдә иңакьрне, wәки тьштәк тynә.

Isak нькагә çиле хwәда гәһәт rune... тьле хwә рaste peşda даҗе, мина зарра бе зьман дьбә кьмә - кьма wl, çарна ль тьл дьньһerrә, çарна ль Сәнәме дьньһerrә, тьштәки фәм дькә, мәрв дьбе Сәңәм ньзанә фькра Isak.

Isak дьбе, —rune, wl сaxи wәхта cae datинә сәр тәxtә, runьшtok бьн тәxtә дәрдьхә u дькә бьдә бьн Сәнәме.

Сәнәм rudьне.

Isak ль сьфәте Сәнәме дьньһerrә, surte we sor дькьл, мәрв дьбе агьр зь сәҗе we дьбарә, surәт гьл дьдә, wәки һьндьк—һьндьк дьгьһизә wl, тәв дьлшәwatia wl дьбә.

Isak дьбе, —тә zuda mer кьријә?

Сәнәм дьбе, —әҗа се sal һәҗә, paşә әw гьликә хwә сәр surte хwәrra дьбә бәр сәна хwә u нав тьлҗе хwәда тьздьдә.

Isak хwә çaş кьријә, дәсте wl стәкана сәе нагьрә... Сәнәм paşә дьһа гьнд Artemic хwәште, Isak дьрәрьтә, әw мәһа һьланина caevә дгәrrә u һедика nezikи Сәнәме дьбә, кәләкerra диса ле дьньһerrә, surte we рaste нав гьлиарра дәркәтијә, u sor дькә.

Сәнәм һәла сәкьнијә, тьштәки nabezә, ньзанә Isakи сь һалданә, һәр мәһа хәбәрдәне дьbezә, —caj sar bu.

Isak dæste xwə drezi Sənəme dьkə u dьbezə, — bьra sar bə.

Ты́lje we dьgrə u dьbezə, gərm nіньm.

Sənəm həvəki dьxazə pe zanьbə, сьka Isak сь dьkə, paşə dьdə inakьrne wəki ты́stək tьna.

Le Isak xwə ynda dьkə, зьпьк ь bər wі bu, dьvaş-тьna ты́lja peləkə elektrike çane Isakda peşda tіньn Əw həwasa çahьlia wida dьle wida top bubu, əwi dьxast iro bьrreta, wedereda nasəkьnə, dьxazə dərə. Le gəlo əw Isak dьkarə mьqablі we bə, mьqablі xwəstьna dьl bьsə-кьnə...

Dəste wі dьhəzьn, əw dəsta dьdə sər ənیا xwə, paşə sər Sənəmeda xar dьbə, hedika — dьbezə, — ty сь çahьli? nьha Sənəm fəlm dьkə, le gьh nade.

— Нь? le xy əm həma çarəkeva plr nəbьn

Mərvь dьbe Isak sərbəst dьbə, — ysa? əw dьha xwə neziki Sənəme həsav dьkə, ysa, cawa pəlge şin bər bae evare nərm. Əw dьha nьkarə səbьr bьkə.

Sənəm ty çahьli u rьndi.

Əwi dəstək avit namьla Sənəme, pe mьle dьne singe Sənəme dьgьveşə, bərbь singe xwətinə.

— Ty bona mьn cawa mьliakət зь dia xwə buji, mьn əmre xwə nəpak dərbaz kьrije, əmre mьn vala bijə, həg tyji, wəki əşqe dьki dьle mьn. Əwi leve xwə neziki surte Sənəme kьr.

Sənəm dьləryzə, xwə dьhəzina, əwe zi tьre Isaki nəxwəşə, ləma ysa dьkə, le əw hers dьbə, rəng le dь-çьmьtə u dьxazə зь dəst Artemic dərə.

Le Isak nav ekstazeda, xwə ynda kьrьbu, dьxast Sə-nəm rəckьra u dəste xwə dьha zəf ь singe Sənəme dь-şьdand, mьzьdьda u gьllnə ysa dьgot, wəki mərvь zə fəlm nədьkьr.

Съгас си, Сәнәм дьһа һар бу, әвә ныркева йңге хвә һыбьрри у ы келәка Artemic хьст у сәре хвә зь бьн рьсәнја wi дәрхист у got, —нәрәке бенамус у сәве we frә bun, ы Isak hers бу.

Le Isak zi сәр хвәда һат, дәwsа хвәстьне, ньһа гьсәфәке сәне Artemic гьрт у әв бәр сәре ньvina гьн-сьл нәв, сәкьни, сәре хвә бәрзәр кьр, дьһа һәрвәз нә-ньһерри. Сәнәм hers бу у got,—кәвтarr, нәрәк, һәла wi бьньһеррә, сьхyle wi pe гьрти бьньһерр.

Ty ysa синартје дьки әре? әвә кьрә һурмин—ty! ы-тә, бь рәнгәки нәрәк ы Isak ньһерри, у дәри вәкьр, зәрг le хьст у cu.

IV

Isak ньзаньбу, Сәнәм сәва dur кәс cu. Ньһа мина бәре пәдьргьсьл, әв bubu мина мәрьве idiot.

Ахьр әв сь бу? әв сәва бу? wәки әwi we gave хвә yнда кьр. Әв вәгәрриә у тәрәк ы нав сәве хвә хьст, got—ty. ty сьма әмрдә мәрьвәки wa бәкер дәркәти? ty сьма бь тьстәки кери хвә нәһати?..

Ахьр әмре тә сижә, wәки дькәви тәв сьхyle хәлге, idiot, кә we бьһелә, wәки ty һерри һундырр. Безә, ахьр тә розәкә хвә сирьн дәрбаз нәкрјә әwi әмре һани тәлда, ty, дькәри беzi, тә мьқабл и хвә дьлешикә сәва реҫдәани... Сәнәм... Рушан... ахьр тә сьма дәсте хвә дь бәре wан-да кьр... Рушан—әва навә һана диса һатә бира wi, Ru-шан бь тәмәмиә хвәба һатә бәр сәве Isak...—Le wәки әв ныркева бьбьһизә, мина мәрьве һарбул бькәвә һун-дырр. wi сәхи һәле wi we сәва бә, oh!, сәтьнә, зәф сәтьнә.

Әв хвә дь сьда дьбә—тинә,—Сәнәм, Сәнәма be бәхт, тә сьма һәwәса әмр zijne дь нав мьда да кьс-тьне? ty сьма дьле мьн кәти? wәки тәје әз wa бәсар у бәләнгәз бьһьҫтәма... .

Isak bьwi çurrəji gələk—gələki xəbərda, mina mə-
rəve ky çida zь rəsna xəbərbdə, paşe nьškeva rabu, İ
xwə, kьnçed nьherri, dəste xwə da çije ky Sənəm le ru-
nьştibu, le tьştək wedəre tynə bu, zь Sənəme tьştək we-
dəre nəmabu. xən zь nave we, wəkl dьqafe wida dьgərria,
əwi xwə bь dinani həzand, xwəda sər coka, sərə xwə
kьrə nav ləpe xwə, xwə spart wedəre, çije ky Sənəm
le runьşti bu u dəst pekьr, gьrja...

... Pьrrtə—pьrta Isakə, mərv dьbe əw kətljə hyn-
dyrre sitьləke u teda dьkələ, hylmygylm ze dərte, dьle
wi zi mina sitьle dьkələ, əvəd wi dьbьnə tari.

Əz cawa bьkьm? cəwa? gələ əz aqasi beəxt bum...
wəki içar zi bəxte mьn bьkənija... içar zi əz neziki
əmr bьbiama...

Le əva fikred hana bona cьnə. Sənəm, Sənəm. içar
zi bьra bira tə nəhata, tə əw jək zь fьkra xwə dərхьsta,
bona dьle Isak rəhət bьma, bər xwə nəkəta...

U əwi əvəd xwə alikida kьrьbu, gələki dьfьkьri, əwi
bər əva həjkələ Sənəme dьdit, bь ruki nəqənc... gələ
hər tьşti ynda bujə?... gərək dьha əw qət hьz nəkə.

Na... bьnerr şьkle we sər diwer hatijə kьşandьne,
əw dьxyenə, əw dьkənə, mina çara bь kefə, pe tьlia dь-
lizə, le surte we sori qərqaş disa başьn...

Isak rabu sər pia, bərбь we dьсə, dьha zəf neziki
we dьbə... tьştəki gyhe weda dьbezə... əw nьzanə, cь
dьbezə, le mьrrina wije, ysa pakə...

Sənəm əz zanyьm, ty pəki, çahьli bədəwi... cьma ty
mьn lajq nabinini, bьnerr, cьl salə əz dьzim, le həla əz
neziki zьna nəbumə, əva dəste mьnə hane bərə əwьlə,
wəki neziki tə bun, te cawa wana paşda vəgərrini ysa zi
xwəje wana...

Na, hьlbət əz nьzanyьm ty bь aqьli, sər we fьkreji,
wəki əz kətm bira tə... ərel... ty disa dьkəni... na kənə

сб? әw нақәнә, рәнге we қымытл, порре хwә dave сәр styije хwә... oh! na ysa рәндә, ysa. Әw гәпед хwә дь- wәрәнинә сб?... ту дьки, na бьсәкьл, бьсәкьл... қиза vala... mә disa хwә xаранд? u disa әw дьхазә we һәмез кә u бь хwәба бьдәвешә, le дәнге сәқина тьштәки te, әw бь хwәба te...

Cawa әскәрәки тәзә һәррә cola сәrr, дәнге топә бьбьһизә, ysa зl Isak ль alava агьр дьньһеррә, хwә yнда дькә u отaxeda дьсә—te, дәст набә бәр хwә, bona агьр y alave vesinә.

Kәsәk тynә alave vesinә, ләma зl сьқас дьсә агьр gyrr дьбә, alav зәf дьбә, сәнд ләted Isak ky кәтьбу ль әрде дьшәwтьл, һәндьк мајә бьдьһизә тәxt u тәxte nam dar зl кәвә... Isak ньшкәва радьбә u бәрбь дерл дьргәвә дәsted wl дьртьсьтьл, әw ль klite дьгөррә, nablнә u тәра ль сәре хwә дьхә, дькә қarrә—qarr...

Әw қirrә—қirra wl, wl be gyman дькә, дьһа ньзанә сб бькә.

Isak paşda вәдгөррә, хwә топl сәр һәв дькә бьргәвә бәр дерл, le wәхта Sәnәm u Ruşan tenә һyndyrr. Isak soro—moro дьбә, әw дьһа нькәрә хwә ль сәр dy pia хwәjikә, ләma зl хwә dave сәр тәxte wedәre. Isak be gyman дькә мьртәмьрт u дьbe—әw сб sosrәtik bu,—aliki- va агьрә, alije дьнева Sәnәm y Ruşanьл. Hуl bawәр бькьл, wәki neta Isak ль xrabije тynә bijә, ja rast зl әwl нәхwәш bu, әw cawa мәрьвәки çinar, дьхast хәбәрда... gyne wl ninә... һәргәва әw тәrs данә фәм кьрне... Әw һазьрә зь вьра дуркәвә yнда бьбә... le һәр һун әwl гәһәт бьһельл, әw дь дьнәда нәкьл sosrәt... oil бьра gyne wә ль Isak be, axьr нә wә dyh got, wәki әz зь әmr—ziljine фәм накьм... rastә, әz мәрьва nas накьм, ysa зl wә nas накьм...

Sənəmə y Ruşan gyl nəbdan gyl—gotne Isak, wana agyr vedəsandən, ja rast zi ləzəki dəne şunda wana agyr təmam vesandən.

Ruşan wa bə dyl eşi got, - bələngazi qe nəxwəşə.

Sənəmə zi disa bə dyleşi got—hale məryve tənə ysənə.

Əwana hərdy zi nəziki Isak bun, wəki həşə wl zə seri dəcun u mina məryve nəxwəş zə pəsna xəbərdəda, wana əw kərn nav çija. Ruşan kənçə wl zə exst, le Sənəmə sərə nəxwəş mız dəda u ləhef davitə sər.

Isak bən çida dylərtil, məryv dəgot hənəka əw dərtiljə, dəxazən həjfe zə wl hylinən...

Əwi disa zə pəsna xəbərdəda,—hun? hun sə dəxazən? hun səma ysa be isafən? Ina bəkən wəki hələ kəsəki gyl gotned fətm nəkərjə.

Bona xatre xofa xwə, bona nave xwə... hər içar bə helən... hun na helən? də bədən, bəsə, kane dəvtərə mən bədən mən... əwana həvaled mən başən... əwana mina wə nənən... gylne wana məria ten, əwana gyhdarlar mən dəkən.

K Y L I L K E B Ы H A R E

I

Oh! əw əmrī sьqas bь kənə, oh! əw həwasəkə sawa nava mərvda peşda tinə. Əw dəvəxted ky pəlged wana heşin dьkьn, əw təjrəded ky dьst-en, nykyle cezke wanə zərin, əw bae ky nərm te, əw gьşk—gьşk dərhəqa we jəke xəbərddan, wəki gərək mərv bьzi, bьzi u bь-əfrinə. Axьr əmr bь xwə əfrandьnə, əfrandьnə əmr, axre mьrn wedərəda dəst pe dьbə, wəxta əfrandьn dьha nabə.

U Maro dьxzəzə bьzi, əmrəki rьnd dərbaz kə, rəx sosьna bьzi, bь əmre şaji bьzi...

Maro çahь bu, təzə kamy dьbu, dьgьhist, əw rozbrəz peşda dьcu, sьhət bь sьhət vədьbu, sawa gyl vədvə pəj qışa sьberra.

Əw dь kursa məktəbe paşьnda bu, we əwe sale ky-ta bьkra xwədьna ortə.

Iro rezəkə saj bu, tirьnça roe pəncərərra əvltьbu hьndyrre məktəbe, şagьrt bьn pəncə təveda dьsun, dьhatьn, bina kylikke bьhare zь wana dьhat.

Dənge zarra həjata məktəbe tьzi kьgьbu, mərv dьgot komed mozanə bər dəre məktəberra dьsьn u ten.

Maro zi təv şagьrta bubu, zь koməkə dьcu koma dьne, dьstra, dьkənia u zarred cуcьk hini çurre listьke təzə dьkьr

Koməkə zarra durba Maro ditьn u gotьn—mьşk u pьşk. Maro zarrarra got, wəki əwana dəste həv bьgьrьn,

zarra dæste hæv gæræn u minna zænçirake gyloværr sæk-
nin, Maro cu orta wanada sækinl, gazi sagærtta dækkæ,
şagært jæk—jæk dæhatæn u hini listæka tæza dæbun.

„Pæçika“ banz dæda, dædan sær „mæçka“, zæ komæ-
ke dæcun kome dæne.

Maro iro aqasi pæj listæke cu, wæki dænge zængy
næbæhist, wæxta hæjata mækræbe væla bu, hæv wi caxi æwe
zarry bærdan, æw zi cu dærsxanæ, dæta dæst bæ dæse kæ
ræbun. Maro dæri vækkæ u cu hyndyrr. Dærsdar æværr da
Maro u disa dæst bæ dæse kær.

Rastæ we roze kefa Maro wa særra pak bu, le bæ-
niba dærrdæki we hæbu, æw ræhet ni bu.

Hæla vesbeda æw dærhæda u ştæki dæfækkæri, æw sæ bu?
æwe hæla næzanæbu. le nækaræbu pak hini dæse bja æw
zi wi caxi, wæxta sæjda dærs dæbærsi, cæka şagært qanunæ
zæmannæme (gramatike) cawa hin buræ, æwi bære xwæ
Maro da kær, æværr dae u pærsi.

— Pævgredan cijæ?..

— Bu bæləbæla Maro, sære xwæ bæ y anl, æw pak
gyhdaria sæjda nækkærbu, læma zi içar wa xæjdi got.

— Dæ bæ nævgredan çumlæke bæzæ.

Gælo sæjda iro cæma wa cævæki xrav læ Maro dæpæ-
herri, æxær lazæmæ sæjda zæ sagærtta hæz bækkæn Maro
ştæki dæfækkæri, le nækaræbu bæhata sær netæke æwe zæ
sæjda hæz nædækkæ, bona pesira xwæ zæ dærsdar xlas kæ,
got—şelym xwælijeda wærymi.

Rænge dærsdar zæ hersa şin bu, æwi zanæbu, wæk
Maro be fæm ninæ, wæki næzanæbæ, fæçia şelyme u pævg-
redana çumle cijæ? æw zi dæfækkæri, gælo iro Maro cæma
ysa bijæ? xæjsæte we xrav bijæ, çærijæ æw næjæ sær netæke u
hyndyr dærsxanada çaræke—dyda dæcæ te, pæşæ xæbær dædæ.

Tæmbæle, bekere, ty kyta dæki, le hæla qanunæ gra-
matike næzanl. Maro kæræ, le zanæ. wæki hæma we roze-

da dьha car hьlqe we xrabə, əw ky pəj hersa səjdarra
şagьrt gьşk kərr dьbьn...

Dəng hər wi saxi peşda te, wəxta dərs xlas dьbə,
Maro dьfьkьrə u dьcə dərva.

Љ soqəqe jəke mьle we dьgьveşə, əw parra dьnь-
herra, Vardgese zь dərsxana we pəj dьcə.

Vardgesi hьzdəsali bu, xortəki çahьli zir bu, təzə mu
љ surət şin bubun, ənia wi frə nişan dьda, wəki əw kur
dьfьkьrə, ja rast zi Vardges şagьrtəki rьnd hin dьbu, əwi
tьme kəmək dьda Maro dərsada. Vardges Marorra got, —tə
pak nəkьr.

— Eh, də ty zi, mьn cь pak nəkьr?

— Tə əw pak nəkьr, wəki paki çava xwə pəda, əw
nərьndə, gərək əm ysa bьkьn şagьrted majin pəj mə
ben.

Maro kьn got, əz be disiplinamə.

— Wəki ysanə, gərək mərv tə hin bьkə.

Maro wa avьrrək da Vardges u got, —of! ty zir ty
hərrə dərhaqa disciplina xwə bьfьkьrə.

Vardges nəxəjdі, avьrre we dəwsa tьştəki həsav nə-
kьr u got, —əм hərrьn kluba pala, bьrьnd bьxunьn, іro
sьrja məjə.

Maro disa avьrr da Vardges u got, —fi? dьci zi hərrə,
əz dьha şьxyl ysa nьkarьm bьkьm.

Vardges həla dьxast tьştəki majin bьgota, durba dit,
dy mərv hatьn neziki wana bun, jək zь wana mer bu,
ja dьne zьn.

Maro peşda cu, həjfa Vardges Љ Maro hat, əw
şparra le nьherri, avьrrəkə tuz da zьnьke u cu klube.

Zьnьk, wəki ançax bist penç salı həbu, kьnçə şin
љ xwə kьrьbu tuflije rəşə bьrьqi kьrьbu Љnged xwə, əwe
çarna redikul dəste xwəda dьhəzand dьcu bəг nəjnьke u
љ xwə, bəzne dьnьherri, cьka cь kemasia kьnçada həjə.
bona rast bьkə,

Зьнык незікі Маро бу, мые ве гьвашт у гот,—Сә-
лам Маро у бьва ль хорте келәка хвә ньherri, гьгда
нәrm хәбарда... Levon!

Иро çара дыда бу, вәкі Маро рasti Сонiaje дьhat,
наве зьныке ysa бу.

Levon дәste Маро çәwin гьвашт, çа бу, вәкі рasti
ве hatijә.

Maro тьme Sonia дьdit, ле һьндыкi рasti Levon
дьhat, ләma zi Маро дьxwәda дькәlia. wәxte әwe бьzarrarra
дьllst, Levon зь бир дькьr, ле wәxte дьcu дәрsxane, çәve
ве бь сәjda дькәt, disa Levon дькәtә бira ве у дьбь-
kri. Ле ньha әwe пакi ль сьfәte Levon, surәte wi mina
һәsty дьньherri, сәve wi mina je тula дьrrәqьsin. Gotьna
wi дь sәre Maroda дьgәrria,—„Әм сь рьnd рasti һәv
hatьn“ гәlo wәхта ве rast hatьne сь рьnd, бу, пакia rast
hatьne сь бу.. Маро бь хвә zi ньзаньбу, әwe xwәst
paşda vәgәrrә, бәрбь Vardges у klube һәrrә, ле Vardges
бь ләz дьcu, ве gave һьba Vardges, һәvaltije ysa кәtә
дьle ве, вәкі ньзаньбу дьha сь бькьra, Сонiaje фәm
кьr у гот,—eh! те кәnge ве мәктәba бөxwәj кьta
бьki, вәкі зь „lakot—lukot“ а xlas би.

Нәкьy Сонiaje һәma heza дьgot, ле әwe тьme ysa
дьgot.

Dәnge ве тьme дь gyһe Maroda бу, вәкі әw qі-
zәkә дьһiştijә, вәкі lazьmә әw дәрһәqә aqria xwәda
бьфьkrә, вәкі ньha гәlәk мәрьv рәj ве дьgәrrьn.. вәкi
gәrәk әw gyһe хвә нәdә сәр гьll gotьned һәр мәрьvәki...
әw дьфьkri дәрһәqә ве jәke, вәкі Маро sawa бькә, кь
rozed ве pak дәрbazьн, bona әmrәki рьnd дәрbaz кә
Maro.. у rozәke zi әwe әlamі Маро кьr, вәкі дьle хор-
тәki „bәdәwi“ „рьnd“ кәtijә ве, наве wi һәр çija һәjә,
әw teatreда çerga peşьnda rudьne, kinoeda ль balkone...

we şunda dyləki wi həjə, wəki şəv y roz bonā Maro dşəwtə, u Maro nə ky ty be zь hьzkьrne (je ky mərv nəbinə, we sawa ze hьz bьkə) sər rьkne gьli gotьne Sonjaje Maro xwəst bьnherrə, sьka əw dyl sawa davezə bona we... əre, dyl davezə, rьndə, mərv dьbe ysa zi romanada dьnvişьnd... həlbət... Əm bezьn Vardges bьşnd dьxuңə, dərsa hazьr dьkə, le dərheqa dьlda tьştəki nəbezə, dəj nakə...

Cənd dəqa şunda, Maro, Sonia y Levon, oҗaxa Soniaeda runəşti bun, wedəre wana disa xəbərdan, gьli—otьne rьnd gotьn, Levon kyrrəki bətər bu. Maro dьxazə grəner bьbьrrə, Levon ruvitije dьkə, əw dəste xwə sər dəste Marorra dьbə u dьbe.

— Dəste tə sьqas şьmşatə rьndьn... rəça mьn həjə y nəki. bьhefəze bьbьrrьm.

Na əva dьha gьlinə zedənə, Maro dьkənə, dəsted Levon weda dьkə u pəner dьkə cənd çija.

Əw nəmaja ysa dьkarə hər tьşti zь bira məria bьdə dərхьstьne.

Levon xəbara xwə dьgyheze,—ah! na,—mьn əw gьli nədxast bьgota... mьn dьxast bьgota, wəki hyba tə ysa zəfə, wəki mьn dьxast hərtьşt bona tə bьkra.

Maro xəbərdə,—bьrra ysanə? Wərə məqtəbe ,dəwsa mьn çaya dərse matematikae u gramatike bьdə.

Levon got,—wəki ysanə ty zь wan predmeta (ylma) hьz naki, əw hivja xəbərdana Maro nəma disa got—əw sь predmetьn, wəki məqtəbeda dərbaz dьbьn, kьrьnə programa məqtəbe.

Maro sərə xwə həzand u got,—bəle, bezə,—bezə—aj, kьlam, listьk gratsia... nu əm bezьn dərsed literature... əvana lazьmьn, wəki əmre məriada ker ben, ysa nənə?...

Maro hьndьk—hьndьk dьxast gələki xəbərdə, əwe got,—bəle, kьlam, listьk, əz zi zь wan hьzdьkьm.

— Гыли—готындэд тьн у тэ жэкьн, мина хэвьн, рэж
ве готындэра Левон дьһа незикл Маро бу.

Сонлаје уса дькьр, вэкл эвана бэр ве сэрм нэкьн,
эма зи бь мэниа тьштэки тьме дьсу дэрва у дэрэңг дь-
һатэ һундырр.

Ван һэрда сь беzi дьготьн, эвана һатьн сэр ве
фькре, вэки дьле ван, гыли—готындэд вана жэкьн.

Левон уса Маро дьда инакьрне... Маро зи дьхаст,
вэкл һэма уса бја.

II

Шэв, вэхта соқақа мэркэзи шэвқ дабу, чотэ мэрв
мылед вана мьле һэвда, нав сьмашtedа дьгэрриан у дь-
сунэ чикл уса, вэкл мэрв ле тьнэбьн, эвана сун, сэр
кэвьрэки дурл бацарр гуньштьн у зь хвэргга ширьн—ширьн
хэбэрдыдан,

Левон бь дьлэки шэват дьрьси,—Маро, ты ина пакл,
вэкл дьндэда һьзкьрн зь һэр тьшт гьндтырэ, уса нинэ?

Маро дьбе,—дэ дьндэда һэр тьшт зи гьндэ у дэсте
хвэ һэв дьбэ у тинэ. Левон дьһа незикл ве дьбэ, дэсте
хвэ зь зэнда ве дьқэтинэ, һэрваз дьбэ у тьштэки дь гьһе
вэда дьбеzэ, раше мьле ве һьлдьбьргэ у рас дькэ.

Вл сакл сьзи чане Марорра дьсьн, дьхазэ бькэ қир-
рин, Левон дурл хвэ хэ, ле мэрв дьбе тьштэк һаһелэ
вэкл Маро уса бькэ. Эв нькарэ сэбьр бькэ, чане ве тэвһэв-
дьбэ, ньһа эв бь хвэ зи дьхазэ незикл Левон бэ, рьшта
хвэ бь мьле вйба бьдьвешэ.

Левон дьһа сэрбэст дьбэ, эв сурэте хвэ незикл су-
эте Маро дькэ у дэве хвэ дькэ дэве Маро, дьһа эв
нькарэ хэбэрде, ја дьле хвэ жэк—жэк шровэкэ.

Раше вэхта Левон дьхазэ Маро ракэ, Маро ньһа
сэтьн зь қи дьльрьтэ.

Levon disa dæst pe dækæ gyhe Maroda waŋ gylī—gotyna bezæ, wæki hæta nyha hæzar çari gotlīje y wækylandijæ. Le nyha Maro kærre, gylīja næbezæ, mærvy dæbe gyhdaria dyle Levon dækæ, çyka æw çy dæbezæ, çy dyle...

Maro hæma we roze cu u kætæ nav çia. Nyha æw tæstnæ dæne dæfykry. Æw çije xwæda gælæki kelek sær kelek fætyli, le xæw nækæt çæved we, nykarybu raza.

Æw dæfykry,—gælo æv çybu? çyta ysa bu, wæxta Levon nezike we dæbu, æw çyta ysa dærgyçyfi, Maro tæstæk fæm nædykr.

Æw sæbe hæşjar bu, ræng le cu bu, bæŋ næjnyke sækny kænçed xwæ rast kyr u cu mæktæbe.

Æw şagyrtekæ zyr bu, le çænd predmetada sæst bu, le byzrajī u hæjsæte xwæba ly gælæka xwæş dæhat. Æwe tæste bæniva, ruvi—ti nyzanıbu. Æw gylī—gotyned xwæ çymæz bæ hævale xwæ qizrra dægot, le dærhæqa ve jæke, wæki Soniae ani sære we tæstæki næpak bu, æwe dærhæqa we jæke nykarybu hævalarra bygota. Dærsxanæda dæfykry, æw mina bære zyr nybu, nædykænia, kefa we şkæsti bu, æw ky wi çaxi, wæxta Vardges le dæmyherri.

Æw nykarybu mæktæbeda bæseknyia, bæ dærsxanæ dærkæt u rast cu mala Soniae, got.

— Æz hæma çawa ky rasti Levon hatymæ, dæha nykarym dæŋse xwæ byxınyım, nyzanıym bæ çije?

Soniae got,—eh, dæha wæxta dærsanæ, ævæ, ty kyta dæki malava, çahıltije, mæ gæşka zi æmre xwæ ysa dærbaz kryjæ.

Dæha gyh næda Maro, bæ oçaxe dærkæt. Maro gælæki wæstijajī bu, æw sæŋ tæxt vælæzia. Sonia vægaria, ly Maro nyherri u tæstæk got,—Ny, rænge tæ ly çī nınæ? xy xrab næbuljī.

Maro got,—na xæwa myn te.

Soniae got'—ære? мѣн фѣм кѣр, вѣ гѣлѣк хѣнѣк кѣрнѣ. Маро хѣјдѣ, —дѣ! дѣха тѣ нѣhell wѣкѣ ѣв бѣ ѣѣм мѣн.

Soniae got,—le nѣe ѣѣм тѣ we kyda хѣррѣ? qѣzka бѣlѣngaz, хѣла аqѣle тѣ nagѣhѣzѣ tѣsta, raze, raze, рѣј razanerra аqѣle тѣ we бѣ sѣre тѣ.

Maro дѣха gyh nѣda Soniae, ѣwe бѣre хwѣ weda кѣр u сѣved хwѣ гѣрт.

We roze Sonia харѣn da mere хwѣ u vѣrrekѣr, рѣше кѣtebѣk destda, hat бѣr нѣјnѣke sѣkѣnѣ. Levon hat нѣzѣki Soniae bu u дѣste we гѣрт.

Рѣrsѣ,—hѣ sawani?

— Soniae got,—pakѣm, kyrrke гѣnd тѣ sawani? u бѣre хwѣ Maroda кѣр, got,—qѣzѣkѣ гѣndѣ, ysa ninѣ.

— Le cawa,—Levon дѣste Soniae дѣха zѣxm гѣvѣst.

— Te сѣ бѣdi мѣн, wѣkѣ lro ѣz тѣ ѣѣm Maro тѣne бѣheѣm.

Levon got,—ѣz гѣhe хwѣ бѣdѣm тѣ u ѣ syfѣte Soniae нѣherri. Soniae mѣna mѣrѣva ѣerrѣvandi got,—dѣ zѣf гѣnd, kѣme хwѣ da sѣre хwѣ, kѣlѣta oѣaxe хѣlda got,—ѣva тѣ, ja han zѣ Maro рѣше dѣrkѣt cu, dѣrѣ sѣr wanda dada.

Levon бѣre хѣvѣkѣ vѣkѣsѣla, рѣше cu ѣѣm ѣje Maro рѣerre ѣhefe sѣr Maro хѣlani u дѣste хwѣ sѣr syfѣte Maro бѣr y ani.

Maro хѣsѣjѣr bu, mѣtѣlmajѣl got,—Sonia kane.

— ѣz vame vѣrame, te Soniae cawa бѣkѣl dѣlala дѣle мѣн. Рѣше Levon sѣre Maro da бѣr sѣnge хwѣ u Maro гѣlѣki ramusa...

Maro kѣrr дѣбу, disѣ dѣrgѣsѣfѣ, ѣwe emane lѣzѣkѣl хwѣst, wѣkѣ zѣ дѣste Levon dѣrkѣvѣ, xlasbѣ, qѣwѣta хwѣ

bərḥəvkər, le əw mətəl mabu, səqas d̄bcu əw s̄st d̄bbu
u paşda d̄bcu, əw kət̄bu dəste mərəvəki ysa, wəki cə-
t̄n d̄ha xlas bija...

III

Roz le d̄bbu l̄d, l̄d zi m̄h, le mərəv d̄got h̄r
t̄st bona Maro yndajə, əw d̄ha kem d̄bcu mək̄tebe, əw
ky d̄erse matematikae u z̄man, wəki qət pak hin n̄d̄b-
bu, d̄xast̄n, wəki disa əwe d̄ we d̄ersxaneda b̄heln.

D̄ha ḡmana Maro z̄ kyta k̄rna mək̄tebe d̄hātə
b̄rrine, s̄mki əwe xwə ynda k̄r̄bu cənd səjda d̄xas-
t̄n d̄r̄həqa Maroda zan̄buca, s̄ka Maro s̄ma ysa
paşda d̄cə?

Əw be sistem, be qanun, be ḡman d̄ersed xwə d̄-
wək̄land, bona kar̄bə b̄hare ekzamina (çava) xwə b̄d̄ə.

Roza peş̄n, wəxta ekzamina matematikae bu, wəxta
səjda nav run̄stokarra d̄bcu y d̄hat u m̄sələd algebrae
d̄da, Maro b̄ xwə h̄sja wəki d̄ha əw n̄karə hin bə
u ḡhdari b̄kə, paki b̄b̄krə, əw ky we roze k̄fə Maro
qət t̄nə bu, d̄le we l̄ həvd̄kət, s̄ere we d̄ḡerria, t̄ş-
t̄ki zor d̄da we, wəki v̄ra hada əw d̄ha Son̄aerra
pak nibə, wəki ruje Son̄aedane əw ysa xrab bijə. Wəxta
əwe formula s̄er t̄xtə n̄visi, paşe cənd çara l̄ tetre
n̄herri, əw r̄qəm u h̄erf rast d̄kr; peş̄ia „a“ — e latin
nişana wəkə həv bune dani, peş̄ia „b“ = b u əd̄ia xwə
be qəjdə m̄zd̄da.

Le şaḡrted majln singed xwə dabun s̄er t̄xtə u
d̄xəb̄tin, bona m̄s̄ la z̄ həvdy d̄r̄x̄n.

N̄şkeva d̄əngəki s̄v̄k Maro wa t̄opi s̄er həv k̄r,
əwe car̄h̄qe xwə n̄herri, b̄n l̄nge xwəda kaq̄zəki qat-
k̄ri dit.

Əw b̄ refleksi quz bu, kaq̄z z̄ érde h̄lani u d̄st
pe k̄r xwənd... r̄qəm, h̄erf, disa, r̄qəm u h̄erf, we t̄ş-

tək ze fóm nəkər. Dərsdar ɪ̄ Maro nəheri, wəki əw
gələki dəfəkkərə, kaqəz dəndəherre, nezik bu, bə hers ka-
qəz zə dest dərɪ̄t u qələst.

Maro mətəlmajɪ, mɪna mərvə axmax (idiot) fətɪ̄li u
ɪ̄ dərsdar nəherri wəki kərə qizin.

Bəhelən əze mesələkə dəne bərdəm wə, bekerno, xɪ
mərifətə wə nəha tynə, wə dəst pe kərije, hun zə həv-
dy dənəvisən. Le ty, Maro, dəkari rabi hərri, hərrə u
hazr bə, jəkə ty nəkari bej gɪ̄hastne.

Həvala dərka ɪ̄ çeşite Maro nəherrin, əwe dərast
emane ɪ̄zəkɪ səky qəwmijə sərə we, jək—jək bezə, le
zanəbu, wəki nəkarə xəberdə, əw aqasi bər xwə dəkət,
aqasi beguman bubu, soro—moro bubu, dəha mərv nə-
karbu bəgota.

Le bərə əwɪ bu, wəki əw aqasi xwə nəmɪz həsav
dəkər, əwe dəha nəzanəbu sə bəkra, kətəb u qələmed
xwə sər runəstək hət, rabu dərkət cu.

Əw bərbə mala Soniae cu. Əwe got,—Sonia, əz
dəmərɪ̄m. Dəle mən ɪ̄ həv dəxə, sərə mən dəgerrə,—
allje dənba zɪ məktəbe şəxylə mən xrab kərije.

Sonia rabu, neziki we bu, sərə Maro mɪzda u got,—
təst nabə, we dərbaz bə, əw ysa hətijə sərə mə zɪ.

— Le əz məktəba xwə xlas nəkəm.

— Hela wəda tə zəf həjə, te havine hazr bi.

Maro zanəbu, wəki həle we xrabə, ojned nəkəri
tenə sərə we, çane we təvkytəjijə, çiki we sax nəmajə.

— Of! Sonia, əz dəha nəkarəm wa bəzim, sarəke
mərta bəbine...

Əwe ançax karəbu aqas bəgota, dərɪ̄k həte, kələgri-
bu, dərɪ̄a...

IV

Soniae zāņbu, Maro cъ halidānā, bъ dārde we hъsia bu, nēdъxwēst ysa bъkъra, wēki Maro gēlēki bār xwē kēta, ēwe bārđli dъdan bār dъle Maro.

Ja rast zi Maro pāj cānd lēdarra hēvēki pak bu u disa bъ Levonrra dъcu u dъhat. Lēde çarēke Levon dъhātē mala Soniae, Marro hūldāda u dъcu, bona šev bъgērrn.

Əw se mēh bu, wēki Levon, Marro nasi hēv bu-bun

Nъzam ševēke hēvēki kēfa Maro tynēbija, bъ Levonrra nēcua gērrē, le wēki dъne tьme ēwana dъgērian bъ hōvrra.

Sonia bonā hārda zēf pak bu, ēwe gēlēk çara oțaxa xwē hivja wana dъhъst u dъcu, Levon y Maro malda zъ xwērra kēf y hēnēk dъkъrn.

Le roz zu dъhatъn dārbez dъbum, pāj mēha sъsjarra hat mēha çara, ja pēnçā. Hār ve mēha pašъn bu, wēki Maro zāņbu, ky ēw hatijē gyhastъ e, çanda zi mīna bārē nību, tēnge we zi hatē gyhastъne, dъle we davit, ēw tēmamīa xwēba nārēhāt bu.

Içar eșākē dъne kētъbu çane Maro, nъzāņbu çawa bъkъra, çani sъstbu, içar dъha xrab bu...

Əw dъha evara nēdъcu gērrē, ēw ky we aqrije Levon çar—çarņa dъhat, le mēha pašъn qēt nēhat

Əw zъ baçarr dārket qēt xatre xwē zi zъ Maroa bēlengaz nēxwēst. Eșa fiziki gēlēki zēmēt dъdan Maro, ēw kūr—kūr dъfъkъri...

Əwe cъ kūr? gъhiștē kēdārē? aхъr waxta ēw bъ Levonrra dъcu u dъhat, ēwe zi tьre we xwāj bēxtbē, le nъha? nъha?...

Əw disa bārēbъ Soniae cu, ēwe pāvgedana wana kъtъbu jāk, ađr bъ dъle we хъstъbu, bona, bъ ēmrēki tēzē bъzi.

Әwe бь газьни зь Соніаєрра дьбезә,—Соніа, ахьг
һале мьне савә бә?

Тьшт набә, we савабә, те һин би.

— Әзе сь һин бьм? Әw вьра нинә, ле әз нәхwә-
шьм, сәwда сәри бумә..

— Нәхwәш? һа! һа! нәхwәш... әw нәхwәши нинә u
әwe һедика дәсте хwә дані сәр зьке Маро.

Әw ньһа де дьһатә һәсавкьрне...

Әw зи һивја we јәке бу, ле гьли —готьне Соніає Маро
гәләки соро —moro кьр, Маро дөв вәкьри ль сьфете we
дьньһерри.

Раҫе wәхта сәр хwәда һат, һерса we һат, хwәст зь
ҫije хwә банздә u бь гьллиje we бьдьрә, bona әw ҫава
Маро бьдә, зираја хwә ze бьхазә, bona әw дәрһәқа
һале we бьбькьрә, ле сьҫас си, авитьна дьле we дьһа zедә
бу, әw дьһа нькагьбу зь ҫije хwә рабија, әwe хwә авит
сәр кьрсije darin...

V

Мәһа нәһа зи кьта дьбу...

Дьһа Левон нәдьхуєни... рasti Маро нәдьһат...

Le иго ҫәбәқда рәһетia Маро тьнә бу, Маро сәр
тәхте оҫаха Соніає вәләzia бу, дькьрә қирин.

Ешәке бь ҫане we гьртьбу, фьҫина we бу миina һәјана
еҫ ре бьгрә.

Әwe гazi Соніає кьр, бь дәсте we гьрт u һедика
хәбәрда.

— Соніа, хьлаз кә, мьп хьас кә, әw сь һаләки
хрәбә, гьне мәрия бь Маро u wәқина we дьһат. Соніає
disa бәр дьли дьдан бәр дьле Маро, дьгот,—һәма dy сь-
һәта зи сәбьр бькә, һәр тьшт we хьас бә, һәр кәrr бә,
ҫәrmә, јан на, we ре бьһьсьн. ҫәrm? әre гьллиje хәлqe
дьһа zore ль мәрия дькьн, wan гьллиjed Соніає һәвәки
Маро даңә сәкнандьне.

Дьбу тари. Вәхттра we еvare мере Соніає ль базerr
нибу,

Dəri dada bun, əw otaxeda sər rəşte kətəbu u ɛnti-
na we bu mina mərəvə nəxwəş hərvaz dənyherri, əwe
bər səve xəwə tawan u diware otaxe dədit, disa dəkər
ɛntin.

Əw çida nədəsətəri, ɛnged xəwə bəynd dəkər, ra-
dəbu sər xəwə, disa sər tətə dələzia.

Въ wi çurrəji dy sətət dərbaz bun...

Le nəşkeva çane Maro səvəkbu, əwe ɛ zere tətək
dit, wəki zore dəcu, dəhat, əwe byrije xəwə bəynd kər.
Sonia kənia disa dəsted xəwə surəte weda, tətək nişani
weda... paşe got,—bənerr, nəjnəsia eşa tə səbu.

Maro rəsi,—sə? u səved xəwə vəkər, əze sawa bə-
kəm, əze wi sawa bəkəm. Disa tiqina Soniae bu, də-
kənia, Maro nəzanəbu, əw səma ysa dəkənə. Əw dəha
mə şaşmajj, wəxta zarronge kərə wəqin, nişanda, wəki
əw zi ɛ ruje dəne həjə. Soniae got,—eva həla we tə
dəha zəf beşinə, ty əmre freqət dəxazi?

Maro got,—əmrə aza? Kəne, kəne disa azəja mər,
ziraja mən bəde mən.

— Rəhət bəminə, te disa əw bi, disa Maroa ɛ sər
xəwə.

Maro zə wan gəli—gotna fəm nədəkər. hər ɛ So-
niae dənyherri u bər xəwə dəkət.

Nəşkeva səved Soniae frə bun, Maro əwe zarrong
dani ərde.

— Əwə, wəki nəheie ty zə xəwərra aza bi, got u
hərbə şkəfe cu, dəri vəkər, həvək rəmby ani u bərbə
zarre cu.

Disa zarry həlani, wəki dəha zəf qarrə—qarra wi bu,
paşe rəmby kərə dəve zarronge. We gave Sonia mina
təba şəve bu, wəki necira xəwə dəkər, we gave Maro səre
xəwə kərə bən orxane.

Həndək—həndək dənge zarronge kem dəbu də bən
zordajina dəste Soniaeda. Həvəki dəne zi gəvəşt u hər
təşt kyta bu.

VI

U Maro kətə rja émrə azabunə xəbəred we d̄hə əḡh̄h̄ bun, əva ḡšk̄ b̄ çarəkeva nəbu, wəxta əw b̄ q̄duməd xwə s̄st, həla nəş̄djaji soqəqerra cu, xwəst zap̄bə, s̄k̄a we roze qət baçarrda s̄ t̄štə t̄zə həjə, te got̄nə u ḡliəd majin, əwe ruje gazete wək̄r, əwe ançax əva çəojized hana xwənd „hərqa neziki baçarrda ç̄njaze zarrokəkə t̄zə z̄ d̄ja xwə buji dit̄nə, xuneda m̄s̄qandi, dəve we t̄zi pəmby. Milisia d̄gerrə bona pə b̄h̄sə, s̄k̄a kə ysa k̄rijə“.

Xwənd u həzia, disa əw s̄st d̄bu. B̄nherr̄n, b̄nherr̄n, əw we b̄kəvə u ḡli—got̄n we „əjanb̄n“. Əw b̄ əwi çurrəji d̄f̄k̄r̄i u l̄ çarh̄lqə xwə n̄herr̄i, ḡlə n̄dit̄n? u zu—zu cu, bona kəsək du reca we nəkəvə... ax̄r lə d̄gerr̄ian...

Sonia? oh! Maro gələki borçdare wejə.

Wəxta Maro dərheqa mətəlmajina xwəda Sonijerra got, əwe çav da,—dəlala m̄n, çah̄lti mina peled ave d̄k̄b̄sə, ləzətə z̄ çah̄ltijə b̄binə, n̄t̄rsə, ty we h̄z-k̄rna xwə s̄rra xwəj d̄ki. əvəd tə mina ađr, Sonia z̄nəkə əv̄nəbar ninə, əwe t̄mə k̄mək dəjə tə...

Əw zi t̄štək bu, hat qəw̄mi, we şunda hər t̄št, hər t̄št hatə birk̄rne, dərbaz bu, cu...

Va paizə, Maro d̄sə universitete, lə s̄ l̄ Maro xwəş te, şaḡrt (student) wədərə t̄zi bun, çarh̄lqə Maro d̄hə frəbijə, gələk dərheqa Maro d̄r̄rs̄n, əw b̄ xwə zi məz̄n bijə, bər t̄xte dərse sək̄nijə, d̄z̄m̄rə, jək—dydy, s̄sə... həta pença.

Əm bez̄n rastə, bəzna we b̄l̄ndə, l̄ m̄ria xwəş te, çarna gazi d̄kə, bona hərrə male, xən z̄ „a“ pljus „b“ t̄štəki d̄ne p̄zanə...

Əva l̄dək tamam bu, wəki Maro t̄štəki d̄xazə b̄kə...

lro ḡmana we hatijə b̄rr̄ine, n̄ha əw b̄ çurrəki d̄ne d̄f̄k̄r̄ə. Rozed we cuji ḡšk̄ d̄k̄v̄n bira we,

əw xwərra həsava dьkə... əvə çurre listьke şagьrtije... Vardges bь dərse xwə ba, paşe Sonia, Levon bь ruvitia xwəba... əw hər biraninьn?.. əre?.. nьşkeva muskuled we dьğьhizьn həvdy, əw əvəd xwə, byrja dьğьrpinə... Le zarronga euk... le ekzamena we... dьbə rozəke... le əw roz naqəwтə.

Mərv dьbe əwe dьl da bər xwə, le əw dьfьkьrti, həzь xwə tьnə bu. Əw bь xwə ciјə? kərra gьlijed xwə dьbeze? əmr—zijna we lь kədəre ma? xəwned we şagьrtije sawa bun, çane we sьzi terra dьsun, əwe bь xwə şərm dьkьr, lь xwə bьnьherria.

Əre, nьha qizəke benamus zь we dərketije, hər kəs nьha hənəka pe dьkьn, sawa tьştəki, sər dəste xwə dьdьn listьne, le wəxta ze aсьz dьbьn, dьhelьn u dьсьn. Gəlo сьma ysanə? Maro dьkarə həta aqrije ysa dərbaz bьkə. Axьr kьl we bərbь wi əmri, əmre nəpak dьbə, zitьna həjwanje...

Əw gələki bər xwə kət aqrije tər lь sərə xwədan.

... Nьha əwe bь xwə şьxyle xwə dit, zь çi həzia, rabu cu soqaqe, wəxta zь mal dər kət, jəki durba gazi-kьre,—Maro.

Maro gyhdari nəkьr u cu.

Disa əw dəng hat,—Maro.

Maro paşda vəgərria, xortəki nas dit, avьrr dae u cu, got,—wəda mьn tьnə. Xort hat neziki Maro bu, mьle we dьrt u gьvaşt.

— Сь biјə, ty nьha gələki xwə bьha dьfroşi, əre?

Van xəbərə dьle Maro lap pərrьtand, əw vəgərria u got,—bьçəhmə, gədə, jane na əze əvi kəvri bьdьmə sərə tə, əw quzi ərde bu. Xort le nьherri dьha tьşt ze dərnae, kərr y lal ze dьrkət.

Dьle Maro həvəki rəhət bu, əwe disa dəst bь rja xwə kьr u cu,—mala Soniae.

— Sonia, əz dьha nьkarьm wa dərbaz kьm.

— Сьма дэлала мьн, нэбэ кавалере тэ кем бунэ, эре?—Sonlae хэбэрда у кэниа. Sonlae рыхе Маро дьһа: zedə zərdadaji дькьр, ахьр һэта ньһа Мароe сава ньза- ньбу—кэне we сьқаси храбэ, ysa zi syfete we тэмамиа хwэба..

Maro hers bu u got,—дэ бэсэ, бэсэ зəһле мьн. бьби бь кавалере хwэба, ty çəлата мьни, ty zani ньһа һале мьн çижə? һь?. əw soro—moro bu, dəng gəwrijeda хəһьқи.

Sonia hers bu u got,—дэ кəрр бə, сь qizə—qiza. тəјə, хwəлјe ль сəре тəkьm. çijə? əw qasi gədə—gude. мəkтəба тə нəһьн?..

Hersa Maro дьһа зəф һат. Əwe тəзə зь гьли—gotьне Sonlae гьнд фəм дькьр, paše дьһа зəф кьрə qirrin u got,—бэсə! be namus, ty сьма дəрһəқа һəвалəd wанə мəkтəбе хəбər дьди, əwana neziki мьн буң, əз бь wa- narra бь дьле тəмьз һатьbumə gredane. сава һəвал, тə- мьз, le Levone тə kijə? ysa zi lawuked тə дьне çаһьл, эре? дə bezə, тə əз froтьмə wана, тə nave мьн хрəб дəр- хьст, һьрмəта мьн exьст, əmре мьн zi perra, ty нəpакa- парак.

Məгьv дьgot һəвəки дьле Maro гəһət бу, əwe ja- дьле хwə gotьбу, ньһа авьррək да Sonlae.

Sonia zi һar бу, hers бу, хwəст çava Maro бьдə, le disa дьл нəkьр, тьrsia, bona дьле Maro дьһа зəф ranəkə..

İçar Maro авьррəkə дьһа тuz даe, зь сəри һэта бьни le ньһerri. Əwe got—ty сəбьр кə, əwə һəzand u дəр- кəт cu дəрva...

VII

Əгər əw zu нəwəstia, wl сaxi əwe energia хwə нə- дьһəvşand, bona hin buna дəрсəd universitete...

Əw əmре сəнд мəһа Maro лар хрəб кьрьбу, Əw иro нькəрə дəст бь şьхьлəки бькə, сəре we дьгəррə, сəвəd we дьбьнə тарl, сokəd we сьст бунə,

Wəxta eváre həkím le dýñherri, əw paşe paki b̄
xwə h̄sja...

Dərkət dəvra, sər runyštokəki soqaqe runyšt u disa
f̄kyri.

Əw Maroa zirə l̄ sər xwə nyha palasəkə, wəki ḡşk
ze ač̄z̄n, həla mər̄ved we zi ze vədrrəş̄n, ax̄r həkím
zerra gət,—wəki m̄qati xwəbə, gəlo we sawa bə, wəki
həvaləd we pe b̄h̄s̄n,

Əwe ievə xwə d̄ḡst, ysa d̄kyr h̄nd̄k mabu, wəki
xun ze b̄hata xare, gəlo s̄ma ysa bu? s̄ma əwe z̄
əmr̄zijine dəst b̄k̄şanda?

Rozed paş̄n universitetdə s̄qas xwəş bun, əwe
dərse xwə d̄ha pak haz̄r d̄kyr, əw həvaləd bəre ze
h̄z nəd̄kyrn nyha əwana zi Marorra pak bun, paki
perra xəbər̄d̄an. Əwe n̄škeva dəste xwə l̄ ənia xwə
x̄st,—na! u rabu p̄a—ax̄r həkím bərd̄li, dae, ax̄r əw
nyha mər̄va nas d̄kə? ş̄rm s̄stia mər̄ianə, b̄nerr,
kəvr̄ y kuc̄k zi qərfa b̄ we d̄kyrn. Na Maro b̄ ymrə,
əwe b̄ər eše zi t̄jamiş bə u we ş̄nda...

Əwe b̄bə ş̄ḡrtəkə pak, əw d̄ha gyhdaria Soniae
nakə... Əw xwəje f̄erasəte xwəje. Maro we s̄qasi pakbə,
wəxta xəbatəke b̄kə, k̄məkə b̄də car h̄lqe xwə, wəx-
ta zan̄b̄n Maro d̄karə b̄xəb̄tə u xəbatəke b̄sper̄n
we... Maro we b̄ḡhizə m̄raze xwə... wəxta Maro əw
f̄kyr d̄kyr, ysa ş̄a d̄bu, qət n̄bezi.

Əw ysa ş̄a bu, wəki rabu ḡrria, carh̄lqe xwə n̄-
herri.

Soqaqa Abovjan, wəki əw terra d̄su d̄hat mər̄v
d̄karəbu adresa Rəwane h̄sav b̄kr̄a. Mər̄v kedere
d̄ḡrr̄n, mər̄ve t̄zə v̄ra nas d̄kyrn, s̄mki mər̄v zu
rasti həv d̄hat̄n.

Maro soqaqa Abovjanədə s̄jran d̄kyr, mər̄v d̄got
l̄ j̄ki d̄ḡrrə bona dər̄həqa d̄rd y kyle xwəda perra
xəbər̄də, bezə—,əw ysa r̄nd bu bona Maro.

Әуе дьһа зәф ы мәрҗва дьһһерри, пьшкева сәве
ве җаһләки кәт.

Маро пьшкева пьһерри у фькред ве унда бу, мәрҗв
дьгот хура ве дьһа зәф ыст... әуе җарәкә дьһе зи ы
бәзн у бала хорт пьһерри, сьфәте wi, манйерре wi, мәрҗв
дьгот әв хорт бәре бь Марорра гредаблјә. Әва әв галь-
стукә, вәки сәр снге wida һатйә харе, мәрҗв дьһе Маро
вәхтәке дәсте хвә дајә ве гальстукә...

Әуе дьһа драпед хвә дьҗввәшт, җане ве дьҗҗьсьфи
әв реҗда су.

Вәле әмре тәзә рьндә, хәбат баҗә, ле сьма әвә хьп-
зире һана бь ве бькәнә, сьма Маро ве бьбә обекта
кара wi, әв незикл хорте җаһл бу. Хорт фәм кьр у әви
зи ы Маро пьһерри.

Әуе раст һатьне һерса Маро зәф ани, әуе кьрә мьр-
рин у гот.

— Нәма емане дәҗәке... вәрә... хорт һәваларра
гот „һун бьбахьиньн“, Хорте дьһе сун, әв һат, дәсте
хвә кьрә дәсте Маро, әванә емане дәҗәке һедика бь-
һәврра дьсун.

Хорт пьзаньбу, вәки Маро ве уса расти wi бе, әв
бона ве раст һатьне нәј һазьр бу, Маро гот,—ты ы ке-
дәре буји? ты готьна хвә уса дьҗәдини? әре? ты сьма
хәбәр пәди, сьма тә һьзкьрна мә „нәрмьк“ бир кьријә?,
ахьр ты пьзани әва дьһе мьни һан һивйја тәјә, Маро дәсте
хвә данл сәр дьһе хвә.

Хорт һәвәки кәния, гот,—на, әз һәвәки уса, мьн уса
фәм пәкьријә,—хәбәра хвә гуһаст.

Маро гот,—сь?

Хорт гот,—әвә, сь кь мьн гот.

Ть сьма бь wi җуррәји теји сәр фькре идеали.

Маро кьрә кьтә—кьтә—уса? тьшт пәбә, готьн һә-
мин һатйә готьне, әв зи һәвәки кәния.

Ахьр сәва мәрҗвәки нас һәма ть бьһатаји, тә зи тьре
әме мәлүл дәрбаз кьнә.

Xort got,—oh! na, əz ysa nədɔfɔkrim, prosto wəde
mɔn tynəbu.

— Də wəki ysanə, wərə əm hərrɔn çəm pɔzmamed xwə.
Əva ɔɔlijed hana Maro wa sərbəst got, dɔha tɔstək
nəma xort bɔgota.

U wəxta əwana cunə hyndyrre oɔaxa Soniae, Maro
ysa kənja, wəki hərs kɔrɔna Maro we roze ɔɔɔk hatə
bire. Əw hazɔr dɔbu, bona bɔcuja dərva, le kəfa we,
we gave bɔ mevanarra hat, nəcu.

Maro got,—əz iro ysa şamə, Sonia əz dɔbinqm, wəki
ty zi ysa bɔ rukeni.

Əwe aqasi zi zɔ Maro u kəne we bawər nədɔkr,
Soniae dɔfɔkri, əwe dɔha səbr nəkr, got,—ty sɔ dɔxazi
Maro?

— Qət əz tɔstəki nəxazm, ty sɔma bər xwə dɔ-
kəvi, sɔma tə fəm nəkr? İə, wəki ɔələki dərheqa mɔnda
zanɔbu... Əz sawa bɔkm, wəki nəha ysanə...

U Maro rabu sər coked xort runɔst, surətəd wɔ
mɔzda, dɔle Maro zɔ hərsa dɔtəqia.

Xort zi cənd pɔrsəd ysa got, bona İ dɔle Maro
xwəş bɔhata...

Wəxta əwana zɔ oɔaxe dərketɔn, dɔle Maro həvəki
sahı bu, əwe bərə xwə xorte çahılda kɔr u got,—Le-
von hərrə, ty dɔha lazɔmi mɔn nini, ty ysa be ker buji,
sawa əzɔm...

VIII

Əw se roz bu, wəki Maro kɔtəbək dɔxwənd, le nə-
karɔbu xlas kɔra.

Wəxta dɔnɔherri, çəqize kɔtəbe bər cəved we dɔ-
cun u dɔhatɔn, mərəv dɔgot Levon oɔta wanra dɔxyeni..
Maro ɔələki bər xwə dɔkət... Əwe kɔtəb qat dɔkr kɔtəb
u kaqəzəd xwə hıbdɔda pəşe vədɔkr, dɔxast tɔstək
bɔkra, le zerra İ həv nədɔhat...

Ve çara paşyn, wəxtá əwe kaqəzed xwə bər u ani, təvhəvkər, əwe kaqəzed xwə paşyn dit, xwənd u dyle we şəwəti. Disa Sonia u zarranga cücək dəkətə bira we,

Maro nəşqevə rabu, əw kaqəzed wedəre gəşk avitən u mina mərəvə dln otaxa xwədə cu y hat...

Gə kər? cə?.. axər əwe cəma ysa bə Levonrra dərbaz kər... dəkəst gynəkər suçlu bəkra, həvəki hers bu, disa hər tışt dərbaz bu... gynəkər?... ha... ha... wedəre, peşla tlije Soniae, bər cəved xwə... zarra we bəkənə hərqe, le əw wedəre məriə suçblu dəkə... rəndə... gəlo cawa bəkə, hərə, bona bəbaxşine... le axər kara we cije? Əw şaşla kərije gəlo dəkərə vəgərrinə... na, na nəha əw dəha nəkarə bəfkərə zi... gərək əw lə mala rastbunə xwə rast kə, axər we cawa bəkə, wəki kərna xwə vəşərə, we cawa xəbata rənd bəkə, we dəha cəqasi bər xwə kəvə... na bəra hərə, ynda bəbə, Sonia həvala we zi perra, əw zəna cədy... əw həla dəkərə gələk Maroed ysa xrab bəkə.

* * *

Dəha tıştək kəməke nədə Maro, bona əw dəst bə əmrzija təzə bəkə, gərək əw hər jakəri binə sər xwə... Maro we bər we dərbə təjamiş bəbə, axər kərna ku əwe kər dərhəqa zarronga cük, əw nə ja kərne bu... le we şunda Maro wa dəkə, wəki əwe keri tıştəki be...

Əw bə əwi çurrəji dəfkəri u bə Soniaerra lə Soqaqa Abovjan dəgərria. Soniae həj lə mərəva dənhərri u kənçəd xwə rast dəkər.

Maro əw bərzer dəbər, wedəre, çije ku millisia lebu.

Əw aqasi dəfkəri, wəki mərəv bər cəved we ynda dəbun, lə mərəva dəkət, əwe hersa Soniae radəkər, le nəbşəkəni, peşda dəcu, çarna avərre tuz dəda Soniae u dəkərə ətən...

Əw çije nərmda məzən bijə, jə rast zi həvsədə tejamis nəbən... əwələz bu, Sonia zi bə ləz bə xwərra dəbər.

Əwana neziki niwkuce (переулоч) bubun, nəşkeva qlafətəki rəş peşia wana dərket u lə wan nəherrı.

Le ronaja elektrike nəhəşt əw xwə vəşerə. Maro je peşən naskər.. Levonə... beke, Maro we neziki wi bə u we gune xwə bədə styije xwə, axər əw gynecar nibu, we sawa gune bəda styije xwə. Əw paşda vənəkəşə, həkki soqaqera bəkə qırrın, wəki nişandə, beşə, le bə nəherrın, əwə, əwə wəki əmre wana da puekərne...

Maro fəkrı,—na, dərva rəndə, səmma hər təştı zə bira mərıa dədə dər xəstəne, əw zərə dədə mərıa, bona mərıv dərheqa gərmeda bəfəkrə, na ida ty vənagərri male.

Nəma we gəve Levon hat u peşia wana səkəni.

Əwe kərə mərıtə mərıt,—na ky gərmaji, le dərheqa boztije. Nəpak.

Maro zi got,—nəpak u weda cu... sawa Soniae, wəki pəmby hılanie dəste xwə...

Levon hers bu u dəste xwə bərə paşla xwə...

Maro dəste Levonda bər işqa elektrike qəra finni dit u gəlije wa bəhıst.

— Mərıva soqaqa, sıfilise...

Ker də bineda fətılı u bərbə singe Maro dəhat, Maro kərə qızın u paşda vəkəşia... ax! əmr, əmr, wəki əwqası bərbə we dəcu, le nəha ısa ze dər rəvia... nəha əmr bə haçətarrə gredajə. Maro aqlə xwə yndakərıje u paşda dəcə, kyda... bərbə əmr, wəxta Levon xwə dəgəhiandə we, wi saxı əwe xwə də nav dy mble gərmda dit...

Dəha Levon bər cəva we nədəxyeni. Dəwsa wi Maro bina əmrzıjine bər poze xwə dəkəşand.

Әwe нькарьбу ракі бьньхерриа, ська әw һәмеза
kedanә, һәр wi сәxi wәxta milisia бь қырька Levon ғыр-
тыбу u дьхастьн ғылі—gotьп зь Maro дәрхьстана, Maro
сәре хwә һәзанд, draned хwә сьрыканд u got,—we, әwe
ortә секьрија мә ғынәкар кьп.

IX

U soqaq һьндьк—һьндьк vala дьбу. Märo һәла
дь орта дәсте гәрмда бу, әw çarna mina мәсия дьрырьти,
wәki ньзаньбу, сь we be сәри. Әw мьлед ке bun. Әw сь
binәкә гәрм бу . Әwe тьстәк ньзаньбу, le pe һьсија,
wәki әw мьлед ky әw ортеданә, хwәје waң мьла bona
Maro дьгыри, дьле wi deşia, әwana ньһә Abovjanerra
дьсун бәрбь соқақа рәх Abovjane, әwe сәве хwә вәкьр,
le ньһерри, we дь орта мьле мерьвәки nasdanә.

Әw Vardges bu, һәvale we мәктәбе, wәki perra дьсу.

Disa сьзик дь çane Marrora cu, әwe нькарьбу, дьһә
zedә Iь сәште Vardges бьньхерриа, wәki ғыне wi сьфәти
бь Maro дьһат.

Emane lәzәki әwana мәтәлmaj man. Қыда һәррып.
Дьһә çije сужине тьнә, wәki Maro peda һәррә, әw нә
дькарә һәррә çәм de y bava, нә zi çiki majin...

Әwe we gave ysa хwә тәне һәсавкьр, һьндьк mabu,
дьһә бьтәқia ..

Le тәлаша кебу? Мәрьвәкә ysa, wәki Maro бь хwә
zi ze ачыз бу.

Axl сь дьбу, wәki Vardges disa бьgota—wәрә Maro,
wәрә әм һәррып bona pala gazeta бьльнд бьхуньп.

Le Vardgesl кәррә, дәнге хwә nakә, әw zi ньзанә,
gәlo Maro қыда бьбә. Disa кәrr bun. Vardges Maro һь-
лані u һәр бь оҭаха хwә бьр, Maro кәrr бу, әw бь
Vardgesrra cu. Әwan сун оҭаха Vardges, we дәре кәrrә-
vatak һәје, тәxtәk, runьştokәk u қьтәбьп.

Maro bina xwə qur dьkьʃinə, le disa nьkarə, pakl lь
syfəte Vardges bьnherrə, tək xəbərəke zi nabezə. Le
Maro nьkarə sər pla bьminə, coked we sьstbunə, əw an-
çax sər runьʃtok rudьne. Vardges zanə əw cь halidanə,
mьle we dьdьrə u dьbə sər kəravata xwə didə runьʃtan-
dьne, dьbe,—vьra rəhət bə, Maro dьbьkьrə dərheqa ro-
zed xwə cuji u hedika dьcə sər kəravate.

Dьvə disa dəst bь əmre bərə dьbə, dьbə gəlo Vard-
ges zi mina Levon u jed majin hərrə sər çije Maro,
axьr Maro ysa bijə, axьr Vardges zi ve jəke zanə. Dь-
xazə tьʃtəki zь Vardgesrra bezə, le gьli dьdəve weda dь-
minə, le axьr lazьmə əw tьʃtəki bezə, „Vardges əz nə-
xwəʃьm“, ysa? əre! le cь lazьmə Maro ysa bezə, dьha əw
xwəje ty əmri nьnə, Maro be gyman u wəstiaji xwə dave
sər kəravate. Vardges emane ləzəki dьcə dərva, mərv
dьbe Maro tьʃtəki fəm dьkə, əw kьnç y soled xwə dexə
u dьkəvə çl u dərə xwə dьkə nav ləhefe.

Dəri disa vəbu, Vardges hatə hyndyrr...

Əw te neziki Maro dьbə... Maro dьkə bьkə qirrin,
na, na dьha əw naхazə ysa dərbaz kə... Le dənge we
te bьrrine. Vardges runьʃtok dьkьʃinə u çəm kəravate
rudьne u dəste xwə datinə sər ənla Maro, ax! əw dəst
cьqasi rakьn, nə mina dəste dьne xrabijenə, Vardges
xəbər dьdə, Maro gyhdari dьkə u həvəki kəf dьdə, əw
hər van gьlija zь Vardges dьbьhizə, wəkl əwi məkətəb
xlas kьrijə, nьha zi dərbazi, sər xəbate bijə. Əw bь
zarrarra hatijə gredane, əw həma sьbe zi dьkarə ysa
bьkə, wəki Maro, hərrə sər xəbate, həma iro dьgotьn,
wəki baxce zarrarra tərbjətci lazьmə...

Maro we hərrə u nav qьrrna təzəda bьхəbьtə, əwe
cь ky kьrijə, we wedərə bir bьkə, we bьbə zьnəkə rak,
keri mərta be.

Wəki ysənə, hələ peşia Maro əmrizijn həjə, əwe
b̄yzi hələ.

Əwe kərə b̄də zarrá, zarrarrá dərbázkə.

Əva gyl—got̄ned hana aqasi l̄ Maro xwəştən, wəki
əw nəxwəşia xwə d̄ha bir d̄kə, gyhdariá Vardges d̄kə,
Maro d̄xzəzə t̄me gyhdari b̄kə.

Vardges we şəve peda m̄qati Maro d̄bu, t̄me ave
d̄de, çije wi razane t̄nə bu, əwi sər t̄xtə d̄xand hətá
s̄be.

*
*
*

S̄be zu Vardges Maro b̄r baxce zarrá... vanə, disa
çerged zarrá, disa denge wana, disa „p̄şik y m̄şk“...

Həma wəxta list̄ke hale Maro u nəxwəşia we te
bire... oh! qət b̄ çarəkeva əmre Maro t̄nə, wəki əw b̄
zarrarrá dərbaz kə... hələ kəsək n̄zanə le we s̄be, dy-
s̄bə pe b̄h̄s̄n, wəki əw nəxwəşə u we əwe durx̄n
z̄ xəbate... oh! əmre we s̄qasi xrabə, əw sər we f̄kre
zi z̄ baxce zarrá derte, içar te Vardgesrra xəbər d̄də.

Ysanə, dəlale m̄n Vardges, ty d̄xzazi m̄n xlas
b̄ki, le əz m̄rvəkə ynda bujmə, boná əmrizijine ynda mə.

Vardges d̄beze,—ty t̄zə hatl dit̄ne.

— Na, ty ina b̄kə, wəki əzə ynda bujmə.

Na, ysa ninə.

— Ax! ty n̄zani s̄ qəw̄mijə Maro sərə xwə d̄kə
nav dəste xwə u s̄ hatijə sərə we d̄bezə. Nəxwəşia
Maro həjə, əmre we t̄nə zarrá hin b̄kə.

Vardges həvəki şaşmaji d̄minə, paşə d̄də peşia we
u d̄bə nəxwəşxane.

Te vedərə sax bi, le paşə kemasijed xwə zi b̄di
h̄lan̄ne. Vardges b̄ wi çurrəji d̄l d̄də b̄r Maro.

X

B̄hərə. Disa hər t̄şt d̄kənə, disa l̄ cole kylilk şin
d̄b̄n, zarry zi mina wan̄n.

Maro cujə palgone, bonā bīna b̄h̄are h̄are s̄ere
we, le əw mīna b̄ere z̄ir nīnə, əw n̄ha t̄me d̄b̄f̄k̄r̄i,
k̄əsək nae çəm we.

Ḡŷka b̄ere xwə z̄b̄ we ḡyhast̄bun, h̄er Vardges bu
w̄eki l̄ode dy çara d̄b̄hat çəm Maro, zerra t̄ŷt danī.

Gymana Maro disa hat̄bu b̄rrine, əwe z̄b̄ palgone
d̄b̄n̄herri, ḡəlo d̄b̄ə j̄eki d̄ne z̄i be.

Əw d̄b̄f̄k̄r̄ə, d̄ərsed we tenə bire. Sonia, Levon,
zarred... t̄əzə, içar z̄i d̄b̄ b̄axce zarrada... u Vardges... le
əw n̄ŷkeva v̄ədçen̄b̄ə... le zarronga t̄əzə bujl. t̄lijed
Soniae, p̄əmby, n̄herrand̄na milisia, w̄eki badeda cu...
oh! na! na! d̄b̄ha əmre Maro t̄ynə, w̄eki əw b̄z̄i, we
bīna t̄əm̄z̄ b̄k̄ŷinə, oh! əmri s̄qasi ŷir̄nə u s̄qasi z̄i
xrabə... le s̄ma ysanə, oh! b̄sə, d̄b̄ha Maro naxazə h̄er
t̄ŷtil b̄ir binə.

Vardges d̄bxazə we x̄laskə, le ax̄r ḡŷki n̄zanə... ax̄!
d̄b̄ha əmre Maro t̄ynə, w̄eki b̄z̄i.

Əw d̄b̄ha n̄z̄ike h̄əs̄ne palgone d̄b̄ə, l̄b̄ soqaqe
b̄b̄ndaja palgone d̄b̄n̄herre.

B̄əle, epeçə b̄b̄ndə... əḡer m̄ərv̄ zordā banzdə,
h̄er t̄ŷt we kyta b̄ə.

D̄b̄ha peŷia ty k̄est soro – moro nabə.

Əw d̄əste xwə b̄b̄ h̄əs̄n̄v̄a d̄b̄z̄veçə, l̄nged̄ xwə b̄b̄-
l̄nd̄ d̄k̄ə, h̄əma w̄i çaxi çar zarry l̄b̄ soqaqe d̄x̄ueç̄n̄,
d̄əste h̄er j̄ekida q̄əf̄çə kylilk h̄əjə, m̄er̄eki b̄b̄ wanrranə.

Maro d̄b̄s̄k̄n̄ə l̄b̄ zere d̄b̄n̄herre, Vardges d̄b̄binə
ruje w̄i b̄b̄ k̄ənə...

Maro m̄ət̄əlmaji d̄əste xwə z̄b̄, s̄er h̄əs̄ne palgone
haltinə, disa Vardges... disa əwə, gazi əmr̄ d̄k̄ə.

L̄əz̄eki ŷunda Vardges u zarraba h̄yld̄k̄ŷ̄n̄ə palgo-
ne. Əwana b̄b̄ h̄əvr̄ra q̄əf̄çed kylilka d̄b̄d̄nə Maro.

Əwana b̄b̄ h̄əvr̄ra d̄ben, —kylilked b̄h̄are.

Maro бь килкатра тэвәил зарра һәмез дькә, әв, бь дьләки қур бина килка дькьшинә қәфе хwә, уса зи ја зарра, ја әмр. oh! әв әмр сьқас рьндә, һәwasәкә сәwә нав-рыһе мәрьвдә рәшдә тинә. Әw зарред мина кыллка, бь bin, әв тәјрәде кy сәр сәре Marorra дьсьп и сьвтina wәнә, әwәnә дьшк, бь һәvrra дьбен:

— Әмр, бәрбь әмр. Әfrandьп, әwе мьгьне бькyзә.

Сь кy әмре Maro xrab кьгijә, Maro ньһа дьшк bir кьгijә и әw хазьла хwә тинә и сәре хwә рәшдә dexә.

Дь нав шәwqә бьһәредә, бь әшqә розед суйи рује Maro шәwq дьдә и дькәнә и нав we шәwqәдә әw wi кәңи, we әшqә дьбинә, wәki ль рује Vardgesә...

Кән, кәне әмрзijine, мина кыллкed бьһәре вәдьбә, тәзә дьбә и Maro дь нав хwәдә yнда дькә, әшqә we perra тинә:

Т Ы Л Ь З М Ə

I

Əwe nə xas dyxwəst, nəzi qymas, nə şər u nəzi qutni, xwəstna we tıştəki lapl hesabu — krasəki cit u şəlkəkə çaw: əwqas zi bəsbu, wəki Aruse Armika xwə zь təzibune sьtarkьra. U həma iro soze we jəke dьdanə we: ozdajl Babel bu, bəle əw Babele xwəje wi nave məzьnbu dь nava gьndda, əw Babele ky hətani sьvdəra wi zi bь xofbu bona gьndijə, ze tutьk dьgьrtьn.

U həma əw sozdajl qəwymj bь təhьrəki gələki hesa...

... Mere Aruse Mьkuc, lь mala Babel xylambu, şəvəke Mьkuc natə mal.

Aruse we şəve hətə sьbe Arьmika xwə da bər dьle xwə əv nьherrije merbu, le mer tьnəbu u tьnə... həzar u jək fьkьre qənc y krab dь sərə Aruserra byhy-
rln, həzar fəlk vəkьr dь fьkьra xwəda, u lь we təxьmine bu, wəki Mukuce ha nьha be, ha gavəke, hā dəste sьbe, qət na we bь rəncə təverra be male; le Mukuc tьnəbu. Dьha səbьra Aruse nədьhat, təvatl nə dьkət we, gava ky svə zəlal bu, roz nəjlsə bьlnd bu, əw rabu, dərə koxьke xwəji bьrdərd dada, Armika xwə da bər mьle xwə u hajide bərə xwə da mala Babel.

Əw cu bь dьləki gьçaf, bь xwidan u qydume şkəsti, le ty wərə bьnherr pakbu, wəki bəxt bərə xwə zь Aruse nəgьhastьbu, həma dь sьvdəra Babelda əw rəsti mer hat, je ky səbətə lь sər rьşte bu, u ançax dь bьnida dьlьrtьti

бәрбь басыме дьсу нотыла мәрве тагырри, Арусе дьһа тэмүлнәкьр у çибьçи ыь мер кьрә фьртонә.

— Jane əva zi şyxylə? ty dьki Mьkuc, hətə həbu, tarije təmam ərd hьldьсьni ty paşə dьhati mal, ziəroka mьnə bələngaz, cəve we ыь re dьma, ыь qəliştoka deri dьnhərri u api—ha, api, cəve xwə zь qəliştoka deri nə dьgyhərri, həla sərda əw zi nə bəsə, ıçar zi şəv zi naeji mal, jane əva zi rozə, wəjl xwəde roza ysa bьbьrrə.

— Eh, zьпьк ty disa xəbərđdi, —bin təng wəкь-land Mukuc, —jane əz zəf dyqazьm, wəki ysabə, çanьm xьlazbuna vi şyxyle be xwəji tynə, işəv hətə sьbe hale mьn əvbijə, —bu əntiңa Mukuc, fьşina fьrғne wi, notьla pьfьke u xwidana ənija xwə paqьş kьr, u dəstəki dьre-zi hьңared surətə Armike kьr.

Ziaryng gylgəş bu u notьla cьvika mьlkьnge xwə bərбь bave wəşand, həma we gave qərpale ky de nav mьla we pe nьxamтьbu pəkija kət, çankьnge ziarynge ma ыь bər syra sьve təzi.

Aruse zu—zu paçьk hьlani kəськьnga xwə nьxamть, we çare бь hers got:

— Həla xəbat - xəbat, nьha dь we xəbatəda zi kə-rək həblja əw zi kylək bu, çanьm, nьha ziarynga mьn kьңçək zi ыь xwəкьra, axьr cьсах? əze kьңçəkə pak ыь ziaryja xwə kьm...

U həla Aruse dəst бь şьkijate xwə dькьr. Babel dь-zikava gyh bəlyqandьbun u əw xəbərdana wan təmam бьhist, nьşkeva ыь wan diharbu, gava ky Mukuc əw dit, zu—zu səvət ыь sər pьşta xwə ədьland, bəre xwə da basьme. Bəre əwyı Babel kьr ky dь sər Mukucda bьgyr-ğьzə, bona we jəke wəki əwqas dьrez бь zьnerra kətə xə-bərdane, le gava ky nezik byhyri, Arus dit, fькьra xwə gyhast...

Ахыр сәуәә пәгуһаста нета хвә... тәуу, мала фәләкә бәшәуытә, е, јани дһнава гунда әв буке лапә бәдәв, кизан дһгһиштә Арусе, сәв у бурыје кизане уса бәләкә рәш қәјитанibun, сәфәте кизане уса гуловәррбу ноҗла һиве, дәве кизане уса назыкә мәуизибу... Babel пеzuki бь Ару-сerra кьр у пак дина хвә дае дь һундырр хвәда бь хвәрра кьрә сәрр...

Ахыр, сәуәә, сәуәә һәта іро әви пьзанбијә Mukuc, әви хуламе бәләңгаз зьнәкә уса бәдәв дәст анијә—аһа, әз һеза фәм дькьм, вәки сьрра гавә ку Mukuc сьхул хьлас дькьр зу—зу бәрбь мал дьррәви, ахыр пәјинәси сь бу, вәки Mukuc нав—нава дьсәкьни һьзьңге кур радь-һьштьн у іь дур дьһһерри...

У пьскева Babel сәфәте қәңҗије пьшан дьдә... Дь һундыр һәуша хвәда Babel қохькәки кәвьп дькә бәр бә-хьша мер у зьңе. Мькусе хуламтије бькә, Арус зи ве сәләка бьдошә, у һәрды зи ве бәхтәвар бьзин.

— Әза зиярынга гәләки іь мьпн хвәш һат,—дь вә-кьлине Babel у порре зиярынга іь сәр мьле Арусе тьмар дькә, ва іь хәбәрдана хвә зедә дькә, һәла ты бьһһеррә әзе еваре зь вәрра сь зь базерр биньм.

У зь ве роze сьнда, Babel Mukuc сьанд cole хә-бәте, әв зи су базерр...

... Ве gave еваре затт. Арус сәв пьһһеррија Babelә. Ве іәзе әве бе. Арусе зиярынга хвә дәјә бәр мьле хвә у іңге хвә һәтани қитька тәзи кьрәңә басьме репәс дькә, әв зь әварәтије һьз пакә. Әве алики басьмә репәс дь-кьр, алије дьне кәськ бь һәмеза хвәба дьгьвашт у дьдь е хвәда тьштәк дьрива,—әзе кьрас уса бьбьрьгьм, вәки зь сонга бәрзертьр бә, сонгьнке кәське бьһхемә, Іе һәма сәһьке һәртьм надьм бәр, вәки зу пәқәтинә... оһ, диса дьнијаеда хер у бәрақәт кем набә, диса мәрје

qənc hənə. Axır sığra? həta iro Aruse nəhat zь Babel təwaqə nəkr, hьlbət sığra?..

U Arus əwqasi basme pəpəs dьkə, wəki hətani basme dь bьnləngə weda dьrrəqə həv dьgьrə, u ve çare tə qəji dьgot lь sər basme dьlizə u dь poze xwəda zi dьgьngьnə y dьstьre, nav—nava dəste xwə bь hьzkьrьn lь səri y navmьla qizьke dьgərrand, dьşyrmiş dьbu, dьkət mьtale kur—zutьrke, zutьrke we kьңçə Arьmike həbьn. Le səba sь? Babel dərəngi kət, dьvə ky əwi Arus y Arьmik bir kьrьn; dьvə ky əwi soze xwə birkrь...

Na, na həjran, Babel nə Arus bir kьrijə u nəzi soze xwə. Aha əw hat, u bь gave hesa neziki Aruse dьbə.

Babel we bь təhrəki bəşəvəte, cəve wi alav dьdьn dьsьrusьn, Babel dьha neziki Aruse dьbə, bər xwəda dьkə pьsə pьs, dina xwə dьdə qaş y qələme Aruse dəv y leve şəkьri ardama şirьni, poze pizьn, u paşə awyrre xwə bəzər dukьt, lь cong u qitьka dьnherrə, jekь bь həri y qьlerbun, le disa gava ky tə dina xwə dьdae təvьzija bь tə dьgьrt, aqьl teda həbu. Axır nə? Babel zanьbu, zəf baş zanьbu, wəki əw həri y gəmar je byhyraudьnənə, həma dь bьn we həri y gəmareda vəşartijə çane nəzьki dəlal cil noqьla pəmby, bəsə, wəki Arus həma çarəke, tənə çarəke, lьng y qitьke xwə dь ərqə bьnija gьnd wərdə...

U Babel dьha y dьha azoqun dьbə, bь hьzkьrьna Aruse: əw gava gьran radьhele, bərə əwyl dəste xwə dьiezi hьkarkьngə surəte Arьmike dьkə, kəcьkьng gylgeş dьbə, sfəte weji zь sfəte de zedətyr bь nur y nədər wəkə pəңçə təve vəmьrok, dьtərisə wərq dьdə be fəmdari, xyləsə Aruse xwə şaş kьrijə təvhəv bijə, əw nьkə ə noqьla hərçar bь kəne fəmdar çabə bьdə bəşərə qize,

ilahi ky jani be hēmdi Babel, dəste Babel ɪ surəte Aru-
se zi kət. Arus biçtija wi fóm dýkə y vədýçenýqə nýş-
keva, u hēma we dəqe Babel zý çebá xwə cəwali boq-
cəki dərđyxə y dýdə bñn qoltxa Aruse. Arus dyqazə bñ rə-
zadýli, bñ razilyqil gylgəşbə, le nýkarə, u həla be hēmdi
xwə şunda vədýçxə bñ hýzkýrýna tşzi Armike bñ pesira
xwəba dgveşə. Əçev majin, we ləze əwe behəsab dy-
xwəst, wəki bñ Armika xwəba tēne wəhad bñminə, əwe
həman bñhist dəngə Babeli kývşi əjañ, pýsə—pýsá wi.

— Evare wərə oda mñn, zijaryja xwə zi bñ xwəg-
təbinə, wərə, wəki ɪnge mñn bñşoji.

II

Əwe nə xas dyxwəst nə qymaş, nə şər, nəzi qy-
lñni, xwəstýna we tşstəki lapı hesabu, kýrasəki cit u şə-
lykəkə çaw u hēma ve gave qiza Aruse Arýmik, hñnə
bñ şəlykə hñn zi bñ derə.

Le Arus be şekýr nínə, səba we jeke gərək əw bñ
şyxyləki kerı Babel be. Cý? tşstəki məzýnə, hərrə ɪnge
wi bñşo, əvə xwəstýna Babel. Bəre əwyl Arus ɪnge xwə
dñşo, dere xwəji kəvñn sərhəvda tinə, kýnçə Armika xwə
dýrivə, vijali – wiail ɪ xwə duxyrdýlə u Arýmika xwə
dýdə bəg qəfəsa xwə, bəre xwə dýdə oda Babel.

ɪ dərvə həla ronajə. Zutýrke, zutýrke əwe ɪnge
Babel bñşo u vəgərrə mal ɪ hivija Mýkuce xwə bñsəkýnə.
Ax kyla wi Mýkuci, wəki bñ ronaji nae mal.

Arus dñ hyndyrr həwşerra dýcə, dýcə? bñ dýle pýr-
pýti bñ kərb y nýhýçi, axýr cəwa byşo ɪnge Babel aqja,
wəki əw razi bñminə, wəki əvə wi şirñn ɪ sər we u
Armika we, tárq y farq we bə:

Arus dýcə u dýghizə şañ y şina aqjeje məzýn y
pýrr fýrə. ɪ we dəre ve gave ty kəs tynə: Babel kylfə-
te male təmam şandijə zozana çije heñýk: nav—nava,

əne əw te diná xwə d̥d̥ə male u iro cəndə əw ɫ mal tənəjə. Aha heza Arus fóm d̥kə, wəki səba s̥ Babel dyqəzə Arus ɫnge wi b̥ʃo, ax̥r nə? ɫ mal kəsək t̥nə: əw zi mər̥ki əxt̥ijar, bawər b̥ki z̥ pençi salɫ zedət̥r əmre wi həjə, eh, s̥ həjə wəki Arus ʃarəke ɫnge wi b̥ʃo...

U həma b̥ ve t̥əxm̥inə Aruse nav d̥ xwə da, d̥ɫ ʃɫdand u cu oda Babel aq̥a. D̥kəvə hyndyrr u kəs̥ke dat̥nə ərde. Həma d̥ we t̥əʃta hyndyrr odeda zi ave dad̥ɣrə u neziki Babel aq̥a d̥bə wəki gore wi bexə, gava ky Arus neziki Babel d̥bə, əw m̥lle xwə z̥ sər b̥lgije qazt̥uki h̥ld̥br̥rə, xwə rast d̥kə ɫ sər doʃəka nəɣm d̥ ər̥d̥lə.

Gava ky dəste Aruse neziki gore wi d̥b̥n, əw b̥ biləka we d̥ɣrə u qəwɫn bər̥b̥ xwə kaʃd̥kə ɫ kələka xwə d̥d̥ə runʃtand̥nə, ɫ sər t̥əxtə.

Hələ həvəki səb̥r b̥kə,—d̥wəkk̥l̥nə Babel, u dəste xwə qəɣəm̥i ɫ h̥nare surətə Aruse d̥ɣərr̥nə.

— S̥? suret̥nə qəd̥fənə ɫ tənə, pah, ty ɫ səva b̥nherr, ty qəji d̥vəzi səve dynija gozələnə.

Arus z̥ ʃəɣma d̥ xwəda d̥m̥s̥qə, ɫs̥ka sərə xwə d̥k̥ʃ̥nə sər səve xwə, ɫ Babel r̥hət̥ije nadə we.

— Na,—disa dəst̥ b̥ ləfije xwə d̥k əw,—na gynəjə, gynə, wəki əva ryhe gogərcini saɣɫ, m̥rum y bələn-gaz kəsib b̥m̥inə.

Babel ɫ pəji həv rez d̥kə, sərə Aruse t̥zi d̥kə, wəki ɫz̥m̥ə ər̥m̥re baʃ, ʃijina baʃ. Babele xəbata M̥kuc zi d̥d̥ə hesa k̥r̥nə: ɫ tənə, wəki Arus qəd̥rə Babel zan̥bə, b̥ xwəst̥n̥a d̥le wi b̥l̥r̥tə, u z̥ wəkk̥lan-d̥na wan xəbərə ʃund̥a dəste Babel sərbəst d̥l̥r̥t̥n̥; əw z̥ ʃi rad̥kə Aruse u həmez d̥kə ɫ sər t̥əxtə vəd̥ləz̥inə. Arus xwə h̥ldavezə m̥qab̥ɫ d̥sək̥nə, b̥ kalɫ ɫ Aɣm̥ika xwə d̥nherrə, səve xwə ze nagyhezə, kəs̥-

kъng hѣla gylgѣšѣ, le gava ky dъvīnѣ de dъha lъ we
nanъherrѣ, dѣv ѣvѣ xwѣ xwar dъkѣ u pašѣ dъqīrrѣ
dъkѣ qѣrѣbalъq y hѣwѣrzѣ... Dъqīrrѣ hѣta sѣwta we hѣjѣ,
dъqīrrѣ u male bъ dѣnge xwѣ tъzi dъkѣ, dѣng lъ wandѣra
bѣla dъbѣ hѣta dъcѣ hѣwšѣ u bѣr derī.

Babel har dъbѣ, gъrije zijaryngѣ wīja šaš dъkѣ. Le
gъrije kѣcъke qѣwѣte dъdѣ Aruse, ѣw zъ sѣr tѣxtѣ radъbѣ,
le be zar y zъman, dѣve we na gѣrrѣ. Babel dъrane xwѣ
lъ kѣcъke dъcīrrъkīnѣ, dyqazѣ lъzъna Aruse bъdѣ wѣkī
hѣrrѣ dѣnge we bъbъrrѣ, le zъ kѣfa xwѣ dѣst nakъšīnѣ...
u čara pašъn qѣwѣta xwѣ dъčvīnѣ sѣr hѣv, Aruse dъ
nav lѣpe xwѣda mъz dъdѣ...

Zijaryng dѣst bъ qѣrѣbalъqа xwѣ dъkѣ.

Dѣnge lъnga tѣlѣ dъbѣ.

Ajī mѣncѣneqа zъ mѣncѣneqа ѣwqas kъrѣ qѣrѣbalъq,
hѣta mѣrī dъ sѣrda hatъn... u Babel zъ taqѣt kѣtī u be
Arus bѣrda. Arus fъrqas dъkѣ, kѣcъka xwѣ hīltīnѣ derīr-
ra dъfъzъrīnѣ, hѣma lъ sѣr šemīke rasti Mъkuc te, wѣkī
tѣzѣ zъ хѣbate vѣgѣrrija bu. Aruse xwѣ šaš kъrъbu, le
Babel šyxyle xwѣ zanъbu, gava ky ѣwī Mъkuc dit, fѣsala
xwѣ gyhast, bѣšѣrѣkѣ kъbar, xwѣ—xwѣ bъ xwѣrra dъ
wѣkъlīnѣ.

— Ѡmъre tѣ dъrezbѣ, qīza mъn, paša, iro čѣndbu
lъngkъngѣ mъnѣ nѣšustībun, a, ysa nav—nava wѣgѣ bъšo
gъdī...

III

Ye gave dere Armikeji cit hѣjѣ, šѣlъka we čaw
hѣjѣ, hѣma heza Arus zanѣ wѣkī sѣba cъ? Arъmīk bu
xwѣje kъras y šѣlъke. Le hѣma ѣw zъ Mъkucra nъkarѣ
tъštѣkī bezѣ dѣ Mъkuc zī cъ? karѣ fѣmbъkѣ, cъra we cъ
bъvѣ, wѣkī zъna wī čarѣke dyda hѣrrѣ lъngѣ aqѣ bъšo.

Le təvati nədəkət Babel, əwi zanəbu, wəki Arus d̄bha nae, wəki be zi we mənçəneqe b̄ xwərra binə u əwe şuxyle wi b̄tərrəbinə...

U əw har d̄bə, xwə vəd̄crrə m̄qab̄ll̄i we t̄fale... zijarynge t̄əne u t̄əne b̄ ǵ̄ri dija xwə z̄b̄ nav l̄əre aq̄e x̄ylas k̄r, rastije zi əwe dija xwə baş x̄ylas k̄r, bawər l̄k̄k̄n̄ M̄ykuc zi n̄k̄r̄bu, ysa z̄b̄na xwə x̄ylas k̄ra z̄b̄ nav l̄əre wi zal̄mi, sawa ky x̄ylas k̄r we k̄əc̄k̄ā d̄ys̄ll̄i...

Oho, Babel z̄b̄ wan̄, m̄ərije ky l̄b̄ n̄ive re b̄m̄in̄n̄ ninə... s̄v̄əjə, şəb̄əq̄ā s̄b̄be əw te l̄b̄ b̄ər d̄əre k̄ox̄yke Aruse d̄s̄ək̄n̄ə, u b̄ t̄əhr̄eki h̄uk̄ym̄dar̄ije d̄w̄ək̄yl̄n̄ə:

-- Iro wana b̄irk̄r̄ijə, nane xwə nəb̄r̄n̄ə k̄əw̄şən, aha, h̄ərrə wi meşoke nan h̄yl̄n̄ə, b̄v̄ə h̄ərrə çije can d̄b̄na k̄əw̄şəne b̄r̄n̄ç... Mere t̄əzi l̄b̄ wyrə, zu h̄ərrə, əw b̄r̄c̄inə, jane na şuxyl peşda nasə.

Gərmə, t̄əv̄ d̄q̄z̄yl̄n̄ə... Aruş meşok h̄ult̄inə, wi bare ǵ̄ran l̄b̄ s̄ər nam̄yla xwə d̄b̄d̄yl̄n̄ə, u Ar̄m̄ike zi z̄orda d̄bd̄ə s̄ər, əwe zi b̄ b̄ənd̄eki xwəba q̄əwin, d̄k̄ə u d̄bd̄ə s̄ərə re b̄ər̄b̄ k̄əw̄şən.

Arus dybyhyrə d̄b̄ nava ǵ̄yl y sos̄ne q̄ydr̄ətir̄r̄ā, d̄b̄ byhyrə b̄ k̄ər̄b̄ y xwidan, b̄ r̄ȳšta quzbuji, dyq̄azə z̄b̄ wan ǵ̄yl y kylilka baq̄eki z̄b̄ Ar̄m̄ika xwərra b̄c̄n̄ə, le n̄k̄arə, d̄yle we r̄h̄et niçə... z̄əvijə b̄r̄n̄çə durbun, ḡərək h̄ərrə, wəki b̄r̄ghize. Əw d̄bc̄ə b̄ r̄ȳšta q̄ənd u b̄ənd̄ k̄r̄i, şunda d̄əmin̄n̄ k̄əw̄şəne ǵ̄yl y sos̄na, əw d̄b̄ḡhizə çije lil y xəndəq, l̄b̄ wedərə kedərə ky meş y moz noç̄yla p̄ərranija car y car t̄ərəf d̄k̄r̄ v̄n̄gin, u həma l̄b̄ wedərə zi t̄əv̄e d̄b̄q̄z̄yl̄nd̄ noç̄yla sela sor. Hər nəjīsə Arus d̄b̄ghizə b̄ər s̄ərə z̄əvl̄je, w̄əxte f̄r̄av̄l̄nejə. Bərə əwyl Arus z̄b̄ s̄ər r̄ȳšta xwə p̄əja d̄k̄ə Ar̄m̄ike u p̄əşə meşok nane xylamed Babel d̄s̄perə wan.

U bь vi tьhri Arus cu hat cənd roza ь pəji həv, u hərtьm əw bare ɡьrani ь sər pьšte, hərgav bь kərb u xwidan, le zь ɡьski zəftьr hale Arьmikei pьrr cətьnbu, dь bьn we təvedə, dь bьn we sela sorda, zizarynga bə-ləngaz roz bь roz ʃunda dьcu, dь nəwyqi, xwə dьkьla, bin fətьsi Aruse ançax əw dьhijəndə male. Zizarynga bə-ləngaz, bu qaznaq, meş y moza rьhəti nədьda we tьfale, nəv—nava dьbu quzina we zь dəst ɡəstьnə meş y moza, qiziz dьcu ərşe əzьmana, həma ysa, cəwa we roze dь oda Babelda.

U həma iro zi, gava ky Arus disa ɡhizt kəwşəne meş y maza zizarynga hesir kьrə qirrin, ve çare qirrine we xədarbun ь pəji həv, zarina webu, hьm dьkьr qirrin hьn dьnəlija, hьn dь zarija, hьn dьkalija əw tьfal, əw xьfьka wəkə ɡyl, bəlg cььmьsi u xədar.

Aha əvə zizarynge dənge xwə bьbьrrə, ləzəki, dьn we bьbьrrə... le həjif we tьfale zarine xwə wə bьrrin u nəbьrrin, dьha xədar kьrə zarin...

Nvə—nva we bu, dьha noçla bəre çaba bəşərə dejə ɡyləş nədьda, u həma we gəve dənge Aruse zi dənge bəre nin bu, xun dь weda meqibu, dəng ь ɡəwrie alozə dьbu, əwe noçla dina hylkymi qize dьkьr dьda bər dьle xwə, mьzdьda, le be fəjidəbu...

U həma ь wedəre bu qirrina Aruse, ь sər y surəte xwə xьst, zь qirrinəd we pale nezik cənd mer hyl-şijan sər we u qize, paşe cənd zьn y mere dьnzl, Mь-kuc zi ɡьhiştə sər, qiz zь bər dьle de rəvand, le cь, fə-jldə, Arьmike rəng qylbandьbu, xwəba cu bu:

— Ave binьn, — bu qirrin cartərəf.

Ləzəki ʃunda av ɡьhijəndьne, bь ənija Arьmike rə ʃəndьn, dьl y mьl mьzdaq, hər nişə kəcьk sər hьşe xwə-da hat, u ь Aruse təmin kьrьn, wəki zь vьra wa dьhə. bь xwərra nəjine cole.

— Тајә,—тәхьмин кьгьп дьҕка.

Aruse ränge xwə avit spicolki bu, u зь xwə spicolki-
тыг Armika xwə da бәр дьле xwə, бәрбь мал лəзанд, Mu-
kuc sytyje xwə хар кьг бь кəсəг ль зьне у qize ньherri,
həta əw cun qylybbin, paše һьзьngəkə кур rahəšt u сəгə
xwə бьг ani.

IV

Ахьг dere Агьmikeji cit u ҕəлка we ҕaw һəјə нə?

Ve gave Arus notyla бəгə кьнҕə qize бь əҕq y
həwas le nakə, zati ҕəлк əwe zuba avitьbu qylcəki кə-
хьк, təne derə ль Агьmike mabu.

Агьmikə дь nava ҕidabu, дь wI koxkida ль сəг ғrde
kamkešk, бьп ҕije we qьsil y сьлкək bu, əw дьнəlija зь
kəzəbe хədar, сьfəte notyla gylaji gəš u əw сəve бь кəң
тьzi qylybbun, kortdā cubun, əwe nav—nava сəve xwə
vədkьг be һəmdi xwə ль dəг y dorane xwə дьнherri, ль
diwar y arrika дьнherri u disa сəv pəv дьхьстьп. Aruse
dəste xwə təwəг кьгьбу, дь һyndyгг xwəda бь кəла тьzi
дьqьс—qьci, дькəгьbi, be dəng y һьš hesьг notyla тəvije
barane зь сəve zəlaI gyləi дькьг бь Armika xwəгга wa
хəбəг дьda.

— Armik, əziza мьп, dəlalija дьле мьп Armik, ҕirьда
мьп Armik, кьнеза мьп Armik, Armik ҕan, Armik, ахьг
кəngə ҕarəkə дьп te nola kəwa бьki qynə—qyn, ҕabi u
dija xwə ҕaki nola бəгə, кəngə? lawo, dəlalija дьле мьп
awo.

Arus ль pəji һəv хəбəгə xwə дьwəкьllnə disa дьve
u дьбьле, le Armik ҕaba we nade, təne nav—nava dəste
xwə gəwšək дьһəzine, u ҕar дьп wan dəste сьлмьsi дь
гəх xwəda бəрдьбə.

Mukuc zi нə ль malə, qət na дьлмьni бьdā бəг дьле
Aruse. Babel Mukuc ҕandije zozanā wəki мьqatjie ль kəri

surije wi bøkə, u éve Arusa bələngaz l̥ re qərr̥mi ha Mukuce iro be, ha we s̥ve be, ha dy s̥bə be.

H̥ha j̥ki d̥ri vəkə zi t̥nə, qəl̥janə; iro ançax, ançax Aruse dy çinar d̥t̥n u z̥ wan p̥rs y p̥ssijar k̥r, wək̥i řir̥ta wan cijə, cəwa bøkə?, ky hək̥imije l̥ Armike bøkə, u h̥ma ve çare zi bəxte Aruse ani: evare d̥re we vək̥r we z̥ne, h̥ma əwe ja ky çinara d̥rhəq weda xəbər d̥da, u Arus řir̥t d̥k̥r̥n wək̥i we binə sər qize, d̥ha c̥? doq̥t̥r, c̥ du y d̥rman, wək̥i h̥jə əw b̥ xwə řir̥ka řiruz Aruse c̥nd k̥r l̥ sər xwə sək̥ni. Hata h̥nd̥yr̥r z̥nəkə d̥v—d̥vi řest sali émr̥k̥ri:

We g̥r̥ma havine, ént̥r̥iki qal̥ni l̥ we bu, bəq̥dad̥ikə qəd̥ifə l̥ sər seri bu, u qolle zerra d̥ bər bəq̥dad̥ijerra d̥b̥r̥q̥n, u h̥ma noçla řəwqa wan zerra zər d̥b̥r̥q̥n, éved̥ řirejə zər̥ki, azyje we dal̥q̥jabun, s̥fət le qəc̥m̥ibun, noçla qalt̥ke dare bərd̥ie, cəwa xər̥radək̥ l̥ sər dare g̥lle z̥ xwərra b̥kolə éal y nəwala, éaled̥ we əw h̥rd̥y éav bun, l̥ sər sere we éřəba řəřə lev d̥q̥and, d̥ve řiloqi u leve gameři, l̥ ked̥re ky bər wan řevarra xwane d̥k̥r̥n d̥rane k̥l̥xot̥ki k̥n y d̥řez, řəř y zər řiqs g̥r̥n, oh m̥r̥v ze tut̥ka d̥k̥t. Əw neziki Armike bu, d̥ste xwə h̥řkoləki da sər s̥fəte Armike u sere we xəbərda noçla sere řira sere.

D̥ kə b̥ə ére?—bu m̥r̥c̥iqa d̥ve řiloq̥ji g̥ni, u z̥ seri hata l̥nga l̥ Aruse t̥mařə k̥r.

Aruse l̥ bər we awurre we tuz sere xwə xwər̥k̥r, d̥le we disa b̥ t̥x̥mina xrab t̥zi bu. Z̥ l̥pata řirka řiruze xwane d̥k̥r, wək̥i t̥ t̥řt̥ki xere d̥ xəbərdaņa weda t̥nə, bina h̥r t̥řti z̥ xəbərdaņa we te, t̥ne bina émr̥ z̥j̥lne te t̥nə. ax̥r, c̥?, c̥? d̥ weda vəřarti bu, wək̥i émr̥ b̥da Armike...

Řir̥ka řiruz d̥st xwəda d̥rbazi sər xəbata xwə bu, əwe z̥ řařla xwə c̥nd kaq̥ez d̥r̥x̥st̥n, d̥stək̥ t̥z̥mi,

cənd kəv̄re reng—rəngi, guḥ—mésik u nəjinukəkə əç-
nija, əvana ḡşk d̄b kulȳmā xwəda bərəv k̄r, bərə əwyl
cənd çara dəste xwə d̄b nava həwedz l̄b dora kəçkə nə-
xwəş b̄r anl, paşə əw c̄ky d̄b dəste weda bu, ḡrt
avitə ərde, u bala xwə dae c̄ka hərjək z̄b wan l̄b kıali
u cəwa kət̄n, s̄fətə qəç̄m̄i bunə ḡr̄k, awyrre cəva
hat̄nə ḡyherrand̄n, mərv̄ ze xof d̄bḡrt, u d̄b wi q̄l-
l̄oqe m̄subət̄da, b̄b v̄çən̄qand̄n, wa wək̄yl̄and.

— Oho, ho, ho... qize tə c̄b? k̄rijə, gava ky əwe
yşa b̄b saw əw ḡli wək̄yl̄and, Aruse tut̄k ze ḡrt, əwe
zijaŋda nəxwəş d̄bha h̄şt u nəziki p̄re bu, styje xwə
xwar k̄r ḡyh d̄bḡrt̄n, wəki səh b̄kə xəbərə we l̄b p̄ji
hat̄nə.

Pir̄ka P̄ruz dəst b̄b xəbərda nā xwə k̄r.

— Tə xwəde hers k̄rijə, u həmə səba we jekezi
m̄lljakətə qəç̄ije xəjdiyə z̄b dora kəçkə c̄jə, ç̄n l̄b
dore bərəv bunə u kəçkə d̄bd̄n çzarət...

— Wəjl l̄b roza m̄n, wəjl l̄b dəlalā d̄le m̄nə
am̄nə—tām̄n,—bu iskə iska Aruse u b̄b zərp hərdy
t̄pə xwə b̄yl̄nd k̄r zorda anl nav cəve xwə

Aji d̄bha d̄b̄m̄ni da b̄r d̄l p̄rka P̄ruz. Xrab z̄b
qəç̄arra, qəç̄ z̄b x̄rabarra əvə, qanuna dyniaē,—əwe
disa dəst b̄b xəbərda nā xwə k̄r,—ve gave x̄rav hellnā
xwə d̄b ç̄ije t̄da danijə, le həmə qəç̄ zi z̄b dyniaē h̄l-
natijə, əw qəç̄ we şunda b̄d̄fine wi x̄rabl...

— Ax, qəç̄ qəç̄,—b̄b cəve rəça y diləke Aruse l̄b
p̄re n̄herri.

— Əre, wəki qəç̄ k̄ar̄bə x̄rab alt̄b̄kə, laz̄mə t̄-
l̄z̄yma we be ḡrt̄nə, t̄l̄z̄ymə ḡrt̄n t̄şt̄eki r̄hət ninə...

Aji, həmə ve gave səba we jəke gərək ty hərri. Ty
hərri, hərri b̄b̄hizi dərə mələke, gava ky ḡh̄šti tyje dəri
vəki, vəki hərri hyndyr, l̄b wedərə kəsək we həbə ru-
n̄şt̄i, le ty wi k̄əsi məriki s̄v̄yk həsāb nəki, əw b̄b xwə

дѣбә дөвдөби пенчи сали, мәрәки хwәде nasi u хwәде тьрсә, гавә кy тә әw dit, сәвә тә pe кәт, ty гәрәк беzi, ja рәбе тьн, әз бь nave Әisa u Musa рехәмбәре мә, рәса дь-кьм зь тә, wәки ty мuki бьди әз бьвьтм бькьм тьльзмә, еш ешuka zijara хwә бьдьтм рөвандьне, — һәгәр got, nav — nave рәби, бьсаја Әisa y Musa wәгә мuki бьвә, еш—ешuka zijarynga хwә бьдә рөвандьне*, zati te neziki wi bi u мuki сьри зь сәна wi бькьшини, wәки дәнге хwә пәкьр, zati ty гәрәк бәхте хwә ль wyra бьһәли u шунда беji.

— Ахьр әз wi дәри u we male ль? кәдәре бьвиньтм, — хwә шақьри Aruse гьли сәрда ani.

— Нәма һәррә, wi дәри u mala кy бәре әwyl дь-кәвә решја тә.

— Mala кy әwyl бькәвә решја тьн, нә, Arus кәтә мьтала, — ахьр ль вәдәре nezik тәне mal y дәрије Bәbel аqа zedәтьр ty дәри u male nezik тьнәнә.

— Нәма ty wi дәри zi вәдьки...

— Wәдәре нә, — бәр хwәдә Aruse кьрә гьнәгьн u тәвьзи дь çane werra cun, le pire, хәбәра хwә çar дьн сәрда ani.

— Тәwу, һәлә бь we jәke тәмам нәбу, һәлә ty гәрәк dy varьке бьн зьк сьри zi дәст бини, u wan varька гәрәк бьви һәри бәрдәре dere бьди шәзекьрьне, dy рәрре wan дь çune һьлини u бь wi mujirra тәvaji бини бьди тьн... һәгәр тә бь gotьна тьн кьр, zati әзе тьль-зме бьгьгьтм u qiza тә we һәта сьбе disa әw qizbә сәwа кy бәре бу...

— Ja рәбе әләме, — бу zariңa Aruse ль кьләке нь-һәри u дәqәке дь çije хwәдә бу rysas сәкьни.

Sьfәte weji gongьl апсах зь шәгьме u кәгьбе бу sela sor, дьле we telьь tel гьçfi, u noçьла мәја nav ave zu—zu avit: әwe бәре хwә бәрбь Armika хwә кьр бь.

кәсәра çәгәре аwыркәк да қизе, ја ку кәрр у лал сәве хwә рәв хьстьбун, кур дь хwәда дьһһҫи, у диса тәне нав—нава мьле хwә һьддьбьри у дь ру хwәда бәрдьда, мәләмәсти, у бе һәмд; әв незик бу, дәсте хwә ль сурәт у әңја қизе бьр—ани кур—кур һьзьнг раһьштьн, гавә ку қизе çаба war бәр гәррандьна јәке зи нәда, тәне сәве қульби нив вәкьри сор дьсьрусин, Арuse дьһа бәр хwә нәда, ноҫьла әwре нисане дь хwәда қуғьзи, ләғьзи у ньһҫи... гәло?, гәло? растьн гьлије рирьке, гәло дьқәwымә, wәки Армика мьн çар дьн шунда вәгәррә, әмьр бьзи...

— Дә зу, мьн сь got һәррә бьқәдинә, әз зи һәта һатьна тә, әзе çьна у мьллийәкәтә зь вандәра бьдьм қәwрандьне, у һәма ту ку һати, әзе тьльзме бьдьгьм, у дьһа çьн зь мьллийәкәт ньзики we набын,—wәкьland рире у сәңқуке хwә дьрез кьр, кәськ зь нав çи кьçанд да сәр соңга хwә, у һәма ve гавә ноҫьла кәвьрәки гьран ту бьди сәр дьле Арuse, нәјинуке рире Армик деçандьн, ле сь фәјидә дьһа çар тьнәбу, бьве—нәве гәрәк Арus бьсуја.

V

U диса Арuse тақәт кьр нав дь хwәда реҫда ль вийа, бәрбь мала Babel, гьһишт рәңçәра wi, раҫә ҫемике дәре әwульни незик... U әçевәкә қәwьми, рәстije зи ль wedәре runьштьбу мәрйи рәңçi сали: Арus незйи wi бу. Незик бу, ле нәдьхwәст бawәр бькьра зь сәве хwә; је runьшти һәма әв бь хwә Babel бу...

Әре, демәк әв, мәрйи хwәде нас у хwәде тьрс бијә, нә, ахьр сәwа?, сәwа Арuse әв јәк ньзан бијә һә... ахьр әве сәwа фәм нәкьр, wәки, wәки дьңе дьһа кә карьбу кьрас у ҫәльк бьда Армике, у Арuse бь дьле тьрс у хof гавә хwә реҫда расандьн, бу бьләбьла we.

— Xwəji xydan, bə xwəstəna rəxəmbəra ja Əisa u Musa, əz rəça dəkəm zə tə, wəki ty muki bədi əz bəvəm hərrəm bona təlyzme, eş eşuka zıjarynga xwə bəvəm rəvandəne...

Aruse xəbəre xwə wəkyləndən u bə kəla təzi də çije xwədə bəzmər bu: gelo dəvə? ky çabe nədə, hə, dəvə? ky ı we hers bijə hə: le həma na, na qənc zə dınyıjae hınatəne.

Aha, əw mərije qənc dəkəlmə.

— Nav—nave rəbe ələme, bə saja nave Əisa rəxəmbər wərə bəvə muki u eş—eşuka zıjarynga xwə bəqəlinə.

Şabuna Aruse zə həd y həsabe dərbu, le cəwa? nəzikbə, cəwa muki zə nav ruje wi bəqətine, ax sə bas dərbu, wəki həma Babel bə xwə əw tu bəqətənda u bəda.

— Də wərə bəvə,— çardən təsələ dəbə denge Babel, u Arus nezik dəbə; nezik dəbə bə tırs y xot, bə dəle rəf, xyləsa Babel dəha təjaq nədə, bə biləka Aruse dəbgrə sər xwədə dəkəşlə, ruje xwə təvşiki rabəri we dəkə. Arus zurr dəbə ı cəna wi dənherre, taqət nəkə dəst bavezə ruje wi muki bəqətine. Ve çare Babel ruvəkri u bə çylhət nezikı we dəbə...

Aji wəki we roze, Armik nəgrıja, nəkəra qərəbaləq ıro Aruse ruvəkri u nezik tələk na, həla dıdy zə surətə wi hıqətənda, həma wa xəbərədan awurred Babel. Dısa Babel weja bərbə kərrəvate dəkəşlə, dısa sifətə wi bə kəla xır alav dədə: ve gave dəha Armik rəlxəme ı şuxyle wi nəxə, əw zıjarynga nəsə bılqətı, na, na, ty çara, tuçara nəkarə nav citije bəkə, zati səvə hərtəst kyta kəri te həsab kəryne, dəha əvə ky ı Aruse bənherre bəbri u bəkənə dəha we tynəbə,— həma əva jəka də fəkəra Babelra dıbyhyri.

Aruse tәxьmin dьkьr wәki tьstәki xьrab lь sәri dь-qәwumә, fәqәt сь fәjidә, сь? karә bьkә mьqabyl bьsәkь-nә. Axьr nә? hәma зь we roza ky Aruse бь gьrra Babel nәkьr, әre hәma зь we rroze шunda Armik nәxwәш қәt. Arus dьnava xwә xwә bir kьrьneda bu, әwe haz xwә niңbu, tәne te dәrdьxьst wәki зьqәd zerandьne lь we dь-kәvьn, nav—nava бәр gәrrandьn lь we tәsәlә dьbu, le we gәvә ty tьst lь бәр сәve we xwane nәdьkьr рeшtrь sfete Armika we, Armik, bәle әw tәlla dьle we, әw әw-lәda dьhьnave we, dәlala dьle wә: oh, сь dьbә бьra бьvә tәgilә, әw zu,—zu vәgәrrә mal, Armike зь nav lәre pirka Firuz dәrxә bьdә бәр hәmeza xwә, қәsәra dьle xwә re бьrrәvьnә... Dь nava val fьkьre xumumida әwe haz xwә tьnәbu, сь lь sәre we dьqәwumә, tәne сәnd dәqә шunda әwe tәxьmin kьr, wәki dy tәlije wә dь sәр hәvda hatьnә gvaшtrьe, Babel mәlumәti dьdae, wәki mu qәwin бьdьrә...

Xьlas bu, xьlas bu шuxyle әwьylьni сәtьn: aha әw muje сьpi, je ky pe wi gәrәk еш y nәxwәш zь бәrxьka dьle xwә бьda dur хәstьne... le dьle weji бь хәmәkә dьnzь tьzibu, axьr dy varьkә бьnzьk сьpi zi lazьmbun... axьr зь kәdәre, u сәm кә hьlinә... Varrьkә we tьnәnә, bona зь хәlqә kьrrine рәrә lazьmьd... axьr disa lь ru-bare dьnijaе xer xwazi hьnatijә, Babel dәst xwәda te dәrxьst, wәki xwәstьna we dьn сijә, u lьzьne dьdә, wәki hәrrә зь қoxe mьriшka dy varьkә zi бьdьrә...

Arus шabuji бәрбь deri fьrқas dьkә, lь бәр deri rasti hәvalәki Mьkuc te, varьkә lь бәр dәre dere dьdә sәр ze kьrьn, dy рәrrе бьnzьkәjә бәlәk dьxuna wan hьltьnә, u noшla dina бәр бь mal қьll dьbә noшla бьrusk.

VI

Pirka Firuze Armik da sәр conga xwә, paшe бәр dьle xwә, gava ky Arus tәzә зь mal dәrkәt, gava ky

рѣст дѣри кѣт, ѡве диса тѣфал дани ѡрде, сѡнд сѡрија лѣ
нава кохк ку hat, у гава ку Arus незки дѣре Babel
бу, ѡве бѣ ѡрѣфи кѣрѣ рѣрѣ—рѣрѣ кѣнѣја.

— Wѡji Babel, wѡji,—бу хѣрѣмѣ хѣрѣма рѣре, хwѣ—
хwѣ бѣ хwѣрра кѣрѣмѣзи wa,—wѣки ve ѡare zi ѡw гѣли нѣ-
qѣdand, wѣки ve ѡare zi ѡw celeka styry мѣзѣн нѣшанд
tѡwla мѣн, дѣ дѣна ѡз занѣм у тѣне ѡз, Ѧze тѣлѣзмѣкѣ
yса бѣкѣм, wѣки ѡw qamiše wi кѣргали be хѣвсар, be
гѣредане u qѣт нѣкарѣбѣ зѣ хѣqе зѣна wi zi be дѣр, ку
ма ку ѡw лѣ рѣји Arus Marusa бѣкѣ мѣзѣмѣз.

Got ѡvѣ хѣбѣред han u hersa хwѣ нотѣла alavѣкѣ
sor дѣ сѣр тѣfaleda ret.

— Ty дѣки qѣrѣbальq нѣ? лѣ рѣшта дѣја хwѣ дѣсѣ-
кѣни нѣ,—дѣбѣ хѣрѣмѣ—хѣрѣма рѣре нотѣла delѣка рѣрѣ
har u бѣ рѣшта дѣсте хwѣ хѣшkolѣk, singe тѣfalejl тѣзи дѣ-
kyta... ѣh, зѣ tѣrra, ѣh, ѣh, дѣ nѣngѣ zi бѣкѣ qazѣ—qaz,
dyrzi, ty сѣrra мѣст буji.

Ziarynge nava хwѣ дѣkyta u хѣндѣк зѣ тѣqѣт дѣ-
hat бѣранѣне, le кѣльме дѣсте кѣвтарреjѣ хѣшkolѣки нѣ-
дѣбѣрин, лѣ рѣји хѣв сѣр singe we тѣfala нѣv мѣри peja
дѣбun, gava ку дѣнге тѣштѣки le тѣсѣлѣ дѣбу, зѣ we тѣre
мѣрѣv hatѣн, zu—zu кѣсѣк дѣда бѣр хѣмеza хwѣ, jane
ha pe шадѣбѣ, бѣр дѣгѣррѣ.

— Ja jѣke ѡѣбар, ja rѣbe ѡalѣме ty мѣлиакѣте хѣ-
rab зѣ ve тѣfale durxi, ja Ѧisa рѣхѣмбѣр ty шѣjitѣn зѣ ve
hesira бѣлѣngaz дѣрѣxi.

U disa дѣrbazi сѣр шѣxyle хwѣ дѣбу, ѡw тѣfal дѣда
бѣр нуqуѣска, хѣр нѣjlsѣ ѡwqas кѣта, wѣки хune ѡvit мѣ-
zyje тѣfale, ѡanke weji тѣнѣки cil y qѣrqaш бу шѣlbe sor,
xwidane зѣрѣк—зѣрѣк сѣrra ѡvit, кѣraskѣnge we дѣ хwi-
daneda бу ѡv, сѣmѣmѣ.

Рѣрка Рѣruz зѣ кѣрѣна хwѣ razi лѣ сѣр лѣng сѣкѣни,
дѣри нѣv вѣкѣри хѣшт u лѣ oda Babel нѣherri дѣ hyndyr
хѣjateda ty кѣс тѣnѣбу.

Eh, əz bımə bərmall cıjə, wələ pakə, qançyoqə dija we cıjə ı̄ weđere ı̄nqe xwə quloz d̄kə, əz zı ı̄ we-dəre dərd y kulle we d̄k̄b̄şın̄m: həta kənge... disa əwə k̄rə h̄ȳmə h̄ȳm u ı̄ pava k̄ox̄k cu hat.

— Ə, ə, ə,—hərnəj isə dəng z̄b̄ hyndyrr zıjarynge dərket tə qəjı d̄got sər h̄şə xwəda hat u təzə te dər-x̄st, wəki çije kytajı cik d̄b̄n, deş̄n, əw t̄fal ja ky cənd dəqə peşda nəh̄sıbu, haz xwə tynəbu.

— Əre, disa ja gono,—pır̄ka lev dəqandı har bu u ve çare ḡh̄şt t̄fale disa b̄ wan dəst h̄şkoləki, b̄de ky ty b̄de, ı̄ seri, p̄şte, z̄k, y kələka.

— Mama, mama,—zarina t̄fale bu d̄kallıja, le ka-lıne we d̄ha hersa pıre rad̄k̄r̄n.

— Ə, ə, ə... h̄nd̄k—h̄nd̄k dənge t̄fale vəd̄-m̄ri...

U həma ve gawe, gawa ku t̄fale səve xwə nıv vək̄ri kytabun deri u d̄ha dəng y h̄s pe nəd̄bu, pır̄ka Pıruz çara paş̄n k̄lȳməkə b̄ çı da sinqe we u d̄ nav qərpale weda çı k̄r u təx̄mın k̄r, wəki Arus te hyndyr, zu—zu xac dərxt̄st, u b̄ s̄fəte t̄rs wa dəst pe k̄r.

— Ja xwəde zıjarətı, k̄r̄na tə məz̄nə səwa sor bıjə: əwləda m̄n, səwa xwidane z̄p̄k—z̄p̄k sərra avıtıjə... əvə, əvə həma iş̄v zı b̄byh̄rə s̄və le ron b̄və, disa əw qızə, disa əw wəkə xwə bəre... ja rəbe zıjarətı ty d̄ha nəheli m̄llıjakəte x̄rav benə hyndyrr ve male.

Aruse b̄ zərp xwə avıt hyndyr ḡh̄şt qıze həmez k̄r, rastıje bıjə ş̄lle sor, xwidane z̄p̄k—z̄p̄k sərra avıtıjə ı̄ sər sinq y ənıje d̄lor sək̄nıne, tə qəjı d̄got z̄b̄ ḡranıke aza bu, h̄z̄ngəkə k̄r rah̄şt u disə Ar̄mıka xwə həmez k̄r.

— Əzıza d̄yle m̄n, Ar̄mık, Ar̄mık çan Ar̄mık... le əva cıjə, s̄rra qə dənge xwə nakə... h̄ Ar̄mık... sı

y stāra mьn Arьmik... dē čarēke zi bьkē au, hь...

Эва сәwa bijē dь xwidāneda, kьrāsē we bijē av...

Zati сәwa ky Arus derida hač, pirka Firuz pərr зь dəst we gьrtьbun u dь šyxyle xwəda mьzul bu, əwe pərrē bьxun, mu kьrē nav kьпчьkəki kəsk, kьrē nьvšt u зь pəsira xwə dərzi dərхьst u əw nьvšt бь pəsira kь-rasē Arьmikeva dьrut, ль pəsira rastē. Le gava ky dit, wəki Aruse nē rьhətē dьle we na təvьtē, pire ль bərbь we vөгərrija:

— Dē ve gāve zijarynge dиң bьhelē, mьlјakəte хь-rab qylopāni dada зь vandəra rəd bu, ve gave dьha tarija, hətani sьbē ronьkbē zijarynge зь či nələqini sьbe we disa əw zijarrok bē u disa əw.

VII

Arьmikē бь dere cit u šəlьka čaw, šəlьkā čaw хəji dьbu kəтьbu, qylcəki kox le kьras dьha хyrijabu, notьla bəre ninbu, сәwa roza əwyl. Arьmik dьnəlē, зь kəzəbē kur y хədar.

We šəve hətā sьbe Aruse ль kələka Arьmike сəve xwə nəda həv, sьve zi hətani evare, зь kələka we dur nəkət, u ль pəji həv dəlala dьle xwə mьzdьda, bər dь-gərrija, əni paс dьkьr, dəste we dьda sər сəve xwə, dəve xwə dьkyta pəsire, təхьmin dьkьr, wəki dьran nəfəse hьldьkьšinə. Xwidān dьha zija buvu, byhyribu gyla surətē we sor, u ль bər ronьkaja mumejē təпьk xwane dьkьr, wəki rənge хьlьfьki sor gylī bijē rənge hewae.

Le əw dьšk бь čarēke səba сь? bun, le səba сьбу? ləfijed pirьka Firuz, gəlo dьqəwymə? wəki disa mьlјa kəte хьravi nəqəпс šunđa vөгərrija, gəlo dьvə? əwe тьš-tək šaš kьr, əre?...

Əw qizē həmez dьkē зь nava či dərdьхə dьdē bər dьle xwə, kur—kur hьzьnga зь kəzəbā бьrindar radь-

helə, b̄ h̄zk̄r̄na de bina xwə l̄ sər rad̄xə, dəqəke z̄ t̄ t̄re dyqazə n̄f̄sa xwə b̄k̄e h̄ndyrr n̄f̄sa qize n̄f̄ese d̄de, z̄ t̄ t̄re dyxwəst ́m̄r y zijine z̄ xwə d̄rxə u d̄ h̄ndyrr q̄zeda b̄m̄jin...

Shət dybyhurḡn, tyfal bina xwə dukytə, le ve çare d̄ha ḡran̄n n̄line we, d̄ng kur t̄sələ d̄b̄e, ́v̄ qylȳ binə zuba p̄v̄ k̄t̄n̄e...

— Ar̄mik, Ar̄mik,—be gyman d̄b̄e q̄rrina de, paço-re d̄s̄e, çar d̄n̄ c̄nd̄ d̄k̄e qize z̄ nava ç̄ h̄ltin̄e d̄d̄e b̄r d̄le xwə rad̄mus̄e sur̄te weji v̄m̄r̄i bil̄ke d̄ḡr̄e, d̄ste xwə d̄k̄e d̄l, t̄ q̄ji d̄got dyxwəst ryh̄ d̄ b̄r q̄zeda b̄rd̄e, b̄ wan̄ zarin y kaline xwə, b̄ wan̄ q̄r-rine xwə ́r̄še ́z̄mani.

Le be f̄j̄id̄ebu, ́m̄r y zijin̄ z̄ Armike d̄rr̄v̄lja, Aruse h̄la xwə h̄ldavit, b̄ ç̄ḡera k̄eri—k̄eri, d̄ xwəst q̄ize azak̄e ́m̄r b̄de l̄ dynija ron̄k̄ U h̄ma we gave d̄ nava wan̄ ḡškada l̄ b̄r ́ve we tik bun Babel y p̄r̄ka P̄ruz...

Əre, ve gave Arus d̄k̄əv̄e seri t̄št̄eki f̄m̄ d̄k̄e.. l̄ wed̄ere... od̄e, Babel... mu... ax̄r ́we s̄ba c̄? ́we mu h̄lan̄i, m̄na we c̄? bu. Əw d̄ xw̄da d̄q̄lȳl̄e, dyqazə qize b̄hel̄e ç̄ida, banzd̄e we d̄ere, le na c̄rra b̄hel̄e... h̄ma ysa b̄ q̄izerra t̄avajl̄.. Arus b̄ porre z̄ h̄v̄ b̄labuji q̄ize d̄d̄e b̄r m̄lle xwə, d̄rd̄k̄əv̄e h̄jate, b̄rb̄ mala Babel d̄l̄ezin̄e... ax̄r n̄ we r̄oze zijaryng l̄ Babel xw̄š nat, ́we k̄r̄e q̄r̄əbal̄q̄, le n̄ha... ́we xwə b̄rk̄r̄i ḡh̄iand bas̄me, we bas̄me ja ky l̄ s̄r we Aruse k̄ras u š̄l̄k̄ z̄ d̄st̄ Babel ḡrt... ve gave Arus f̄m̄ d̄k̄e, ḡl̄ək̄ t̄št̄ f̄m̄ d̄k̄e...

Oh, Babele, ́wi h̄ta muje xwə zi z̄ zijaryngje n̄h̄ev̄šand... ha, ha, ha, noç̄la dina z̄iwina Aruseje, d̄k̄ən̄e, u b̄ gave ruv̄k̄r̄i d̄ h̄jater̄ra b̄rb̄ mala Ba-bel d̄lȳv̄e, xwə davez̄e h̄ndyrr oda wl̄.

Aha gylá énija Babel dьkənə u ysazi ja énija pirьka Firuz... Сь soz əw řabun, gələki řa, wəki wana mьlia kəte xьrab зь Armike dur хьstijə. Aha əw tьlyzmə, ja ky wana бь pesira zijareba dьrut, həma дь hyndyrr we-danə əw xer y xerat сь ky danə Armike Babel y pirka Firuze.—Ha, ha, ha.

Disa surəte Aruse alav dьdьn бь kənəki érfiji sar: əw qize datinə sər kərrəvata Babel.

Aha, aha, əw dьha dənge xwə nakə, dьha řuxyle ty kəsi natərrəbinə. də, də hajide zu зь van dəra бьřьhmə pirьka Firuz...

Arus dyqazə lənge Babel бьřə... Ha, ha, ha.

Babel y pirьka Firuz бь təhьrəki lь éve həv dьnherьn. Сəve Arusejə řəvəvəkri бь alav tьzi u хəbərə we mərdə mərdanə tьřte əcevməjinənə. Pirka Firuz бь ləz nəziki Armike dьbə u gyhe xwə dьdə sər nəfəsa we, u sərə xwə dьkə bər xwə řunda vədьgərrə.

— Əre, tьlyzmə, tьlyzmə,—dьbə qirrinə Aruse, u бь kəla tьzi xwə dьrezi pirka Firuz dьkə бь rorьrьřke we dьdьrə kařl ortə dьkə u lь érde vədгəvьzinə.

Pire бьzdijai dьkə qirrin.

— Вьdьrьn, вьdьrьn... Babel вьdьr veja, řьn зь qize dərəkətijə u kətijə hyndyrr de... вьdьr Babel, вьdьr...

Le Arus gyhdarije lь ty tьřti nakə, əw harbujl dərba lь pəji həv tinə nav éve pirьka Firuz, beji zənbuna we jeke, wəki dərba we lь kədərə dьkəvə.

— Хьrav, хьrav,—dьwəqьlinə Babel, u dyqazə həwarija pirka Firuz be...

Həma we ləze Mьkuc sərda dьdьrə... dəqəke Mьkuc дь řije xwəda lь sər řemike kərr вьzməg dьvə u xwə dьdə řuna harbujl, u paře lь Armika xwə mьri dьnherə, lь Babel dьnherə, je ky xwə ləwytl дь řije xwəda

səkɯnibu, u əwi zi dəqəke xwə bir kɯr nɯzɑnbu we ləze-
we ɣuxyle wi sɯbə. Həmə we dəqə xɯrrina mɯɣne zɯ
gəwrija piriɣka Firuz hɯldɯkɣɣija u lɯ ərde dɯ xwəda vəd-
qərɯel. Arus dəqəke bɯ bəɣəra gyləɣ ɣunda vədgerre u
gava ky Mɯkuc dɯvinə, wa dəst pe dɯkə.

— Aha Arɯmika mɯnə bɯ dere cit y ɣəlɣka ɣawə:
dunijaeda qəŋɣ kem nabɯn... Ha. ha, ha, ty sɯɣra hatɯ
Mɯkuc... Bɯnherr Armik dyha kərbijə, əw dyha, ɣuxyle
Babel naɣərrɯbinə... hərrə, hərrə əze lɯnge Babel bɯɣom...
Mɯkuc zi fətm kɯr, hətɣɣt fətm kɯr, u həmə bɯ we
herse sɯ herse ky cənd dəqə peɣda Aruse cənd kɯr,
hɯlkymɯ sər piriɣka Firuz kɯr, əwi zi ysə hɯlkymɯ sər
Babel kɯr u bɯxəŋqoke gɯrt...

— Anizaz, anizaz, dɯbə qirrina Babel u gɯndɯ sər
dənge wida tɣzi hyndyrr dɯbɯn,—nəs, anizaz,—disa Ba-
bel dɯqirre, u disa dəst pe xwə ninbu, tənə te dərɯxɣst
wəki zɯqəd zerandɯne lɯ we dɯkəvɯn, nav—nava bər
gərrandɯn lɯ we təsələ dɯbu, le we gave ty tɣst lɯ bər
cəve we xwane nədɯkɯr peɣtɣri sfətə Arɯmika we, Arɯ-
mik, bəle əw tɣlla dɯle we, əw əwləda dɯhɯnave we,
dəlala dɯle we: oh, sɯ dɯbə bɯra bɯvə təgilə, əw zu,—zu,—
vədgerre mal. Arɯmike zɯ nav ləpe piriɣka Firuz dərɣə,
bɯdə bər həmeza xwə, kəsəra dɯle xwə pe bɯrrəvinə..
Dɯ navə van fɯkɣre xumumida əwe haz xwə tɯnəbu, sɯ
lɯ sərə we dɯqəwɯmə, tənə cənd dəqə ɣunda əwe təxɯmin
kɯr, wəki dy tɣlɣje we dɯ sər həvda hatɯnə gvaɣtɯne,
Babel məlumətɯ dɯdae, wəki mu qəwin bɯɣrə...

Xɣlas bu, xɣlas bu ɣuxyle əwɯlɯnɯ cətɯn: aha əw
muje sɯpl, je ky pe wi gərək eɣ y nəxwəɣ! zɯ bərɣɣka
dɯle xwə, bɯda dur xɣstɯne,.. le dɯle wejl bɯ xəməkə
dɯn zi tɣzibu, axɣr dy varɣke bɯnzɣk sɯpl zi lazɯmbun...
axɣr zɯ kədərə u cəm kə hɯlinə... varɣke we tɯnənə,

bona zь xəlqe kьrrine pəre lazьmьn... axьr disa ь ru-
bare dynijae xer xwazi hьlnatijə, Babel dəst xwəda te
dərxьst, wəki xwəstьna we dьn cijə, u izьne dьdə, wəki
hərrə zь koxe mьriskə dy varьka zi bьgьrə...

Dьkə,—antzazije helina xwə dь hyndyrr mer y zь-
ne la danijə... Wana raqətinьn, raqətinьn, zь gьnd, zь
dynijae, zь rujə roze y təve...

Le dь ьn dərbe Mьkucə təqьlda əw zi hьndьk—
hьndьk dəng dьkьşinə hyndyrr zьk, nəwə—nəw təne
ze te...

*
**

Mьkuc biza dənge xwə bьrri... bьrri, tə qəji dьgot
gьli gotьne wi xьlas bun. Təmamija mərije ь çəm mə
şьkьni bь wəkьlandьna xəbərə həjif, sərə xwə həzandьn,
bьrьn anin.

— Eн Mьkuc biza, əz heza fəm dьkьm wəki сьrra
sərə tə zu sьri bijə, m n wəkьland.

— Çane tə saxbə, wə zi pakə,—nasija xwə bьde
kьrre mьnə u səbьre mala gьnde mə tfaqejə, le həma
əz zi kem ninьm hə —wəkьlьnd əva xəbərəd han, gava
ky derida hat kortəki şьdijai ь sər xwə.

— Arьmik, dəste xwə dьrezi mьn kьr xorte derida
hat.

— Arьmik, mьn xwə şaş kьr, əw jəq ujimişi sər-
hatija Mьkuc, Mьkuc biza nədьbu.

— Əre əz zь həvale xwərra bezьm,—gava ky Mь-
kuc biza dьna xwə da mьn, nьherri əzi bь tərəkimə, wa
ь sər xəbərə xwə zedə kьr.—zь we qəwmandьne şunda,
hatьn əz y Arus penç sala bьrьnə kəle, wəki anizazije
zь hyndyrr mə vətmьrinьn... şьkьr zь xwəde „anizazi“
vətmьri,—bь ərьfi wəkьland əwi, u ь xəbərə xwə raşьn
zedə kьr bь dəngəki zizi şirьn.—Zь we jeke şunda əm

hatъnә dynija ronъk, disa әm calъsmiъ bun, disa mә mә-
rumi u bәlәngazi dit, kyrrek zi zъ mәrra bu, u bona
biranina nәve әwlәdә mъnә әwyl, mә nәve vi dani
Arъmik... wәxt bu, byhyri, dynija zi hatә gyhastъne, kyr-
re mъn bәzъn kъъsand y әm zi bunә mәri.

— Le Arus?

— Әw zi cәlәkdoъa mәla mә tfaqeјә.

— Tъъteki baъ... mъn nъzanbu әz cъ bezъm.

— Әre tъъte baъ disa hәnә, hәgәr çarәkә dъn zi ty
hati, әze zъ tәrra gъlikъm „muje dy fәrraъ“ u sәrhatija
Jenok bize Arevaъene. Sәrhatija wi dъ dynijaeda jәkә, әze
zъ tәrra gъlikъm, әz zanъm ty mәriki nvisarkari we keri tә be.

RONAJI DINƏ ƏFRANDƏNE SIRAS

1. Zə wana bərsəsn, — *qısq.* 1931-s.
Moskva, nəşr kərnə mǝllətə tǝfaqǝ sewrel, tǝmam xǝllt blǝ
 2. Moǝaǝe əmǝr *qısqalǝnǝr* Səri qəwumandǝn 1934-s.
Rəwan nəşra hǝkǝmətə qimət 3 manāt.
 3. Məme y Əjǝse, — bǝ şǝkǝle H. Şavarş. 1934 s. nəşra hǝkǝmətə Rəwan, qimət 1 — manatək ysa zi bǝ zǝmanə kǝrmanǝje, qimət 30 kop. Rəwan 1935-s.
 4. Lətifə, şǝkǝle rohǝlate.
-

Ціна: 30 к.

Р. 1 70 к.

У р о м
Л И Т Е Р А
(српска и хрватска)
заједничка штампа

С и р а с
Л А Т И Ф Э
(На крајем. - шке)
Аригосчајат Эривань